

Gift på tvers

Økumeniske og interreligiøse ekteskap

Norges kristne råds skriftserie nr 5

Oslo 2002

Bestilles fra:
Norges kristne råd
Boks 5816 Majorstua
0308 Oslo
nkr@ekumenikk.org

ISSN 1500-547X
ISBN 82-7941-017-1

Innledning

Enhetssamfunnets tid er bestemt forbi. I dag stiftes det familier på tvers av kirkesamfunn, religioner og kulturer i stadig økende grad også i vårt land. Norges kristne råd ønsket å rette søkelyset på den kilde til berikelse og de utfordringer som ligger i denne utviklingen. Det har vi gjort ved å arrangere seminar for prester, pastorer, offiserer i Frelsesarmeen og sosialarbeidere og for familiene selv. Til dette prosjektet fikk vi støtte av Oslo kommune ved Flyktninge- og innvandringssetaten og Kirke, utdannings og forskningsdepartementet, avdeling for voksenopplæring og utdanningsfinansiering formidlet gjennom Frikirkelig studieforbund. Vi ønsker nå å gjøre tilgjengelig det materialet som kom fram gjennom dette arbeidet til hjelp både for aktuelle familier og for fagfolk som møter problemstillingene i sitt arbeid. Vi har beholdt formen som de enkelte innleggene ble presentert i. Vi tror at dette hefte kan være til hjelp både for selvstudium, men også som utgangspunkt for lokale seminarer og studiegrupper. Vi har i heftet prøvd å gjennomføre at «økumeniske ekteskap» er ekteskap mellom to fra ulike kirkesamfunn, mens «interreligiøse ekteskap» er mellom to fra ulike religioner.

Som en inngang til noen av de aktuelle problemstillingene har vi fått **Åse Røthing** til å intervju fire par om deres erfaringer fra å leve i økumeniske ekteskap i «*To kirke - én familie. Ekteskap på tvers av ulike konfesjoner*». Parene uttrykker ikke her til en hver tid sine kirkers offisielle teologiske synspunkter, men slik de oppfatter dem og/eller tilpasser dem til sin situasjon. For å sikre anonymiteten ble de tvkulturelle problemstillingene ikke tatt opp i disse intervjuene. Disse kommer desto tydeligere fram i **Jorunn Sundbys** foredrag om «*Tokulturelle ektepar – utfordringer og muligheter*».

Anne Marie Dahl Mustard og Gerald Mustard, prester i henholdsvis Den norske kirke og Metodistkirken, kjenner både de økumeniske og tvkulturelle problemstillingene fra egen erfaring og setter disse inn i en religionspsykologisk og sjelerøgsersk ramme i «*Økumeniske og interreligiøse ekteskap og et åndelig livsperspektiv*». Unge gifter seg ikke bare på tvers av kirkesamfunn, men også i stigende grad på tvers av religioner. Vi har denne gangen valgt å rette oppmerksomheten mot muslimsk-kristent familieliv. **Jan Opsal** har beskrevet dette i artikkelen «*Ekteskap mellom muslimer og kristne*». I artikkelen «*Rådgivning for kristne som er gift med muslimer*» går han et skritt videre og gir klare anbefalinger ut fra et kristent perspektiv. Det ble på et tidlig tidspunkt drøftet om det var aktuelt å gjøre noe på dette feltet i samarbeid med Islamsk Råd i Norge, men Islamsk Råd meldte at de ikke hadde kapasitet til et slikt samarbeid. Rådet er konsultert når det gjelder fremstil-

lingen av islam og interreligiøse ekteskap og har gitt nyttige kommentarer, men forfatteren står ansvarlig for teksten slik den presenteres.

Claes Tande har tatt for seg «*de kirkerettslige sider ved konfesjons- og religionsforskjellige ekteskap*» med særlig vekt på katolsk kirkerett.

Norges kristne råd vil takke artikkelforfatterne, parene som var villig til å bli intervjuet, deltagerne på seminarne, Oslo Kommune og Kirke, utdannings og forskningsdepartementet ved Frikirkelig studieforbund for arbeid, innspill og støtte underveis. Særlig takkes arbeidsgruppen som planla og gjennomførte prosjektet. Gruppen har vært ledet av Carita Jansson, pastor for Den finlandske evangelisk-lutherske församlingen i Norge og har forevrig bestått av følgende: Jørgen Korsvik, administrasjonsleder ved Institutt for sjelesorg, Jan Opsal, amanuensis ved Misjonshøgskolen i Stavanger, Jorunn Sundby, konsulent i Kristent Interkulturelt Arbeid - KIA, Claes Tande, sogneprest i St. Olav katolske domkirke i Oslo og med Lars-Erik Nordby fra Norges kristne råd som sekretær. Arbeidsgruppen var oppnevnt av Norges kristne råds Administrativ/juridiske utvalg. Vi vil takke tidligere generalsekretær Ingrid Vad Nilsen som så behovet og tok initiativ til prosjektet.

Ørnulf Steen

Generalsekretær i Norges kristne råd

Innhold

Innledning	s. 2
To kirker, en familie	s. 7
Innledning	s. 7
Et gammelt tema	s. 9
Min og din kirke - om forskjeller	s. 10
Den kristne familien	s. 14
Når to bli ett på tvers av konfesjoner	s. 14
Hvor skal barna døpes?	s. 15
Felles kristenliv	s. 17
Positive aspekter	s. 21
Gode råd	s. 23
Råd til andre ektepar	s. 23
Hva kan prester/pastorer bidra med?	s. 25
Avsluttende refleksjoner	s. 27
Tillegg Intervjuspørsmål	s. 29
Litteratur	s. 29
Økumeniske og interreligiøse ekteskap og et åndelig livsperspektiv	s. 30
Hva er hjertets teologi?	s. 30
Erfaringer som "økumenisk ektepar"	s. 32
Forslag til samtaleemner	s. 35
Litteratur	s. 36
To - kulturelle ektepar. utfordringer og muligheter	s. 37
Innledning	s. 37
Kommunikasjon	s. 39
Hva er kommunikasjon?	s. 39
Hva er det spesielle ved tverrkulturell kommunikasjon?	s. 41
Kultur	s. 41
Hva er det som gjør kommunikasjonen i tverrkulturelle ekteskap vanskelig?	s. 44
Det verbale språket	s. 44
Det non-verbale språket	s. 45
Verdier, normer og roller	s. 45
Hva kan gjøre kommunikasjonen lettere?	s. 47
Skafe en felles plattform på tross av ulikheter	s. 47
Skafe noe nytt sammen	s. 48
Noen gode råd	s. 48
Åpenhet	s. 48
Lære nye ting	s. 48
Akseptere forskjeller	s. 49
Forstå barnas situasjon	s. 49
Utvikle god kommunikasjon	s. 49
Hvordan kan dere skape et Vi på tvers av forskjeller?	s. 49
Sagt av to-kulturelle ektepar	s. 50
Etterskrift	s. 51
Litteratur	s. 51
Ekteskap mellom muslimer og kristne	s. 52
Familien i islam	s. 52
Generelle bestemmelser	s. 53
Juridisk grunnlag	s. 53
Ekteskapskontrakten	s. 54
Rollene i ekteskapet	s. 55
Skilsmisse	s. 55
Barn og ritualer	s. 56
Barnfordeling	s. 57
Arv	s. 57
Begravelse	s. 57
Ekteskap med ikke-muslimer	s. 58
Generelle perspektiver	s. 58
Nasjonale og regionale variasjoner	s. 59
Tyrkia	s. 59
Marokko	s. 60
Pakistan	s. 60
Iran	s. 60
Europa	s. 60
Litteratur	s. 61
Rådgivning for kristne som er gift med muslimer	s. 62
Nytestamentlige perspektiver på interreligiøse ektepar	s. 62
Prinsipiell holdning	s. 63
Rådgivning	s. 64
Kontaktfasen	s. 64
Beslutningsfasen	s. 65
Forberedelsesfasen	s. 67
Samlivsfasen	s. 69
Avslutningsfasen	s. 70
Litteratur	s. 71
Kirkerettslige sider ved konfesjons- og religionsforskjellige ekteskap	s. 72
Innledning	s. 72
Norsk ekteskapslov og "blandede ekteskap"	s. 74
Norske lover og barns tilhørighet	s. 74
Blandede ekteskap og katolsk ekteskapsrett	s. 75
Tillatelse for en katolikk til å gifte seg med en ikke-katolikk	s. 76
Tillatelse for en katolikk til å inngå ekteskap for en ikke-katolsk prest	s. 77
Økumeniske visler	s. 78
Et lite kjent problem når katolikker gifter seg for protestantisk vigslar	s. 78
Blandede ekteskap, ortodokse problemstillinger	s. 80
Ekteskap med muslimer og andre ikke-døpte	s. 81
Etter at ekteskapet er inngått	s. 81
Dersom statskirkesystemet bortfall	s. 83
Om tekstforfatterne	s. 84
Litteratur	s. 85

To kirker, en familie Ekteskap på tvers av ulike konfesjoner

Innledning

Hva skjer når ektefeller har ulike konfesjoner? Hvordan oppleves forskjellene? Hvilke forskjeller er vanskelige å håndtere? Hva kan gjøres for å finne løsninger og rom for felles religiøs praksis? Hvordan skape et godt samliv på tvers av kirkesamfunn? Hvilke råd kan gis til de som vurderer å gifte seg på tvers av ulike konfesjoner? Og hva kan prester og pastorer bidra med for å gjøre slike ekteskap enklere? Spørsmål som dette fikk jeg i oppdrag å stille til fire par som alle er gift på tvers av konfesjonelle grenser.

En tekst som denne kan naturligvis ikke gi utfyllende svar på alle spørsmålene. For det første er fire par ikke så mye. Jeg har snakket med åtte mennesker, og jeg kan strengt tatt bare vite noe om hva disse åtte mener og erfarer om disse tingene. Mine samtaler med dem gir ikke grunnlag for å si noe generelt eller sikkert om hvordan det «er» å leve i ekteskap på tvers av ulik konfesjon. Men noen temaer var sentrale i flere av intervjuene. Jeg vil løfte fram noen viktige temaer og refleksjoner som jeg tror flere kan kjenne igjen. I tillegg til gjenkjennelse håper jeg at denne teksten kan skape noen gode samtaler og nye tanker.

De fire ekteparene som jeg har intervjuet, fortjener hver sin store takk! Det kan kjennes både sårbart og skummelt å snakke med en fremmed om samliv og tro ikke minst når intervjuene delvis skulle handle om vanskelige og konfliktrelaterte ting. Men intervjuene virket på meg både åpenhjertige og ærlige, og jeg følte meg privilegert og ydmyk under og etter våre samtaler. Jeg kjente ingen av parene på forhånd. De var blitt kontaktet og forespurt om å bli intervjuet av andre. Etter at de ga klarsignal, tok jeg kontakt og avtalte tidspunkt for intervju. I forkant av intervjuene sendte jeg et brev til alle sammen. Der fortalte jeg litt nærmere hva intervjuene skulle handle om. På den måten fikk de mulighet til å forberede seg litt og til å snakke med hverandre om ting på forhånd.

Alle fire parene ble intervjuet sammen og hjemme hos dem selv. Samtalene varte omkring 1-2 timer. Den eldste informanten var nærmere 60 år, den yngste omkring 30. Parene hadde ulik fartstid som ektefeller; det ene paret hadde allerede passert

Et gammelt tema

Allerede i Det nye testamentet berøres en tematikk som ligner den jeg skal skrive om her. Både i 1. Petersbrev og i 1. Korinterbrev gis det råd og formaninger til kristne som har en ektefelle som ikke deler deres tro. I 1. Korinterbrev 7:12b-14 kan vi lese følgende:

Dersom en kristen bror har en kone som ikke er troende, og hun gjerne vil bli hos ham, skal han ikke skille seg fra henne. Og dersom en kvinne har en mann som ikke er troende, og han gjerne vil bli hos henne, skal hun ikke skille seg fra mannen. For den ikke-troende mann blir helliget gjennom sin kone, og den ikke-troende kone blir helliget gjennom den kristne bror.

Her får både kristne kvinner og menn samme råd om hva de skal gjøre dersom deres ektefelle ikke er troende; de anbefales å bli værende i ekteskapet fordi den ikke-troende blir «helliget» gjennom sin troende ektefelle. I 1. Petersbrev 3:1-3 er formaningene rettet til kristne kvinner:

Likewise skal dere gifte kvinner underordne dere under deres menn. Så kan de menn som står Ordet imot, bli vunnet, ikke ved ord, men ved hustruens livsførsel, når de ser hvordan dere lever i renhet og gudsfrykt. La ikke ytre stas, frisyrier, gullkjeder og fine klær være det som pryder dere. Deres smykke skal være det indre, skjulte menneske med sitt milde og rolig sinn, som er uforgjengelig og dyrebart for Gud.

Som barn av sin tid, understreker forfatteren av 1. Petersbrev at kvinnene først og fremst skal underordne seg sine menn. Det gjelder også i forhold til «de menn som står Ordet imot». Men gjennom de kristne kvinnene sin livsførsel, kan de ikke-troende mennene vinnes for Ordet. Tanken om at man kan tro for/på vegne av sin ektefelle, er kjent for mange kristne også idag. Likeledes kan vi kjenne igjen tradisjonelle idealer for «sømmelig», kristen livsstil. Ikke minst «sømmelig», såkalt *kvinnelig*, kristen livsstil (for mer om dette, se Røthing 2000).

De to sitatene over kan antyde at kristne i urkirken var opptatt av hvordan de skulle håndtere ekteskap mellom troende og ikke-troende. Vi kan anta at noen var bekymret for hvordan det skulle fungere: Hvem skulle tilpasse seg til hvem? Hvem ville komme til å påvirke hvem? Og hvem skulle barna «tilhøre»? Sitatene antyder at den troende skulle ha tillit til egen påvirkningskraft og innflytelse.

For noen år siden intervjuet jeg unge kvinner om seksualitet i kristne miljøer. I intervjuene kom det fram at flere forbandt det å være kjæreste med en såkalt ikke-kristen gutt, med frykt for «å falle fra». Noen nevnte at de hadde vært bekymret

30 års samliv, mens det «ferskeste» ekteparet bare hadde vært gift i et par år. Det er relativt stor variasjon i informantenes utdanning, fra høy akademisk utdanning til knapt noen utdanning utover videregående skole. I alle tilfellene har mannen lengst utdanning.

De åtte personene som er intervjuet, representerer fire forskjellige konfesjoner; to er baptister, to katolikker, to lutheranere og to metodister. I tillegg til å være gift på tvers av konfesjoner, er tre av de fire parene også gift på tvers av nasjonaliteter. Dette er et aspekt som sannsynligvis gjør samlivet ekstra sammensatt og muligens utfordrende. Ulik kulturell bakgrunn kan for eksempel komme til uttrykk i forbindelse med kjønnsroller og religiøs praksis. Men samliv på tvers av nasjonaliteter var ikke tema for intervjuene, så jeg har ikke grunnlag for å skrive om det her. En utdyping av denne tematikken ville dessuten gjøre det vanskeligere å sikre informasjonenes anonymitet. Kjønnsforskjeller og forestillinger om kjønn er også temaer som ikke skal drøftes nærmere her, selv om kjønn oftest er et både spennende og viktig perspektiv når samlivstemaer står i fokus.

Alle intervjuene ble tatt opp på bånd. Sitatene som jeg bruker i denne teksten, er derfor ganske ordrette sitater fra intervjuene. Jeg har gjort noen språklige endringer for å gjøre sitatene bedre å lese. Og enkelte steder har jeg klippet utsagn sammen fordi partene overlappet og avbrøt hverandre. Men av hensyn til intervjuobjektens anonymitet, har jeg valgt å bruke sitatene uten mye spesifisering av hvem som sa hva. Intervjuspørsmålene er gjengitt bakerst. Spørsmålene var min huskeliste underveis i samtalen, og ikke alle temaene ble berørt på samme måte og like mye i alle intervjuene.

for venninner som hadde funnet seg kjæreste utenfor det kristne miljøet de vanket i. Andre fortalte om egen, foreldre eller venners bekymring knyttet til at de selv hadde kjæreste som gikk for å være ikke-kristen (Røthing 1998). Jeg tolker kvinnenes bekymring som et uttrykk for den forkynnelse de har hørt om tematikken. Det ser ut til å være en utbredt forestilling i mange kristne miljøer i dag, at kristne ikke bør finne seg ektefelle som ikke deler deres tro. Denne tanken kommer til uttrykk i en bok av Lotta Svartdahl og Anne Gustavsen som heter *Ja til sex - med Bibelen som veiviser*. Det er en bok for unge kristne om seksualitet. Forfatterne av boken har riktignok en relativt konservativ, teologisk bakgrunn, men jeg tror det de skriver er velkjente tanker i mange, også mindre konservative, kristne sammenhenger i dag:

Alt for ofte er det en forelskelse eller et forhold med en ikke-kristen gutt eller jente, som er årsaken til at unge kristne glir bort fra Gud. Del ikke livet med noen som ikke deler din tro. (...) Det er bedre å gå alene gjennom livet og nå sitt mål, enn å leve sammen med en ikke-kristen og bomme på målet (Svartdahl og Gustavsen 1996:36).

De fire parene jeg har intervjuet om samliv på tvers av konfesjoner, deler alle en tro. Sann sett skulle problemstillingene som jeg har berørt i det foregående, være uaktuelle for dem. Likevel kan det se ut som det finnes en beslektet forestilling om at man skal vokte seg litt for å finne en ektefelle som ikke har samme konfesjon som en selv. For flere av de samme spørsmålene som jeg nevnte tidligere, kan komme til å melde seg også i ekteskap på tvers av konfesjonelle grenser; Hvem kommer til å påvirke hvem? Hvem «eier» barna? I hvilken konfesjon skal barna oppdras? I tillegg dukker det opp et nytt, aktuelt spørsmål: Hvilken menighet skal «den kristne familie» tilhøre?

Min og din kirke - om forskjeller

I kristne sammenhenger har man gjerne - kanskje mer før enn nå - markert en forskjell mellom «oss», de som er troende, og «verden», de som ikke er troende. Gruppethørighet skapes gjerne ved å sette skiller. Ved å markere forskjeller til «andre», de som ikke er som «oss», skapes et «vi» og «de andre». Refleksjoner omkring «vi» og «de» er et viktig tema i doktoravhandlingen som jeg arbeider med for tiden. Den har arbeidstittellen *Livssynsmøter som arena for par- og kjønnskonstituering*. Arbeidet bygger på intervjuer med par som har ulikt livssyn, i den forstand at den ene part gjerne kaller seg «personlig kristen», mens den andre part er såkalt «ikke-kristen» eller kristen på en mindre aktiv måte. Når de forteller om sine samliv, understreker mange at de er like både som personer og når det gjelder interesser, humor, verdigrunnlag eller politisk ståsted. På den måten framstår de sammen

som et «vi», selv om de livssynsmessig er «den andre» for hverandre. Ektepar som er gift på tvers av konfesjonelle forskjeller utgjør både et «vi» og et «de». Som troende er de sammen et «vi» i forhold til ikke-troende. Samtidig representerer de «de andre» for hverandre, ettersom de tilhører forskjellige kirkesamfunn. Ulike konfesjoner har oftest bakgrunn i teologiske forskjeller. Skillelinjer og egenart i forhold til andre markeres og opprettholdes gjerne gjennom både teologi (teori) og liturgi, livsstil og samværsform (praksis).

Når de fire ekteparene jeg intervjuet, skal beskrive forskjellene mellom sin egen og ektefellens kirke, viser de både til teori og praksis. Vi skal se på noen eksempler og første par ut er en lutheraner og en metodist:

Dåpen var det første jeg fikk høre var annerledes. Og jeg har forandret syn, for nå synes jeg Metodistkirkens dåp er bedre enn Statskirkens. I Statskirken sier man at barnet blir et Guds barn når det blir døpt, i Metodistkirken sier de at barnet er Guds barn når det blir født. Det har jeg tatt opp i meg, og det er noe av det vi har blitt enige om. Det er bedre å tenke sånn. Ellers er det ikke de store skillelinjene. Men de driver sin egen menighet og har egen givertjeneste. Det er en forskjell.

Ektefellen følger opp med bekreftende kommentar:

Vi har litt forskjellig dåpssyn og litt forskjellig nattverdssyn. I Metodistkirken tror vi ikke på ren transubstansiasjon hvor brød og vin konkret blir Jesu legeme og blod. Vi tror det er til minne om. Det er fortsatt et sakrament, men vi tar det ikke helt konkret. Selv om jeg kanskje har nærmet meg Statskirken litt når det gjelder nattverden. Og hun har nærmet seg Metodistkirken når det gjelder dåpen. En annen forskjell er at som medlem i en frimenighet står du mer ansvarlig for at menigheten klarer seg økonomisk, at den fungerer sånn noenlunde. Det økonomiske aspektet gjør en forskjell; selv om mange gjør en flott innsats i Statskirken også, så tror jeg likevel at man føler større forpliktelse i en frimenighet.

Dette er et par som gir uttrykk for at de har møttes på midten; den ene har endret syn på dåpen og den andre på nattverden. Når de skal peke på forskjeller, legger de vekt på positive sider ved den andres menighet. Hos de andre tre parene er kritiske aspekter mer framtrepende, som for eksempel hos denne baptisten som er gift med en lutheraner:

Mange ting er forskjellige; kirkeliv, møteform og liturgi. Og dåpen er jo sentral, men jeg synes ikke det er det eneste. Det er stor forskjell på syndsbegrep mellom luthersk og frikirkelige baptister. Jeg vet ikke om jeg skal si det rett ut for da provoserer jeg, men jeg føler det er deprimerende å gå på alvorlige, tunge, triste gudstjenester hvor alle skal sitte stille og bukke og... Jeg har mange gode venner i lutherske

sammenhenger, og jeg har vært med på mange fine møter, men... (...) Hos baptistene opplever jeg kanskje mer at man er frie mennesker, at det er mere rom for å være forskjellige. Menighetene er veldig ulike; noen veldig karismatiske, noen veldig konservative. Man anerkjenner mennesket som Guds skaperverk. Alle sammen kan tjene ham. Det er mere høyde under taket. Ikke den tunge, triste stemningen som i den lutherske kirken.

Vedkommende får støtte fra ektefellen:

Jeg er enig i mye av dette. For mange er det et åk; de kommer og synger fra dag til dag, fra søndag til søndag. Men du får ingenting. Særlig de eldre går på grunn av lojalitet og forpliktelse. De kommer og sitter der og hører på presten og orgelet og så er de ferdige og går ut. Det reagerer jeg litt på.

Dette paret gir uttrykk for å være enige når de snakker om møteform og manglende spiritualitet på gudstjenester i Statskirken. Men når det kommer til teologi, blir tonen en ganske annen. De har ulik forståelse av synd, først og fremst arvesynden, og på den bakgrunn omtaler de spørsmål om barnedåp som en «varm potet». Barnedåp i forhold til barnevelsignelse var et utfordrende tema også for det andre ekteparet hvor den ene part er baptist. Men spørsmål knyttet til dåp, vil jeg komme tilbake til senere. I denne omgang skal vi se hvordan den andre baptisten og hans katolske kone nevner noen forskjeller:

I Den katolske kirke snakker de ikke så veldig mye om evangeliet, mens i Baptistkirken snakker de veldig mye om Jesus. De gjør jo det hos oss også, men ikke så mye i forhold til baptistene. Det er en forskjell. Og så er prekenen veldig forskjellig. Vi har ikke så veldig lang preken.

Spørsmålet om forskjeller er et omfattende spørsmål. Hvordan jeg oppfatter Den katolske kirken er noe annet enn det jeg opplever er forskjellene mellom oss. Jeg har lest en del om Den katolske kirken av egen interesse og har lært mye om hva Den katolske kirken står for. Det er store forskjeller mellom våre kirkesamfunn, men det kommer ikke til uttrykk mellom oss. Hun er ikke katolsk i den forstand. (...) En teologisk forskjell er at Den katolske kirken ikke baserer seg på tro alene. Nåde og tro alene gir ikke frelse. Deltagelse i sakramentene gir frelse. Og de tror at de flest går gjennom skjærsilden og at de kan be for dem, at de kan be for døde til frelse. En annen forskjell er fokus på helgener. Og at de ber til jomfru Maria. Men forskjellen mellom oss er egentlig veldig liten i det daglige. (...) Det er også forskjeller i forhold til nattverden; det er ingen begrensninger for henne i Baptistsamfunnet. Det er ingen som vises bort i forbindelse med nattverden. Og en ting er at hun får delta. En annen ting er at før nattverden så sies det at alle er invitert til å delta, så sant du har en tro på Jesus. Det er du selv som står ansvarlig for det. Hvis du velger å ta imot selv om du ikke har en tro, så er ikke det menigheten sitt ansvar.

Den katolske kirkens syn på nattverden er et aktuelt tema hos begge de ekteparene hvor den ene part er katolikk. Når det gjelder paret over, dukker temaet opp igjen både i forbindelse med bryllup og spørsmål om de går sammen til gudstjeneste/messe. I det andre paret nevnes nattverden som et sentralt eksempel på en forskjell mellom Metodistkirken og Den katolske kirken:

Det vanskeligste med Den katolske kirken synes jeg er at kvinner ikke kan bli prest. Og så er jeg vant med et åpent nattverdsbord i Metodistkirken. I Den katolske kirken sier de at hvis du er fraskilt eller lignende så er du ikke verdig, at du ikke er god nok. Det synes jeg er problematisk. Det har sammenheng med synet på nattverden. Jeg har også litt problemer med Paven og synet på prevensjon.

Ektefellen responderer på følgende måte:

Når det gjelder pavelige uttalelser om prevensjon, så er det klart hva læren er. Men det er din egen samvittighet som må avgjøre om det er synd eller ikke. Det er viktig for meg. Men Kirken er klinkende klar i sin uttalelse. Men vi har brukt prevensjon og jeg har aldri hatt dårlig samvittighet for det. Selv om jeg er troende katolikk. (...) Jeg har veldig stor respekt for Metodistkirkens åpenhet og bibelsyn. På den andre siden virker det for meg som om troen er mer overfladisk der enn i min kirke. Det er veldig folkelig; mye synging og for lite høytid. Det appellerer ikke til meg. Men Metodistkirken er bra for økumenisk samarbeid fordi den er så åpen. (...) Den katolske kirken er veldig åndelig preget. Vi samles primært for å prise Gud. Metodistkirken er veldig sosial; kaffeslabberas.

Her berøres flere temaer både når det gjelder teologi/«læren» og samværform. Vedkommende påpeker en spenning mellom teori og praksis i sin egen kirke, Den katolske. Dette kan forstås som en indirekte kritikk. Men jeg får først og fremst inntrykk av at det ses på som noe positivt fordi det skaper mulighet for frihet og fleksibilitet. Senere i samtalen nevnes denne motsetningen mellom teori/teologi og praksis på nytt. Ektefellen er tydeligvis ikke enige om i hvilken grad denne motsetningen er positiv og om hvor fleksibel man skal tillate seg å være. Han bemerket med ambivalens at «hun går til nattverd. Den katolske kirken har lukket nattverdsbord, men jeg kan ikke stoppe deg». Hun på sin side forteller at spørsmål om nattverden har vært vanskelig, og hun nevner spesielt en kirkelig anledning:

Jeg var der sammen med katolikken, men jeg var ikke katolikk og fikk ikke delta i nattverden. Jeg fikk følelsen av at jeg ikke var bra nok. Jeg føler at det krevde litt å være der, at det krevde å stå der og være meg da. (...) Jeg har møtt mange slike vegger i Den katolske kirken undervveis. Jeg kan være sjef på kjøkkenet, men jeg kan aldri lese i kirken eller velges inn i noe. Jeg kan gjøre det praktiske, men jeg er ikke med i noe ettersom jeg ikke kan lese eller velges inn i noe.

Åse: Møter du (henvendt til den andre) noen begrensninger i Metodistkirken? Nei, ikke på det praktiske plan. Det eneste gjelder nattverden, som er veldig sentral i vår kirke. Men i Metodistkirken kan du gå år ut og år inn uten å ha nattverds-gudstjeneste og det er en begrensning for meg. Nattverden er høydepunktet, jeg savner det hvis ikke de har nattverd. (...) Det som har vært vanskelig for meg, har å gjøre med den bakgrunnen jeg har; jeg har opplevd et veldig snevert syn når det gjelder andre raser og religioner i hennes menighet. Utrolig snevert i forhold til andre utenfra. Jeg følger meg kvalt.

I det siste utsagnet blir ting snudd litt på hodet. For det første framstilles metodistenes gudstjeneste uten nattverd som et problem på tilsvarende måte som andre kritiserer det lukkede nattverdsbordet i Den katolske kirken. For det andre ble åpenheten i Metodistkirken tidligere nevnt som en positiv ting. Men her kan det synes som om åpenheten er teologisk/teoretisk, og ikke gjelder for praktiske/faktiske forhold.

Den kristne familien

Familie og religion har tradisjonelt vært svært tett sammenknyttet. Disse to institusjonene har underbygget og legitimert hverandre gjensidig. Men det har skjedd åpenbare forandringer både når det gjelder familie og religion de siste tiårene (Roof 1999:217f). I mange kristne sammenhenger i Norge, er det åpenbart at tanken om den kristne familien fortsatt er høyst levende. De fire parene jeg har samtalt med, refererer både til egne og andres forventninger om at de skal utgjøre en kristen familie. Idealet for den kristne familien innebærer at man ikke kun skal være familie - hva nå det måtte innebære - men at man også skal være kristne sammen som familie. Dette å realisere idealene for den kristne familien, forutsetter at begge parter deler den kristne tro (jfr. forkynnelse til ungdom mot å finne partnere som ikke deler ens tro). Men selv om ektepar som er gift på tvers av konfesjoner deler den kristne tro, er det ikke alltid like enkelt å realisere ideene for den kristne familien.

Når to bli ett på tvers av konfesjoner

Et første skritt på veien for å bli en kristen familie er, for de fleste, å gifte seg. Tre av de fire parene jeg har intervjuet, nevner problemstillinger knyttet til ekteskap.

Det var problematisk før vi giftet oss. Jeg var fra en aktiv metodistfamilie, hans mor var aktiv katolikk. Så vi valgte å gifte oss utenlands med bare noen få venner tilste-

de. Min kirke tillot at jeg giftet meg katolsk, mens hans kirke tillot ikke at han giftet seg i min kirke. Så vi måtte gifte oss katolsk. I dag ville representanter fra begge kirker vært til stede. Før vi giftet oss, måtte jeg skrive under på at jeg ikke hadde noe imot at barna ble katolsk oppdratt. Det var vanskelig. Det var vondt. Sånn var det den gang.

I dette tilfellet understrekes konsekvensene i forhold til eventuelle barn; når hun inngikk ekteskap med en katolsk mann, måtte hun frasi seg retten/muligheten til å oppdra barna til å bli metodister som henne selv. En av de andre informantene giftet seg også i Den katolske kirken. Hans tilkommende kone ønsket å gifte seg katolsk, og han selv hadde ikke noe imot det den gang:

Vi giftet oss i Den katolske kirken, men pastoren i min menighet deltok også. Vi valgte å ha messe, altså en hel gudstjeneste, og da dukket spørsmålet om nattverd opp. Presten sa at under bryllupet kunne jeg få nattverd, men hvis jeg kom tilbake dit søndagen etterpå, så kunne jeg ikke få nattverd fordi jeg ikke er medlem i Den katolske kirken. Men den dagen vi giftet oss så var vi en enhet; to mennesker som gifter seg til en enhet, og da ville det være rart hvis bare den ene kunne motta nattverd. (...) Men hadde jeg visst det jeg vet nå om Den katolske kirken, så spørs det om jeg hadde vært så enig i at vi skulle giftet oss der. Jeg ville nok i alle fall problematisert det mer.

I utgangspunktet framsto spørsmål knyttet til bryllup som et mindre vesentlig spørsmål: når hun ønsket å gifte seg katolsk, var det greit for ham. Og vi kan anta at valget av kirke var mindre viktig ettersom representanter fra begge kirker deltok. Men senere, etter hvert som han har lest og lært mer om Den katolske kirken har han blitt stadig mer kritisk. Og han ville, som han sier «problematisert det mer» i dag. I det siste tilfellet hvor spørsmål om bryllup nevnes, er det i mindre grad et spørsmål om valg av kirke. Her er det ektefellens teologiske tilknytning innenfor Statskirken som skaper problemer:

Jeg hadde en venninne som var prest og som jeg ønsket skulle vie oss. Men mange av hans venner i Statskirken reagerte mot kvinnelige prester, og de ville kanskje ikke kommet hvis hun skulle vie oss. Jeg hadde ønsket at hun skulle gjøre det. Hun er en god venninne. Men da det ble så feil for hans venner, så var det ikke så viktig. Det viktigste var at det var litt personlig. Vi fikk legge opp hele vielsen selv.

Hvor skal barna døpes?

Barndåp er et tema som opptar informantene på forskjellige måter, og som er forbundet med temmelig ulik grad av dramatikk. Det første eksemplet jeg vil hente

fram, virker ganske så smertefritt. Her har praktiske argumenter hatt større betydning enn teologiske:

Da det første barnet skulle døpes, var vi så fattige at vi takket ja til å komme til svigerforeldrene og ha barnedåp. Derfor ble det Metodiskirken. Men da vi fikk det neste barnet, hadde vi eget hjem, og da hadde vi barnedåp hjemme hos oss selv. Og vi døpte i Statskirken. At det har blitt ett barn i hver menighet er tilfældigheter. Rent praktiske hensyn.

Det neste eksemplet har mer karakter av smerte. Men jeg får inntrykk av at problemstillingene ikke var knyttet så mye til dåpen i seg selv, men til hva den representerte med tanke på hvilken kirke barna skulle tilhøre:

Den største vanskeligheten for meg hadde jeg gått gjennom før vi fikk barn og skulle diskutere dåp. Det var at jeg hadde skrevet under på at jeg ikke fikk oppdra mine barn som metodister. Jeg fikk ikke lov til å ha noe med det å gjøre, jeg måtte sitte tilbake og se på at du oppdro barna katolsk.

Det tredje eksemplet gjenspeiler forhandlinger over tid:

Da hun ble gravid, begynte vi å ta opp temaet med barnedåp eller barnevelsignelse. Vi var egentlig ganske klare begge to på hvert vårt hold, på hva vi ønsket. Jeg var ikke sånn at jeg ville sette bom for barnedåp, men jeg ønsket å presentere hva jeg syntes var riktig og hva jeg syntes var galt med barnedåp. Men hvis hun likevel ønsket å ha barnedåp, så fikk det bli det. Da var det helt ok.

Åse: Hva synes du er galt med barnedåp?

Jeg ville vist til Bibelen og tro knyttet til dåp: at et lite barn ikke kan tro. En annen begrunnelse er at jeg spurte en katolsk prest om hvorfor de har barnedåp og da fikk jeg ikke annet svar enn at det er en forsikring. Og det tror jeg ikke noe på; jeg tror ikke at et barn som dør i svangerskap eller som veldig liten, skal gå til helvete. Det tror jeg ikke på. Og jeg kan ikke se det i Bibelen. Vi har snakket mye om dette. Det er kanskje det som har vært den største utfordringen.

Kona ønsket i utgangspunktet både barnedåp og barnevelsignelse, men innså at det ikke var mulig. Konklusjonen ble barnevelsignelse, og hun forklarer det selv slik: «Jeg fant ut at det var riktig at hun kan bestemme selv når hun blir stor, at ikke jeg skal bestemme for henne nå.»

I det siste ekteparet er spørsmål om dåp aktuelt for framtiden og det er en stående uenighet:

Han: Det er vanskelig å svare på hvorfor jeg mener det er viktig med barnedåp. Men det er det jeg har lært siden jeg var barn. Jeg har lært at da Adam og Eva gjorde en synd, gikk synden over til alle mennesker som ble født senere. Det betyr at alle mennesker er berørt av synden som ble gjort av Adam og Eva. For å rense den synden må alle barn bli døpt.

Hun: Dåpen er et valg om å være kristen. Det er et vitnesbyrd om at man har tatt et valg. Jeg tror ikke dåpen avgjør himmel eller helvete. Det er et valg som viser hvor man vil høre til. Jeg tror at folk som ikke er døpt også kommer til himmelen. Og når det gjelder det med arvesynd så er det for mange ting som ikke henger sammen. Man sier at barna må døpes på grunn av synd, men det er ingen i dag som vil stå for at barn som ikke er døpt ikke kommer til himmelen. Det er tradisjon mer enn teologi. Det er ingen som mener det. Og det tar jeg avstand fra. Det strider veldig imot min tro. Jeg tror at barn er født inn i verden for å leve i Guds nærhet. At barna må døpes først eller at foreldrene skal bestemme, det er helt imot min tankegang. Helt absurd. Så hvis vi får barn, så kan jo han stå for det, hvis det er viktig for ham. Men jeg kommer ikke til å være med å bære barnet fram i dåpen. Og det er veldig sårende for ham at jeg ikke kan være med og støtte ham i det. Og det er der vi står: Jeg blir kanskje med i kirken, men jeg kan ikke stå bak det. Man må være ærlig i det man gjør.

Det kan synes som om spørsmål knyttet til dåp har to ulike aspekter: Det ene handler om hvilken kirke barna skal døpes i. Det innebærer først og fremst et spørsmål om tilhørighet. Det andre aspektet er knyttet til om barnet skal døpes eller velgnes. Dette handler i større grad om teologi. Mitt inntrykk etter samtaler med de fire ekteparene, er at spørsmålet om teologi i dette tilfellet stikker dypere enn tilhørighet. Samtidig kan det være verdt å merke seg at det var mange år siden dåp var et aktuelt tema for de to ekteparene der ingen av partene var baptister. Kanskje kan det følgende utsagnet ha karakter av profeti med tanke på framtiden?

Det viktigste er at barna våre gifter seg i en kirke og går i en kirke. Det er ikke så viktig hvilken. De reiser så mye og grensene blir utvidet. Det skjer så mange ting. De er mere opptatt av andre ting enn å bry seg om slike småting. Da datteren vår fikk et barn var det viktigste at barnet ble døpt, ikke i hvilken kirke.

Felles kristenliv

Tanken om den kristne familie innebærer en viss grad av felles kristen praksis. Når mine fire ektepar forteller om sine erfaringer med og ønsker om felles kristenliv, framtrer to ulike arenaer; det handler om fellesskap både ute og hjemme. Hjemme-

arenaen tematiseres i liten grad. Det kan ha sammenheng med at det er relativt enkelt å skape et felles kristenliv der. Slik som det ene paret beskriver:

Vi ber borbønn og kveldsbønn. Og så forsøker vi å ha en stund på kvelden hvor vi leser i barnebibel for barnet.

Et annet par gir imidlertid uttrykk for å streve mer:

Hun: Det er mer naturlig for meg å be med egne ord enn det er for ham. Jeg har vokst opp med det, men det har ikke han. Men det er nok noe vi søker imot og vi ønsker å utvikle mer åndelig fellesskap, et bønnefellesskap her hjemme. Det er noe vi ikke har lykkes med, men som vi jobber med. (...) Jeg hadde mange tanker før vi giftet oss om at vi skulle ha andakter sammen og be sammen og dele mere sammen, og jeg føler at det aldri har blitt sånn. Det var et mål for meg å finne en kristen mann. Og han har et kristenliv som er sterkt, det indre livet, men som han ikke vil dele med så mange. Og jeg må respektere ham for det. Så vi har en vei å gå der for å skape noe sammen.

Han: Ja, du vil gjerne be høyt og sammen mens jeg vil gjerne be stille og alene. Det er den største forskjellen. Jeg klarer ikke å be høyt, jeg ber i hjertet og i tankene. Der er jeg annerledes.

Ønsket om å skape noe felles ute, det vil si å gå i kirken sammen, ser i hovedsak ut til å ha skapt størst utfordringer. Det kan ha sammenheng med at ute-arenaen er mest synlig for andre. Forventningen om å gå sammen på gudstjeneste og å framstå som en «skikkelig familie» ute, stilles ikke bare fra dem selv men også fra omverden:

Da vi flyttet hit, meldte problemene seg med full tyngde. Da var forventningene så store om at vi skulle gå inn i Metodistkirken som en fullverdig, skikkelig familie, som tok vårt tak der: Da lå forventningene i luften, og da følte jeg det veldig vanskelig. Men etter hvert har vi valgt å gå mest til hver vår kirke. Vi går sammen på vei til kirke, og så møtes vi hjemme etterpå og har spennende diskusjoner om hvordan det var de forskjellige plassene; «hva hørte du og hva sang dere?» Det har gitt oss veldig mye. Vi har et «Nådens fellesskap».

Forventningene kjentes størst og vanskeligst i begynnelsen. Men ekteparet har etter hvert funnet løsninger som de uttrykker tilfredshet med. Senere i samtalen vender de tilbake til forventningene om at ektefeller skal gå sammen til gudstjenester:

Han: Vi opplever det positivt å ha ulik konfesjon, men det er klart at det er noen

som synes det er rart at jeg stort sett sitter alene i kirkebenken, selv om jeg har en kone som jeg bor sammen med. Men de fleste vet at vi begge går til gudstjeneste. Og det hender jeg går inn og setter meg bakerst i Statskirken når gudstjenesten i Metodistkirken er ferdig. Og vi går ofte sammen også.

Hun: Jeg har oppfattet litt en tanke om «stakkars han som alltid kommer alene». Det er sånn som jeg har følt litt. Men det er aldri noen som har tenkt at det er jeg som kommer alene i min kirkel! Men jeg har følt det mange ganger på såne store dager... å være alene i kirken. Og det er klart at da kan de jo spørre seg «hvordan klarer de å leve samme når de har det så forskjellig?» Men det har aldri vært noe problem for oss!

Åse: Det høres jo tvert imot ut som om dere har det ganske spennende?

Hun: Ja! Og vi leser tekstutlegninger sammen, vi er bevisste og vi har spennende diskusjoner. Men min svigermor giftet seg også inn i Metodistkirken, og hun gikk inn på alle hans premisser der han hørte til og la alle sine ting døde. Og det har hun fortalt om mange ganger, at hun gikk inn og gjorde en oppgave og fulgte sin mann i tykt og tynt. Det var riktig nok generasjonen før oss, men jeg kunne kjenne på forventninger fra menigheten om det samme for min egen del.

Ekteparet over har funnet en kombi-løsning: på ute-arenaen har de langt på vei hvert sitt religiøse liv, selv om de understreker at de gjerne går sammen på gudstjeneste også. På hjemme-arenaen har de et felles kristenliv som blant annet knyttes til det positive ved å tilhøre ulik konfesjon.

En annen informant forteller også om utfordringer i begynnelsen:

Jeg fant det vanskelig i begynnelsen. De første årene ville jeg gjerne gå mer i min egen kirke, men følte at jeg ikke kunne det. At jeg måtte backe opp ham som var ny her. For jeg har aldri vært tilhenger av at vi skulle gå i hver vår kirke. Det synes jeg gir et veldig dårlig tegn til barna. Altså at mor går i sin kirke og far går i sin kirke - hva sier det? Hva slags trosbilde skaper det? Hva sier det om toleranse? Vi har gått sammen, uansett hvilken kirke vi går i. Han har vært med meg og jeg med ham.

Informanten i dette sitatet har en klar tanke om at mor og far skal gå sammen til kirke. Vedkommende viser ikke til forventninger fra andre, slik ekteparet over antyder, men begrunner det med hensyn til barna: de vil få et dårlig inntrykk av religiøs toleranse dersom mor og far ikke kan gå sammen på gudstjeneste.

Det neste paret henviser til forskjell mellom før og nå. Men de har litt ulik forklaring på hvorfor de nå for det meste går sammen til hans kirke:

Han: I begynnelsen var jeg ofte med i Den katolske kirken. Da var jeg ikke klar over kravene om at man måtte være medlem for å få nattverd. Men etter hvert som jeg ble klar over det, har jeg ikke hatt noe ønske om å gå der for jeg føler meg utenfor. De betrakter oss som et fremmedelement.

Hun: Hvis barnet vårt våkner tidlig så går vi sammen i Baptistkirken. Men hvis barnet ikke er våkent, så går jeg i Den katolske kirken om kvelden. Da går jeg alene. Men jeg synes det er bra å gå samme sted alle tre sammen. I begynnelsen gikk vi i hver vår kirke, men det føltes litt rart syntes jeg at vi gikk forskjellig sted. Så det var jeg som hadde veldig lyst til å være sammen med ham. For jeg følte at det var akkurat det samme for meg. Ikke noen forskjell.

Etter hvert som han ble oppmerksom på hva Den katolske kirken står for og at han ikke kunne delta i nattverden, ønsket han ikke å være med henne dit. Hun uttrykker på sin side et ønske om at familien skal gå på gudstjeneste sammen, og hun prioriterer derfor å gå sammen med ham til hans kirke.

Ett av ekteparene uttrykker frustrasjon og til en viss grad resignasjon. De har vært gift i relativt kort tid. I så måte er de fortsatt i «i begynnelsen-fasen». De ønsker å finne et felles sted hvor begge kan føle seg hjemme, men de strever:

Jeg har vært med som eskorte i Baptistkirken. Mye er spennende der; de har en atmosfære og varme som stort sett mangler i Statskirken. Statskirken har ikke samme stemning som frikirkene. Men jeg blir ikke baptist. For det er litt uheldig å bytte plattform gang på gang. Det skaper mye ustabilitet, usikkerhet. Det er ikke menigheter som skaper det kristelige, det er din egen tro. Og det er kommunikasjonen mellom deg og din Gud som er viktigst. Ikke menigheten. Vi skal ikke bli styrt av menigheten.

De siste årene har vi ikke gått noe sted fast noen av oss. Vi har forsøkt å finne noe sammen. Vi har vel gått like mye til hverandres sted. Vi snakket litt om Metodistkirken, at den var litt midt på treet, at den lå midt i mellom. De har barmdåp, men Frikirken er likevel lettere for meg. På den måten kunne vi møtes litt på midten. Men vi fant oss ikke til rette der. Jeg savner noe regelmessig, men det er ikke så enkelt å finne. (...) Vi har ønsket å være litt fristilte (fra våre kirker) og prøvd å finne noe sammen. Men nå har vi vel gått litt opp. Jeg opplever at vi har levd litt i et vakuum. Vi har ikke gått noen steder og vi har ikke fått tilhørighet noe sted. Vi har så lang vei igjen før vi møtes. Så vi må bare gi hverandre frihet til å gå hver våre steder og heller følge hverandre hver vår gang noen ganger.

Å skape en kristen familie handler i stor grad om å skape et «vi». I et av intervjuene spurte jeg paret om de mente det gikk en minimumsgrense for hva som måtte

til for å skape et «vi». Jeg var klar over at den ikke-katolske kona gikk til nattverd i Den katolske kirken selv om nattverdbordet der ikke er åpent, og jeg hadde inntrykk av at det bygget på en felles overenskomst. Jeg trodde derfor jeg stilte et hypotetisk spørsmål da jeg spurte:

Er det noen grense for hvor lite dere kan ha felles for å skape et «vi»? For eksempel, hvis du hadde tenkt at din kone ikke fikk lov til å være med til nattverd, kunne dere fortsatt vært et «vi»?

Han: Men det er et problem! For jeg personlig synes at hun går over grensen når hun bruker nattverd i min kirke så ofte som hun gjør. Men jeg må svelge det og forsøke å fordeye at hun gjør som hun gjør, men jeg synes det er vanskelig. Det er, hvis jeg skal være litt stiv, som å bryte seg inn i et selskap hvor du ikke er invitert. Sånn ser jeg det. Men hun gjør det. Og det må jeg akseptere. Jeg ville aldri stoppe henne. Hun: For meg er det den eneste måten å være med i Den katolske kirken på. Hadde jeg ikke kunnet være med i nattverdsfellesskapet, ville jeg blitt bitter. Hvis jeg hadde kommet og blitt utestengt fra nattverden da vi flyttet hit, så hadde det vært et problem. Da hadde jeg gått mer i min kirke fordi jeg hadde vært bitter. Da kunne vi fort begynt å gå i hver vår menighet. (...). Jeg er oppflasket med at «alle er velkommen til Herrens bord» (...) Hvis nattverdsfellesskapet hadde blitt tatt fra oss, så hadde vi ikke klart det. Da får vi heller bryte noen regler.

Åse: Dere må bryte med teologien for å skape et fellesskap?

Han: Jeg tror at Vår Herre har stor sans for humor... Hun:... og han er sikkert også mer tolerante enn det vi er!

Spørsmålet knytter til nattverden viste seg å være en stående uenighet. Men ønsket om fellesskap og respekt for hverandres standpunkt, gjør det mulig å skape et «vi» - med Vår Herre som tolerant og smilende alliansepartner!

Positive aspekter

Fokus for intervjuene var hovedsaklig utfordringer og forskjellige knyttet til ulike konfesjoner. Men samtalene handlet også om positive aspekter:

En positiv ting er at vi ser ikke forskjellene lenger. Vi har liksom snakket oss gjennom det. Vi har sett på det og har fått veldig positive ting ut av forskjellene. Vi har aldri opplevd konfesjonene som så veldig forskjellige, og det at vi har venner med ulik tilknytning gjør at vi lever veldig økumenisk.

En positiv side ved å ha ulik konfesjon er at man ikke tar ting for gitt. Og man lærer å respektere hverandre. Mange av mine venner har funnet hverandre innenfor samme kirke. Da blir det veldig lett å ta alle under en kam og tenke at alle tenker likt og ønsker det samme. Men vi blir bevisste på slike ting. Det er en utfordring, men også en ressurs. Det er kanskje negativt hvis kristenlivet blir en familiekubb. Det kan være lettere for andre å bli en del av det hvis man er bevisst på det.

En positiv konsekvens, og som det er godt å ha med i den jobben jeg har, er at en ikke er så sikker på at det en selv står for er det eneste rette. En blir ikke så kategorisk.

Det er enhet i forskjellighet. Takhøyde er en forutsetning for en kirke som skal overleve. Vi kan være kristne brødre og søstre til tross for våre skavanker og forskjeller.

Jeg har fått mye jeg også, gjennom å være med i Den katolske kirken i tillegg til i min egen. Hvor barna er aktive spiller ingen rolle. Ungene våre har blitt «fårveblinde» gjennom å gå i Den katolske kirken. (...) Jeg er mye mer opptatt av at barna skal ha en tro som kan gi dem noe. Det spiller ingen rolle hvilken kirke. I dag skal man være glad hvis barna får noe. Det viktigste er å ha en form for gudsrelasjon.

Det å ha forskjellig konfesjon gjør at vi kan bli mer bevisst på hva vi står for selv, og motivert for å lære mer om andre konfesjoner og variasjoner av troen. Det har mye for seg å gifte seg med en av en annen kultur da ser en ting fra nye sider. Men jeg tror at hvis den ene har en personlig tro, så vil det være negativt å være gift med en som ikke har en personlig tro. Jeg tror det ville vært annerledes å være gift med en som ikke var aktiv i noen menighet i det hele tatt. Men hvis det skal skapes større samholdighet på tross av konfesjonelle forskjeller, er det betinget av at begge har en personlig tro. Hvis hun kun hadde en ikke-personlig tro, hvis det kun var tradisjon, fordi folk forventer det... Uten en personlig tro kan det være det samme. Det viktigste er at hun har en personlig tro. Så jeg føler ikke at det er noen forskjell mellom oss. Det er bare det at vi er medlem av forskjellige kirker. Ellers så er vi en enhet, og sånt sett føler jeg at vi har en felles tro. Det er ikke viktig med kirkesamfunnet, men at du har en personlig tro. (...) Formelle forskjeller finner en i kirken, men de er borte her hjemme. Formalitetene styrer ikke her. Men det er klart at det er ikke det samme hvilken tro en har; en personlig, sterk tro som er knyttet til buddhismen tror jeg ikke det er enkelt å skape en enhet med for en som har en sterk, personlig kristen tro. Det må være en viss likhet. Hvis en skal leve sammen i et godt samliv så er en nødt til å dele troen, en tro som går i samme retning. Men det å ha en tro i seg selv, tror jeg ikke er tilstrekkelig til å samle. Noen sier at det er det samme hva en tror på. Det mener ikke jeg!

I det siste sitatet understrekes det at det går en grense for hva slags, eller hvor store forskjeller man kan håndtere. Dersom ulikhetene blir «for» store, mener ved-

kommande at det ikke er mulig å skape et positivt samliv. Grensen for forskjeller er knyttet til hvorvidt begge parter har en «personlig tro». En av de andre informantene nevner også at det går en grense:

Vi har venner som er jøder, muslimer og ateister. Men å være gift med en jøde, ateist eller muslim, det tror jeg ikke at jeg hadde klart.

I dette tilfellet går grensen for hva som synes overkommelig, ved forskjellig religion. Samliv på tvers av ulike konfesjoner kan derimot bære positive frukter som for eksempel større respekt for andres tro og mer åpenhet for positive aspekter ved andre konfesjoner enn ens egen.

Gode råd

Informantenes råd om hva som skal til for å skape gode samliv på tvers av ulike kirkesamfunn, har to sider. Det ene handler om praktiske ting: hva som kan gjøres for å skape fellesskap. Det andre handler om holdninger: hva de mener må til for å leve godt sammen.

Råd til andre ektepar

Det kan se ut som om det er enklere å gi råd om idealer og holdninger enn om praktiske, konkrete ting. Det mest konkrete rådet som bringes fram er knyttet til felles kristent møtepunkt:

Det som kanskje har vært viktigst er at vi har hatt et felles møtepunkt. Jeg føler ikke at det er noe problem at vi går på gudstjeneste hvert til vårt. De konfesjonelle forskjellene er ikke større enn at vi kunne gått i hver vår statskirkemenighet. Og hvis vi har lyst til å gå sammen på gudstjeneste, så gjør vi det også. Men det er viktig å ha en felles møteplass i kristen sammenheng, og vi er med i en økumenisk bibelgruppe som har eksistert i mange år. Det betyr mye for oss.

Ved hjelp av en felles bibelgruppe har dette paret skapt rom for å gå på gudstjeneste hver for seg. En annen av informantene gir et råd som både handler om praksis og holdninger:

Du må være veldig sterk! Og du må være flink til å krangle. Det vil si at du må være veldig åpen. Før holdt jeg følelsene inni meg mye mer. Så det krever at du tør. Det krever mot, og det krever åpenhet for å få det til å gå.

Det konkrete rådet er at man må være flink til å krangle! Men det krever både mot og åpenhet. Flere andre nevner åpenhet som forutsetning for å få til samlivet og som et viktig råd til andre:

Det er viktig å være ærlige og åpne. De må diskutere disse tingene med åpne hjerter. De må diskutere dette med ulike kirkesamfunn åpent før de går videre med forholdet deres.

Respekt og fellesskap er andre ord som går igjen i informantenes råd til andre:

Det med respekt for hverandre er viktig. I begynnelsen var vi med hverandre på noen møter, og det kunne vi egentlig gjort mere. For det tror jeg kunne hjulpet oss til å forstå. Man må ha rom for at man er forskjellige. Samtidig som man kan dele det man har felles, kan man utvikle bønneliv, møte hverandre, følge hverandre og snakke om den andres kirkebakgrunn og tilhørighet med respekt.

Det er viktig å sette fokus på det som er felles i stedet for det som er forskjellig: Gud og Jesus og sånne ting. Det gir en felles plattform; vi er kristne. Selv om vi tilhører forskjellige menigheter; så har vi noe felles å dele. Hvis hun vil gjøre noe i sin menighet, så støtter jeg henne. Hvis jeg vil gjøre noe i min menighet, så gir hun meg støtte. Det er viktig.

Det blir fort splittelse hvis du legger vekt på forskjellene. En annen ting: åpenhet. Å snakke rett fra levra. Gerne med respekt, men det må være åpenhet. Hvis vi er uenige, så er det best å få det på bordet og få det debattert.

Det er ikke én kirke som har svaret. Det er noe med å ta det beste i begge kirkene. Istedenfor å henge seg opp i det en ikke liker, så kan en henge seg opp i det en liker. Det er veldig mye som er positivt og som kan deles. Vi trenger ikke konsentrere oss om de splittende momentene.

Behovet for og ønsket om å skape fellesskap, går som en rød tråd gjennom samtalene med de fire ekteparene. Dersom forskjellene er så store at det blir vanskelig å skape et fellesskap, vil de fraråde andre å inngå ekteskap (jfr. sitatene under forrige overskrift om felles personlig tro og forskjellig religion). Et annet tema som jeg mener går igjen, riktignok mer indirekte, handler om endringer. Det kunne være mulig å formulere et råd i den forbindelse, om å vise vilje til å være fleksibel og å positivt anerkjenne at ting er i forandring. Det følgende sitatet berører noen av disse tingene:

Jeg tror det er viktig å si at det er en vandring. Man har lett for å tro at situasjonen er fast. Men det er en vandringsprosess hvor man har mulighet til å vokse fra hver-

andre eller til å vokse nærmere. Det kan skape vekst. Hvis man er veldig, veldig sikker i sin tro, er det positivt. Jeg føler ikke min eller mine barns katolisisme truet. Det skaper mulighet for åpenhet.

En annen informant nevner også endringer - som en positiv overraskelse:

Det har overrasket meg positivt hva som har skjedd her i løpet av disse årene, hvor fort tilnærmingen har gått mellom kirkene her i landet. Jeg hadde ikke drømt om at jeg skulle få oppleve det jeg har opplevd. Jeg tror det har utviklet seg en gjensidig respekt - fra skeptisisme og fremmedfrykt til gjensidig respekt.

Andre steder i intervjuet blir det tydelig at vedkommende i sitatet over ser en parallell mellom endringer på nasjonalt plan og muligheter i eget ekteskap. Det kan synes som om positive endringer og økt dialog mellom ulike kirkesamfunn generelt har vært en forutsetning for et godt samliv for egen del. Det er derfor nærliggende å understreke at prester, pastorer og kirkesamfunn, ikke bare enkeltmennesker selv, har et ansvar for at ekteskap på tvers av ulike konfesjoner kan fungere godt.

Hva kan prester/pastorer bidra med?

Rent konkret oppfordres prester og pastorer til å hjelpe til med å etablere samtalegrupper for par med ulike konfesjoner:

Det har vært en tendens til å være isolerte, å skulle klare seg selv. Men det er ikke mulig. Det er viktig å skape samlivsgrupper som kan være sammen over lengre tid. På den måten kan kristne prester og pastorer være med på å gjøre det lettere. Den lokale kirken er en familie, og jeg tror at flere par sammen kan bygge opp en kirke i verden.

Likeledes oppfordres pastorer og prester til å gi veiledning, slik at par som er gift på tvers av kirkesamfunn, kan klare å sette fokus på det som er felles:

De kan gi veiledning i å sette fokus på de kristne verdiene. Istedenfor å sette fokus på menigheten kan de sette fokus på hvordan kristne ekteskap kan leves gjennom å gjøre ting felles og å støtte hverandre.

Men noen av rådene kommer til uttrykk gjennom hva prester og pastorer oppfordres til ikke å gjøre:

Det verste som kan skje, er hvis de kristne premissene er slik at de driver par fra

Avsluttende refleksjoner

Forholdet mellom kristen tro og praksis på den ene siden, og familiebygging på den andre, går som en rød tråd gjennom denne artikkelen. Tittelen, To kirker, en familie, gjenspeiler et underforstått ideal om at en familie skal være tilknyttet én kirke. Den amerikanske religions-sosiologen Wade Clark Roof berører denne tematikken i sin bok *Spiritual Marketplace* (1999). Roof drøfter blant annet ulike aspekter knyttet til omstillinger i forhold til religion og familieliv de siste tiårene (:217ff) og han antar at det var færre ektepar tidligere der partene hadde ulik tro, enn hva det er i dag. Han påpeker at kulturelle normer i større grad før enn nå, foreskrev religiøs homogenitet i familien. Spesielt når det kom barn inn i bildet, er det rimelig å anta at den ene part i ektepar på tvers av tro, «skiftet» fra en tro (kirke) til en annen (:243). I dag, til forskjell fra tidligere, er både familie og religion ifølge Roof svært privatisert. Det ser han blant annet i sammenheng med følgende spørsmål som ble stilt i en større spørreundersøkelse, som han henviser til: «Er det viktig at dere går til kirke/synagoge som familie, eller skal familiemedlemmer gjøre individuelle valg angående religion?». 55 % svarte at det er viktig å gå til kirke/synagoge som familie, mens 45 % mente at familiemedlemmer skal gjøre sine egne valg. Roof påpeker på den bakgrunn at en «felles religiøs familie» fortsatt er idealet for flertallet, men forskjellene er dog ikke store (:248). Roof drøfter ikke hvem som mener det er viktig med felles religion i familien, men jeg vil anta at svarprosenten for de som mener det er viktig med felles religion er høyere blant dem som er religiøst aktive, enn de som er mindre aktive. Det er forøvrig verdt å merke seg at Roof setter religiøs aktivitet i sammenheng med barn og barnoppdragelse. Han påpeker at mennesker som selv har vokst opp i en religiøs aktiv familie, men som ikke selv har vært aktiv i de tidlige voksenårene, gjerne gjenopptar religiøs aktivitet når de får barn (:233). Dette kan vi se i sammenheng med mine informanternes refleksjoner omkring dåp og deres ønske om å finne en felles kirke hvor de kan gå sammen med barna som familie.

Helt avslutningsvis vil jeg tilføye noen refleksjoner omkring familie/ekteskap og religion, med henvisning til en artikkel kalt *Marriage and the Construction of Reality* (1979) av religionssociologene Peter Berger og Hansfried Kellner. Artikkelen handler, som tittelen sier, om ekteskap og konstruksjonen av virkelighet. Berger og Kellners ambisjon er å drøfte ekteskapet som en stabiliserende og meningsgjørende sosial institusjon, blant annet på bakgrunn av undersøkelser (eks. Emile Durkheims undersøkelse om selvmord) som viser at ekteskap kan fungere som en beskyttelse for enkeltindivid mot anomi (:27). Et viktig utgangspunkt for Berger og Kellners drøftelse er deres forståelse av «samtale»; menneskers relasjoner til viktige personer i deres liv («signifikante andre») kan forstås som en stadig pågående samtale (:29). På en grunnleggende måte kan man si at mennesker «samtaler» seg gjennom livet, og at den enkeltes virkelighetsforståelse blir opprettholdt

hverandre da har kirkene et legitimitetsproblem. Så kirkene må være klarsynete nok til å se hvordan reglene er, men likevel støtte opp om det praktiske dagliglivet. Så kirken må være med å legge til rette for at par på tvers av konfesjoner kan eksistere i åndelig fellesskap. Kirker og prester og biskoper har mye ansvar for å legge premissene for det.

For det første skal prester/pastorer ikke stille seg negative til ekteskap på tvers av konfesjoner. De skal ikke tenke at de kan miste et menighetslem, men heller stille seg åpne for de som kommer! Og de må gi uttrykk for at det er helt greit at du er borte fra en gudstjeneste i din egen kirke fordi du går til en annen menighet. For det vil skape mye skyldfølelse hos mange hvis de føler at de alltid må gå i sin egen menighet. Det kan føre til at de heller trekker seg fra menigheten fordi det blir for vanskelig. Prestere og pastorer skal heller oppmuntre til at det viktigste er å være kristen. Hvilken konfesjon kommer langt ned på listen. For det andre må de gi uttrykk for at du er et fullverdig medlem selv om du ikke har med deg hele familien til gudstjeneste. At du er fullverdig medlem selv om du kommer alene. Og det er bra hvis prestene eller pastorene kan helse når en er på besøk i ektefellens menighet, og uttrykke at de ser det som positivt at vi er på besøk hos hverandre.

En av de andre informantene har tilsvarende erfaringer som det vedkommende over understreker at folk ikke skal oppleve:

Jeg opplever at hans venner er opptatt av å frelse meg. De vil at jeg skal bli en del av fellesskapet. Jeg har stor respekt for dem, det er flotte mennesker, men vi deler ikke alt når det gjelder kirkesyn og teologi. Men jeg tror at et av deres store brennemaer er å få meg innenfor der og å få ham «tilbake». At de føler jeg har fått ham på ville veier. Og på samme måte er de litt bekymret for meg i mine sammenhenger. Hver gang vi treffer hans eller mine venner, så er det alltid noe de vil ha oss med på. Jeg føler at det blir en drakamp, at de ikke respekterer. Det blir som om de tror at det de selv har valgt er det beste, og at det må andre også være med på. Og da respekterer de ikke at andre har valgt annerledes.

Et siste råd som kommer til uttrykk i intervjuene, handler om mulige kjønnsforskjeller i forbindelse med påvirkning og kompromisser i ektepar med ulik kirketilhørighet:

Det er mange kvinner som taper i kampen mellom konfesjonene fordi det er mange sterke menn. Derfor synes jeg prester og pastorer skal støtte kvinnen til å stå fast på sitt at kvinner skulle få hjelp til å stå på sitt. Det er klart at det er viktig både for mannen og kvinnen å få støtte, men i vår generasjon har det vært mange sterke menn. Og ikke minst når det skapes så mye skyldfølelse og dårlig samvittighet, så er det mange kvinner som har blitt med mannen. Som har forandret sitt eget og har tapt.

gjennom samtaler med sentrale personer i ens liv (:30). Til forskjell fra tidligere utgjør hver familie i dagens samfunn sin egen adskilte sub-verden med sin egen lukkede samtale (:33). På denne måten blir ektefellen en spesielt betydningsfull signifikant andre, og den ekteskaplige samtale får en tilsvarende viktig funksjon; en av de viktigste kjennetegn ved den ekteskapelige samtale er at den dominerer over alle andre samtaler (:37).

Mitt poeng i denne sammenhengen er ikke å vurdere hvor riktig det er å tillegge den ekteskaplige samtale den betydning som Berger og Kellner gjør. Men jeg tror deres beskrivelse kan kaste lys over både den kristne skepsis til ekteskap med ikke-kristne (jfr. innledende refleksjoner) og ektefellers ønske om å skape en familie på tvers av konfesjoner. Dersom den ekteskaplig samtale forstås som dominant i forhold til andre samtaler, slik Berger og Kellner antar, er det nærliggende å tillegge ektefellen spesielt stor betydning som signifikant andre. På den bakgrunn blir det rimelig at kristne fraråder andre kristne å finne en partner som ikke deler deres tro. Ekteskap på tvers av kirkesamfunn framstår, etter hva jeg kan forstå, langt mindre truende for den ekteskaplige samtale, men er likefullt et aktuelt tema for dem det angår. Ifølge Berger og Kellner er utfordringen for den ekteskaplige samtale å tilpasse og harmonisere to individuelle forståelser av virkeligheten. Hvis ikke det lykkes, vil samtalen bli umuliggjort og relasjonen satt på spill (:38). Tilpasning og harmonisering av virkelighetsforståelser forutsetter nødvendigvis en viss fleksibilitet. Hvis «virkeligheten» av den ene eller andre part forstås som (gud)gitt og sann vil dette være grunnleggende problematisk. Da vil det være vanskelig å inngå kompromisser og å vise fleksibilitet. Samtidig synes det nødvendig å vise vilje til tilpasning og fleksibilitet for å skape en levedyktig ekteskaplig samtale.

Eksterne faktorer spiller også en rolle i forbindelse med at en felles virkelighetsforståelse og den ekteskaplige samtale dannes. Ikke minst gjelder det når den nye virkelighetsforståelsen skal anerkjennes og opprettholdes. Berger og Kellner understreker at andre grupper, for eksempel menigheten, har betydning (:37). Dette kan tydeliggjøre ytterligere en utfordring knyttet til pardannelser på tvers av tro og konfesjoner; personer som inngår i en ekteskaplig samtale med en som ikke deler deres tro eller konfesjon, vil ikke bare utsettes for påvirkning fra sin partner, men også fra de grupper som partneren assosieres med. Sagt på en annen måte: Ved ekteskap på tvers av kirkesamfunn vil ektefellene oftest måtte forholde seg til medlemmer av ektefellens kirke, og vil kunne påvirkes av disse. Denne påvirkningen kan gjøre det vanskeligere eller enklere å skape én familie på tvers av to kirkesamfunn. Og dette understreker igjen pastorater og presters ansvar for å bidra positivt til å skape gode samliv på tvers av konfesjoner.

Tillegg

Intervju spørsmål

1. Hva mener/opplever dere er forskjellene mellom deres konfesjoner?
2. I hvilke situasjoner merker dere ulikhetene?
 - a. barneoppdragelse?
 - b. barnedåp?
 - c. familieliv?
 - d. venner?
 - e. praktisk organisering av hverdagen?
 - f. synet på riktig og galt (seksualitet/prevensjon, alkohol)?
 - g. andre temaer?
3. Har det noen positive sider å ha ulik konfesjonell tilknytning?
4. Er det noe som har endret seg underveis?
 - a. noe som var vanskelig som dere har funnet gode løsninger på?
 - b. noe som har blitt vanskeligere etter hvert?
 - c. noe som har overrasket dere?
5. Hva kan dere gjøre sammen og hva må/velger dere å gjøre hver for dere, når det gjelder kristen praksis?
6. Dere er gift på tvers av forskjellige konfesjoner og jeg antar at det derfor er viktig for dere å skape et «vi» på tvers av forskjeller.
 - a. hvilke tilpasninger gjør dere for å skape et «vi»?
 - b. hva gjør det vanskelig å skape et «vi»?
 - c. hva føler dere at må til for å skape et «vi»?
7. Hvilke råd vil dere gi til andre som vurderer å gifte seg på tvers av konfesjoner?
8. Hva ønsker dere at pastorer/prester skal si/bidra med i slike situasjoner?

Litteratur

- Berger, Peter L. og Hansfried Kellner (1979): «*Marriage and the Construction of Reality*». I: P. Berger: *Facing Up To Modernity*. New York: Penguin Books
- Bibelen, Det Norske Bibelselskaps oversettelse fra 1978.
- Roof, Wade Clark (1999): *Spiritual Marketplace. Baby Boomers and the Remaking of American Religion*. New Jersey: Princeton University Press.
- Rathling, Åse (1998): *Sex, kjønn og kristentro*. Oslo: Verbum forlag.
- Rathling, Åse (2000): «*Fleksibel kristelighet. Om parkonstituering på tvers av livssyn*». I: *Sosiologi i dag*. 2/2000.
- Svartdahl, Lotta og Anne Gustavsen (red.) (1996): *Ja til sex! - med bibelen som veiviser*. REX Forlag.

Økumeniske og interreligiøse ekteskap og et åndelig livsperspektiv

Vår diskusjon av økumeniske og interreligiøse ekteskap og et åndelig livsperspektiv inkluderer tre hovedpunkter:

For det første vil vi gjerne beskrive et teologisk perspektiv som tar menneskers indre erfaring av religion som utgangspunkt. Ifølge Owe Wikströms religionspsykologiske språk betyr dette et perspektiv som kan være hjelpelig i «... den personlige tilegnelsen av ... tro fra et opplevelsesperspektiv, dvs. et forsøk å forstå hjertets teologi... mer enn tankens teologi... og erfaringens teologi... heller enn den dogmatiske teologi.» (1995:23). For det andre ønsker vi å ta med noe av vår egen personlige erfaring som «økumenisk ektepar». For det tredje vil vi gjerne kort peke på og illustrere hvordan et interreligiøst ekteskap som tar sitt utgangspunkt i et religionspsykologisk perspektiv, vil kunne se ut. Dette skal vi prøve å illustrere ut fra vårt økumeniske ekteskap og arbeid som prestere og sjelsesørgere.

Hva er hjertets teologi?

Johannes Morken skrev om *Krigen om Tempelhøgda i Vårt Land* Lørdag 21.10.2000. Innlegget har som overskrift på førstesiden: «Den mest heilige delen av den heilige byen hindrar fred», og artikkelen gir en kort skisse over historien som ligger bak det hele.

Karen Armstrong prøver å forklare nettopp striden om den hellige by i sin bok, *Jerusalem: One City, Three Faiths*. Hun gjør det ut fra et religionshistorisk perspektiv. Hun sier at hengivelse til et hellig sted er en av de aller tidligste utslag av tro i alle kulturer. Hun påstår at mennesker ofte utvikler en «hellig geografi» som ikke har noen ting med verdenskartet å gjøre, men som kartlegger deres indre liv, altså det religiøse liv. Armstrong påstår at «det hellige» er et uttrykk for realiteter av den indre følelsens liv som er så dype at man ikke kan gripe dem på en rasjonell måte. Med andre ord, hellige steder og hellige symboler uttrykker sannheter om det indre liv. Videre sier hun: «Et religiøst symbol har makt til å føre den troende inn i det hellige rom (A religious symbol has the power of introducing worshippers to

the sacred realm)» (:xvff). Jerusalem er en hellig by for tre religioner. Man må nes- ten forvente at det er strid der.

Hva slags funksjon eller rolle har egentlig religion i et menneskes liv? Hva er men- neskers indre erfaring av religion? Og hva kan dette bety for interreligiøse ekte- skapet? Det er disse spørsmålene vi ønsker å fokusere på, først i et teoretisk per- spektiv, og så i et mer personlig og praktisk arbeidsperspektiv.

Et hovedspørsmål for mennesker er hvordan vi skal forholde oss til lidelse og død, altså til livets «grensesituasjoner». Vi mennesker har et behov for teodise, altså å forstå hvordan en allmektig og kjærlig Gud kan tillate lidelse og ondskap i verden. Vi trenger å lære hvordan vi skal forholde oss til lidelse. Så langt vi vet er mennes- ker den eneste skapning som er bevisst sin egen dødelighet.

I sin bok *Mørket som blander* sier religionspsykologen Owe Wikström at mennes- ker er en symboliserende skapning og at symbolene gir mening til livet. Han skri- ver: «Religion er et sett av symbolske former og handlinger som relaterer men- nesket til de dypeste betingelsene for dets eksistens.» (:71) Han påstår at det ofte er snakk om religion når mennesket møter de krefter i livet som det ikke selv kan beherske. Religion er derfor koblet til livets «grensesituasjoner». Men kultur, kirke- samfunn og personlighet er med på å bestemme hvordan mennesker bruker sine symboler.

Ut fra et religionspsykologisk perspektiv sier Wikström: «Den åndelige veilederens oppgave er hovedsakelig å være konfidenten behjelpelig når det gjelder å bli opp- merksom på de øyeblikk i hverdagen da eksistensielle spørsmål blir tydelige.» (:59) Han sier også at «... åndelig veiledning... gjelder å hjelpe enhver til å realisere den unike meningen med hans eller hennes liv...». (41) Vi vil gjerne vise hvordan det er mulig for ektefeller å bli «åndelige veiledere» for hverandre. Ektefeller kan i hvert fall gi støtte til hverandre i deres åndelig liv.

Vårt moderne liv i dag leves for en stor del i symbolenes verden. Symbolene gir uttrykk for vår indre forståelse av det som skjer med oss og rundt oss. Symbolbruk skaper også et møte mellom det indre følelsesliv og det ytre liv i en gitt situasjon. Vi bruker symboler som i en gitt situasjon vil være med på å gi denne situasjonen mening eller mer mening. Vi bruker symbolene i både sorg og glede, men kanskje særlig har dyp sorg skapt symbolbruk som kan gi mening i en ellers håpløs situasjon. Som eksempel på symbolbruk blant oss kan nevnes lystenningen foran slottet i forbindelse med kong Olavs død, dåpslys, lystenning på ulykkessteder og gravene til jul, osv.

Til nå har vi fokusert på individer og deres erfaring av religiøse symboler. Men det

er en forholdsvis ny realitet i Norge i dag som heter «pluralisme». Det er egentlig på grunn av pluralisme at vi skriver. Det er relativt lett å være katolsk, luthersk, metodist eller baptist når alle våre nærmeste tilhører det samme kirkesamfunn. Men pluralisme tvinger oss til å tenke på nytt. Den tvinger oss til å velge.

Sosiologen Peter L. Berger sier: «Vår konfrontasjon med fortiden kan ikke bli begrenset til en enkelt tradisjon uansett hvor nært en person kan være tilknyttet denne. Teologisk arbeid i dag må skje i en økumenisk bevissthet.» (1990:99). Ja, pluralismen tvinger oss til å tenke på nytt.

Howard og Charlotte Clinebell kan med rette si at «alle ekteskap er blandede ekteskap (all marriages are mixed marriages)» fordi vi kommer alle fra forskjellige familiesystemer, osv. Men, det er noe annet når bruden og brudgommen kommer fra forskjellige religioner. Vi prøver å beskrive et perspektiv eller utgangspunkt for et felles åndelig liv som tar denne nye realitet, altså pluralismen i betraktning.

Et felles åndelig liv kan i denne sammenheng forstås som det å hjelpe hverandre å bli forankret og stabile i sin tro på en måte som gir mening til livet både som individer og som ektepar. Inkludert i dette er å forstå, respektere og bekrefte hverandres åndelige livserfaring slik som det kommer til uttrykk i hver sin tro. Ved å omskrive Wikström kan vi si at å ha et felles åndelig liv forutsetter at man vier det oppmerksomhet, dyrker og utdypet det, og knytter det til den symbol- og språkverden som finnes i ekteparets forskjellige tradisjoner.

Dette er et perspektiv som forsøker å unngå det vanskelige som Åse Røthing peker på når hun skriver om tilpasning og harmonisering av virkelighetsforståelser i den ekteskapelige samtale. Hun skriver, «Hvis "virkeligheten" av den ene eller andre part forstås som (gud)gitt og sann, vil dette være grunnleggende problematisk».

Intimitet i ekteskap gir på sitt beste mulighet for åndelig fortrolighet. Å dele opplevelser av det som overskrider vår korte sårbare eksistens her, kan berike et ekteskap. Dette gir virkelig en mulighet til å lære sammen og konfrontere vår eksistensielle angst, vårt livs sårbarhet, vårt problem med teodise, alt dette innenfor et forhold med tillit og en felles livsfilosofi som gir mening til tilværelsen.

Erfaringer som «økumenisk ektepar»

Vi vil gjerne fortelle litt fra vår erfaring som «økumenisk ektepar» med hver vår kulturelle og religiøse bakgrunn, og forhåpentligvis på denne måten illustrere noe av det teoretiske som vi har snakket om.

Som økumenisk ektepar og prester i hver vår kirke, har vi kjent på både gleder og vanskeligheter. Vi traff hverandre i et økumenisk miljø, på St. Elizabeths Hospital i Washington D.C. hvor vi begge var involvert i det pastoralkliniske opplæringsprogrammet. Det var et miljø hvor hovedvekten lå på studiet av «the living human documents». Det kliniske fokus for våre teologiske studier var viktig også for oss i den forstand at kirkesamfunnet enhver tilhørte spilte liten rolle for vårt arbeid som sjelesørgere med psykiatriske pasienter. Når en sitter ansikt til ansikt med en person i krise, betyr det lite om en er katolikk, baptist, lutheraner, metodist eller ortodoks. Hensikten er å hjelpe vedkommende til å finne veiledning og trøst innenfor sin egen trostradisjon.

Vi giftet oss i St. Elizabeths Chapel. Tilstede var venner og familie fra mange forskjellige kirkesamfunn. Vi hadde vielsen som del av en gudstjeneste med nattverd. Selve vielsen ble foretatt av en av våre beste venner, George Polk, en baptistpastor i tillegg medvirket to metodister. Det var, også mange lutheranere med. Noen av våre katolske prestevenner som var der, tok også imot nattverden, vel vitende om at de kanskje ville bli irettesatt for dette. Men de sa: «Dette er en forsmak på himmelen, og vi vil gjerne være med!»

Siden har vi hatt noen fine opplevelser i økumenisk sammenheng hvor vi har opptrådt som prester sammen i gudstjenester. Den mest spesielle av disse var naturlig nok Anne Maries ordinasjon i Dale kyrkje, Fjaler i Sunnfjord i 1987. Da bestemte biskop Lønning at Gerald kunne medvirke, han var med på alt, og det var en fantastisk dag.

Vårt Land hadde et intervju med oss i januar 1997 i forbindelse med «Nådens fellesskap» avtalen mellom Den norske kirke og Metodistkirken i Norge. Vi ble spurt om det ikke hadde gjort vårt forhold vanskelig med våre kirkesamfunns forskjellige teologi. Vi svarte at vi har funnet andre ting enn teologi å krangle om! Slike spørsmål har vi også fått i andre sammenhenger. Prester og teologer har spurt seriøst om det virkelig går an å leve som vi gjør! Vi har nå 20 års erfaring med å takle dette «problemet», og vi kan bare si at det har gått bra og til og med vært meget berikende for oss begge. Vi tror at vi har utviklet oss i positiv retning og hatt mye å gi hverandre. Vi tror vi har mye mer å bidra med i hvert av våre kall enn vi ville hatt uten hverandre. At mennesker med ulik kulturell og teologisk/kirkelig bakgrunn lever sammen i ekteskap og familie, er noe som skjer oftere og oftere i vårt stadig mer pluralistiske samfunn. Det er viktig at kirkene går foran og viser i praksis at det går an. Det er viktig at vi stadig arbeider med å finne nye veier for å skape harmoniske familieforhold og gode samfunnsforhold.

Åse Røthing inkluderer et sitat fra et par som sier: «Etter hvert har vi valgt å gå mest til hver vår kirke... Etterpå har vi spennende diskusjoner om hvordan det

var... Det har gitt oss veldig mye. Vi har et «Nådens fellesskap.» Vi føler mye av det samme. Kanskje har vi ved måten vi har taklet de situasjoner vi har kommet opp i, bidratt bitte lite grann til å utvikle et «Nådens fellesskap» blant kristne i Norge. Økumeniske og også interreligiøse ekteskap er et spesifikt uttrykk for en voksende realitet i Norge i dag. Kanskje kunne vi ved å arbeide med økumeniske og interreligiøse ekteskap, bidra litt til en løsning av samfunnets problemer med pluralismen.

Erfaringer overført på det praktiske plan

Hva kan dette bety på det praktiske plan for økumeniske og interreligiøse ekteskap og et felles åndelige liv?

Åse Røthings «avsluttende refleksjon» er spesielt interessant i denne sammenheng. Hun referer til Peter Bergers og Hansfried Kellners bok «Facing Up to Modernity», og deres tanker om «ekteskapet som en stabiliserende og meningskapende sosial institusjon» og rollen som samtale kan ha for ekteparet. Berger og Kellner påstår at «den enkeltes virkelighetsforståelse blir opprettholdt gjennom samtaler med sentrale personer i ens liv.» Møn ikke bare det. De understreker også at for eksempel en menighet kan påvirke individer. Røthings sluttkommentar er: «Denne påvirkningen kan gjøre det vanskeligere eller enklere å skape en familie på tvers av to kirkesamfunn. Det skulle derfor være tydelig at pastorer og prester har et ansvar for å bidra positivt til å skape gode samliv på tvers av konfesjoner.» Vi synes at dette er et viktig punkt som hvert økumenisk ektepar har rett til å forvente av prester og menigheter!

Et fransk/norsk par henvendte seg til Anne Marie og ba om dåp for datteren som da var blitt 1 år. De hadde endelig bestemt at hun skulle døpes i Norge og på den måten gli inn i sin norske families tradisjoner i bygda moren kom fra. Datteren skulle oppdras i den lutherske tro, men med forståelse og åpenhet for farens familieg og trostradisjon. På den ene siden stod en tradisjonsrik norsk luthersk familie, på den andre side en stor fransk, katolsk familie med sine tradisjoner. De franske planla å komme til Norge til begivenheten, det var ca. 20 av dem, inkludert deres katolske pater. Spørsmålet var om det var mulig at pateren på en eller annen måte kunne være litt fremtredende i gudstjenesten. Han ble invitert til å lese noen av bibelstedene før dåpen på fransk og til å legge hånden på barnet etter dåpen og si en velgsignelse på fransk. Han hadde sine liturgiske klær på og satt i koret under gudstjenesten. For de andre dåpsfamiliene var dette et interessant innslag. Liturgier og bibelsteder var trykket opp på fransk. Presten hadde på forhånd invitert alle til å delta i nattverden, vel vitende om at de antagelig ikke kunne/ønsket det. Det ble en

fin dåpsseremoni og gudstjeneste. Mange av de franske gjestene tok også imot innbydelsen og var med på nattverden. Prest og menighet ble takket varmt av foreldrene og besteforeldrene på begge sider.

Poenget er at prester har mulighet til å oppfordre til gjensidig forståelse, respekt og bekreftelse for ekteparets forskjellige religiøse og kulturelle tradisjoner og at ekteparet selv skulle ha frimodighet til å be om det.

Det sies at hver tredje person i Washington, D.C. har sin «shrink (psykiater)»! Vi gikk i hvert fall til en psykiater både før og etter vi giftet oss. Det interessante var at han var både psykiater og jesuittprest. Han var utdannet i psykoanalyse, men hans metode med oss var nært knyttet til «spiritual direction», altså åndelig veiledning. Etterat vi hadde giftet oss, ga han oss en oppgave som vi skulle arbeide med hjemme. Vi skulle bruke en viss tid hver uke til å fortelle hverandre vår livshistorie. Altså, vi skulle snakke om vår familiebakgrunn, våre åndelig liv, vår kulturelle og religiøse erfaring, osv. Men vi fikk strenge regler for hvordan vi skulle snakke sammen. En skulle snakke og den andre skulle bare lytte og prøve å sette seg inn i den andres erfarings- og språkverden. Vi skulle ikke argumentere eller konfrontere. Vi skulle diskutere bare for å forstå hverandre. Det er en slik modell vi tenker på i forbindelse med åndelig veiledning for interreligiøse og ekteskap.

Vi har lest om et par som flere ganger i løpet av noen uker kjørte til en park med en vakker utsikt over området hvor de bodde. Der satt de sammen, og etter tur fortalte de hverandre sine livshistorier, alt om deres tidligere liv som de kunne huske. Til slutt nådde de et punkt da de kunne si til hverandre «Nå er jeg ferdig. Du vet like mye om meg som jeg vet om meg selv.»

Forslag til samtaleemner

Til slutt vil vi komme med noen forslag til emner for samtaler mellom prest og ektepar og samtaler mellom de to partene i et ekteskap. Følgende er eksempler på mulige temaer for samtaler mellom partnere alene eller sammen med en åndelig veileder:

Beskriv din familie- og kulturelle bakgrunn.

Hvor mange søsken hadde du og hva slags forhold hadde dere? Hvor var du plassert aldersmessig i søskenflokken?

Beskriv familiens økonomiske situasjon.

Beskriv dine foreldrenes religiøse bakgrunn og hvordan den kom til uttrykk i din opprinnelige familie.

To - kulturelle ektepar. Utfordringer og muligheter

Denne artikkelen bygger på et foredrag med oppgaver og spørsmålsstillinger holdt lørdag 27. januar 2001 i forbindelse med kurset: «Hvordan leve i familie når man tilhører ulike kirker og/eller kommer fra ulike kulturer.» For å gjøre det lettere å bruke materialet i nye sammenhenger, er mest mulig av den opprinnelige formen bevart.

INNLEDNING

Sagt av ektepar hvor mannen er norsk og kona er japansk:

Hvis du spør om to-kulturelle ekteskap er en berikelse, så er svaret ja. Spør du om dette er en konflikt, så er svaret ja!

Det er kanskje flere som lever i et tokulturelt ekteskap som kan underskrive på dette:

Synet på tverrkulturelle ekteskap/parforhold har forandret seg de siste 10 - 20 - 30 årene, fra å bli sett på som noe unormalt og kanskje ukristelig til å bli mer normalisert. Et eksempel på dette er Patrick Sookhdeo: Han giftet seg i 1969 med en hvit kvinne fra New Zealand. Han hadde pakistansk bakgrunn og var vokst opp i Guyana i Sør-Amerika. De gikk på bibelskole sammen og elevene der ble svært forarget og forskrekket over at de skulle gifte seg. Det var da imot Bibelens ord?

Selv har jeg blitt nektet adgang til restaurant i England (på 1970-tallet) fordi jeg kom dit sammen med en farget mann. Heldigvis er tankegangen og holdningene annerledes nå.

Det er flere og flere nordmenn som gifter seg med utlendinger/innvandrere. Statistikken for Statistisk Sentralbyrå i 1999 viser at av 24 889 inngåtte ekteskap var 4953 to-kulturelle - 1858 ekteskap hvor kvinnen er norsk og 3095 hvor mannen er norsk. Hvert femte ektepar som inngås er altså to-kulturelt. Blant disse ekteskapene er det en høy skilsmisseprosent.

I følge Regi Drange («Forum for flerkulturelle familier» i Bergen) er det

Beskriv noen av dine aller tidligste minner.
Hva har religion betydd i ditt liv?
Hva føler og opplever du i forhold til religion nå?
Hva mener du er verd å leve for?
Hvilke tanker gjør du deg i forhold til livets betydning?
Hva slags opplevelser eller erfaringer gir deg en følelse av tidløshet?
Har du noen gang opplevd at Gud, eller det som er større enn deg, eller «det hinsidige fylt av hellighet» var spesielt nært og aktuelt?
Har du en «livsfilosofi» som gir mening og retning for ditt liv?
Hva er det som gir en erfaring av tilfredshet og ro i ditt liv?
Føler du at tilværelsen er en gave fra en som er større enn deg?
I hvilken grad opplever du gleden over å være til?
Har du noen gang følt eller fryktet at du var nær døden? Var det noe eller noen som var til hjelp for deg i situasjonen? Var det noen eller noe som ga trøst?
Når du har nådd sluttfasen av ditt liv, hvordan tror du at du vil føle i forhold til den måten du investerer dine minutter, timer og dager nå?

«Regler» for samtaler mellom ekteparet

Først snakker en mens den andre bare lytter.. Hver av partene bør snakke i ca. 25 minutter før rollene byttes. Lytteren skal bare snakke for å være sikker på at han/hun forstår det som partneren sier og for å vise at han/hun forstår. Lytteren skal ikke argumentere, men prøve etter beste evne å sette seg inn i partnerens språk- og følelsesverden. Følgende form for respons kunne muligens oppmuntre til god lytting:

Mulige former for lytterens respons

Det høres ut som om du...
Jeg kan tenke meg at du...
Det synes som om...
Du føler...
Så du synes at...
Du mener at...
Så du...
Vennligst hjelp meg å forstå hva du mener når du sier...
Jeg forstår at du mener...sånn og sånn...

Litteratur

Armstrong, Karin (1996): *Jerusalem: One City, Three Faiths*. New York: Ballantine Books.
Berger, Peter L. (1990): *A Rumor of Angels: Modern Society and the Rediscovery of the Supernatural*. New York: Penguin Books
Wikström, Owe (1995): *Mørket som blender*. Luther forlag
Åse, Røthing: *To Kirker, en familie: Ekteskap på tvers av ulike konfesjoner*. Artikkel i dette heftet.

100 000 to-kulturelle registrerte ektepar i Norge og 100 000 samboerskap. 40.000 to-kulturelle barn. I følge han er det 60-70% skilsmisse blant to-kulturelle ektepar, mens det er litt under 50 prosent i samfunnet ellers(Se for øvrig statistikk fra Statistisk Sentralbyrå).

Så kan man spørre hvorfor det er flere skilsmisser blant to-kulturelle ektepar. Det har nok sine naturlige forklaringer. Det kan vi komme inn på etter hvert.

Jeg snakket med Anthony Shum (leder for den kinesiske menigheten i Oslo) om norsk-kinesiske ektepar, og han sa at der hvor mannen var norsk og kona kinesisk, gikk det som regel bra, men der hvor mannen var kinesisk og kona norsk, var det atskillig vanskeligere. Da kom en opp i en skilsmisseprosent på 90. Det hadde med mannens rolle i ekteskapet og barneoppdragelse å gjøre ut i fra kinesisk tankegang.

Bevistgjøringsoppgave

Det to-kulturelle i et ekteskap er både en berikelse, en ressurs, et problem og en utfordring.

La oss se litt på hva dere tenker om dette:

Spørsmål til hver enkelt:

Skriv ned stikkord på hva dere synes er vanskelig i ekteskapet. Hvilke problemer/utfordringer opplever dere i ekteskapet? (5 minutter)

Snakk med ektefellen om det dere har skrevet ned. Ser dere likt på vanskelighetene?

Samtale i plenum

Gjør det samme med berikelsene. Hva er positivt? Hva er det som beriker det tokulturelle ekteskapet? (Skriv opp svarene på flippover.)

Følgende problemer/utfordringer kom fram i vårt seminar:

forskjellig kulturell bakgrunn/forståelse
ulik lokal kunnskap
språket
besøk av venner, forskjellig syn på venner/vennskap
gjestfrihet
ulike problemer i ulike faser i livet
barna/barneoppdragelse
norsk skolesystem
forskjellig religiøs bakgrunn

Det er mange måter å se på problemer på:

«Problemer er livets krydder!» sier Boushra, en kvinne fra Irak.

Alle ekteskap har problemer og utfordringer, kriser og gode perioder. Mye er felles for ektepar uansett hvor de kommer fra. Mye er allmennmenneskelig. I alle menneskers liv inngår tre komponenter: Det allmennmenneskelige, det kulturelle og det personlige. Vi skal her konsentrere oss om det kulturelle, men vi må ha de andre aspektene i minne. Vi må verken overvurdere eller undervurdere det kulturelle aspektet. Men det er der og kan gjøre ekteskapet mer problematisk og/eller mer berikende.

Vi skal nå gå litt i dybden på kommunikasjon, spesielt tverrkulturell kommunikasjon, se litt på teori og praktiske utfordringer. Innimellom skal vi ha noen øvelser og noe samtale.

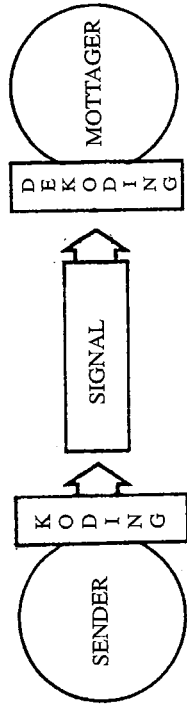
Kommunikasjon

Hva er kommunikasjon?

Det foregår alltid kommunikasjon mellom mennesker, uansett om vi sier noe eller ikke. Vi sender et budskap til hverandre, direkte eller indirekte, bevisst eller ubevisst, i form av ord, mimikk, bevegelser, tegn, lyder, oppførsel, klesdrakt osv. Noen ganger sier vi én ting med munnen og noe annet med kroppen; da dobbeltkommuniserer vi. Vi sender verbale og nonverbale budskap. Hele tiden kommuniserer vi, for vi kan ikke «ikke» kommunisere. Det vi sier og gjør eller ikke sier og ikke gjør, forteller noe om oss. Men det vi sier, det budskapet vi sender, blir ikke alltid oppfattet på riktig måte av motparten. Vi tolker det den andre sier, men noen ganger tolker vi feil.

Ordet *kommunikasjon* kommer av det latinske ordet *communis* som betyr felles, og *communicare* – gjøre i fellesskap. (Dahl / Habert 86). Kommunikasjon er å skape fellesskap om noe som tidligere ikke var felles og forutsetter da minst to personer. Et budskap blir sendt fra en person (sender) til en annen person (mottaker) ved hjelp av en bestemt adferd eller et signal. Senderen har en tanke, en ide, en mening som han ønsker å gi videre. Han formulerer det i et språk, i en kode (koding), ut i fra sine erfaringer og sin kunnskap og sender det via signaler som kan være ord, beve-

gelser, ansiktsuttrykk eller lign. Mottakeren tolker (dekoder) budskapet (signalene) ut i fra sine erfaringer, kunnskaper og opplevelser. (Se illustrasjonen)

Illustrasjonen er fra Dahl/Habert 86 s. 29. Denne og de følgende er brukt etter tillatelse.

Mellom disse personene er det «støy» (forstyrrende elementer) i form av lyder, bråk, språk, kultur, verdier, erfaringer, relasjoner, følelser, dagsform etc. Sendt budskap er derfor ikke alltid identisk med mottatt budskap. Kommunikasjon kan da defineres på denne måten: «Kommunikasjon er å overføre signaler fra en person til en annen i den hensikt å frembringe forståelse, en bestemt mening eller en bestemt respons hos den andre» (Dahl/Habert 86, s.31).

Denne definisjonen samsvarer med den til Ken Heap som sier at «med kommunikasjon mener vi å formidle mening ved å gi, motta og utveksle signaler av forskjellig art» (Heap 96, s.38). Videre sier han at «vi kommuniserer for å utføre mange vesentlig funksjoner, blant annet:

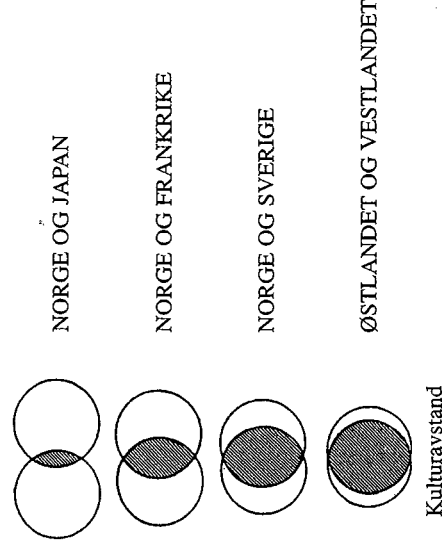
- å gi og søke informasjon og instruksjon
- å formidle opplevelser og reaksjoner
- å gi respons og klargjøre meddelelser til og fra hverandre
- å gi uttrykk for holdninger og meninger
- å påvirke hverandre

Kommunikasjon er en bro ut av den enes isolasjon og inn i den andres isolasjon.» **Fellesskap** er et ord som går igjen både hos Heap og hos Dahl/Habert. **Kommunikasjon er forutsetningen for fellesskap og for forståelse.** Det er kanskje her den største utfordringen ligger for dere som lever i et to-kulturelt ekteskap. Hvordan kan dere få til en kommunikasjon som skaper fellesskap og forståelse? Hvordan kan dere greie å skape en felles plattform for kommunikasjonen og for samtalene dere har? (Ta gjerne en samtale her, to og to eller i ple-num.) Det er noen runder å gå, noen utfordringer som kanskje kan bli i største laget. De mest iøynefallende vanskelighetene er språket og de kulturelle forskjellene.

Hva er det spesielle ved tverrkulturell kommunikasjon?

En forutsetning for en meningsfylt kommunikasjon, er at de som snakker sammen har kjennskap til hverandres koder, for eksempel at de snakker samme språk, kjennet de samme tegn, tolker signalene på samme måte etc.

Det blir ikke kommunikasjon uten at vi har et felles område vi kan hente våre tanker modeller fra. Uten forståelse blir det ingen kommunikasjon. Kommunikasjon går derfor ut på å skape muligheter for felles erfaring og felles tolkning. Jo større kulturfor-skjellene er, dess vanskeligere er det å oppnå forståelse. (Se illustrasjonen om kulturavstand som viser hvor mye eller hvor lite en har felles i forhold til hvor nær eller fjern kulturen ligger ens egen. Dahl/Habert 86 s. 40) Misforståelsene kan bli mange og skjebnesvangre.

Kultur

Vi bør definere ordet kultur før vi går over til å snakke om tverrkulturell eller interkulturell kommunikasjon. Kultur kan forstås på flere måter: Det kan være egenart i levemåte (som vestlig kultur), en mer eksklusiv sektor i samfunnet (finkultur) eller et kulturelt aspekt ved alle samfunnets sektoraktiviteter (utvidet kulturbegrep). Men sosialantropologene mener dette bare er kulturelle ytringsformer, og at kultur mer er meningen bak ytringsformene; det er en slags modell folk har i sine hoder av virkeligheten og for handling (Dahl/Habert 86). Jeg synes denne definisjonen av Arne Martin Klausen (professor i sosialantropologi) er god: «Kultur er ideer, verdier, regler og normer som et menneske overtar fra den foregående generasjon og som man forsøker å bringe videre – oftest noe forandret – til neste generasjon.»

« Kultur er med andre ord det man lærer om rett og galt, stygt og pent, nyttig og unyttig om daglig atferd og meningen med livet» (foredrag av Øyvind Dahl).

Oppgave to og to

1. Fortell ektefellen hva du setter mest pris på i din kulturelle bakgrunn og som du gjerne vil gi videre i ekteskapet og til barna.
2. Fortell ektefellen hva du setter mest pris på ved hans/hennes kultur og kulturelle bakgrunn. Hva vil du gjerne føre inn i deres felles ekteskap?

I seminaret den 27. januar 2001 kom det fram følgende svar:

Hva jeg setter mest pris på i min kultur og ønsker å gi videre

holdning og åbenhed

akseptere at vi er forskjellige

sette grenser

høflighet - åpenhet - avslappethet

giestfrihet

mangfoldighet

kulturell fargeblindhet

Andre ting som kom fram i samtalen:

Pregningen og forventningene en har fått med seg fra søster og mor blir ofte viktigere etter hvert som den første førelskelsen gir seg. Hvordan bør ektefelelen (kvinnen) opptre offentlig ute blant folk? Å tilpasse seg slike kulturforskjeller er en tung prosess - et arbeid.

Det er vanskelig ikke å være bra nok.

Den som ikke er norsk, taper mest! For å lykkes, må en gi avkall på sitt eget.

Det som det gjelder er å ta ut det beste fra begge sider og bygge opp en ny kultur. Skape noe nytt sammen som ikke har vært før.

la fiernere kulturene er, jo mindre har vi felles.

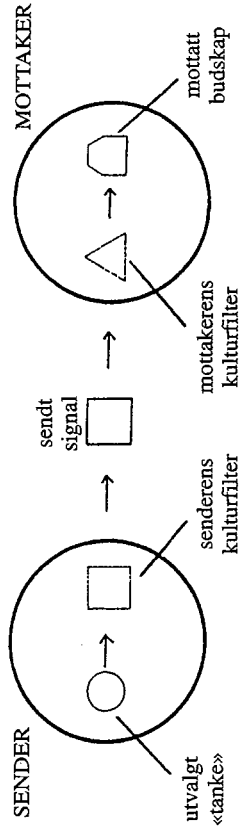
Er vi likeverdige i den norske kulturen? | Ekteskapet?

Utlendinger i Norge lærer språk etc., men å bli gift inn i en fremmed kultur kan være et sjokk.

Jeg etterlyser et forkurs før man gifter seg. Til å begynne med var det nok å være gift med mannen min, men etter hvert oppdaget jeg at jeg var giftet inn i hele kulturen.

Enhver lærer sin kultur og sine kulturelle koder gjennom sosialiseringen inn i samfunnet. En får en felles kode som en handler ut i fra. Ulik kulturbakgrunn gir ulike

måte å oppfatte tilværelsen på. Senderen som ønsker å formidle sitt budskap, har sin kulturelle bakgrunn og bruker sitt kulturfilter når han sender budskapet. (Se illustrasjonen fra Dahl og Habert 86 s. 42)

Det samme gjør mottakeren. Hans kulturfilter renser budskapet, og bare det han synes er akseptabelt, slipper igjennom. Mottakerens forståelse av andres budskap kan bli preget av uvitenhet om utsagnets kulturelle sammenheng og av partenes ofte stereotipe forventninger til hverandre. Tegningen som følger viser tydelig hvor forskjellig en kan oppfatte et budskap (Dahl/Habert 86 s. 36):

Hva er det som gjør kommunikasjonen i tverrkulturelle ekteskap vanskelig?

Kommunikasjon foregår på mange plan. Vi sier noe med munnen, det verbale språket, noe med kroppen, det nonverbale språket, noe med vår måte å leve på, noe med vår atferd og livsstil, gjennom normer, verdier og roller. Dette kan både hjemme og fremme kommunikasjonen mellom mennesker. Vi skal se litt nærmere på hvordan det i første omgang kan være med på å hindre kommunikasjon.

Det verbale språket

Når innvandrere og flyktninger kommer til Norge, må de lære et helt nytt språk. For noen går dette greit, men mange sliter med det norske språket. Skriftspråket /tegnene/bokstavene, selve språkets oppbygning kan være forskjellig. Jeg har møtt kvinner som har bodd både ti og tyve år i Norge som ikke kan kommunisere med nordmenn på norsk. Det er egentlig tragisk. En kan føle seg ganske dum når en ikke mestrer helt enkle dagligdagse situasjoner fordi en ikke kan uttrykke seg riktig. Jeg følte selv dette på kroppen de sju årene jeg bodde i Afrika. En kan bli irritert og ganske sårbar - og en kan bli mistenksom. Det kan lett oppstå misforståelser. En forandrer nesten personlighet når en kan snakke sitt eget språk i forhold til å knote på norsk. En virker mer trygg og selvsikker når en mestrer situasjonen. Det er vanskelig å gå fra rollen som ekspert til nybegynner, være på barnestadiet igjen.

Det er ganske innlysende at å kommunisere på et fremmed språk er vanskelig, særlig når en skal uttrykke følelser og snakke om vanskelige områder i livet. Dette er en utfordring for begge ektefellene. En trenger masse forståelse og tålmodighet for å forstå hva som egentlig ligger bak de ofte ubehjelpelige ordene. For den som ikke er norsk, kan det gå på æren og respekten løs. Språket kan også bli et maktmiddel. Den som behersker språket, blir den overlegne. Det kan være vanskelig å takle - kanskje særlig for mannen?

En ting er selve språket, noe annet er ulik måte å uttrykke sine tanker og følelser på. I vår vestlige kultur sier vi ting ganske direkte, mens i en orientalsk kultur for eksempel, snakker en i sirkel, en går som katten rundt grøten. På Madagaskar der jeg har bodd i en del år, snakket de i ordspråk. Da måtte en forstå betydningen av ordspråket for å kunne forstå hva samtalen egentlig dreide seg om. I en del kulturer kan en ikke miste ansikt. Derfor svarer en ja, selv om en mener nei - og omvendt. Det kan være vanskelig å følge en samtale når en har så forskjellig bakgrunn, men umulig er det ikke.

Det non-verbale språket

Mange tror at det non-verbale språket, språket uten ord, er internasjonalt, men det er ikke tilfelle. Det har jeg også opplevd på kroppen. Når vi rister på hodet, mener vi nei. Når en fra Jugoslavia eller India rister på hodet, betyr det ja. Å rekke tungen er en vennlig hilsen i Tibet. På Madagaskar peker en med leppene. Å ha øyenkontakt kan også oppleves forskjellig. I noen kulturer er det uhøflig å se hverandre inn i øynene. Ansiktsuttrykk, kroppsbevegelser, kroppskontakt betyr forskjellig. Likedan måten vi kler oss på og oppfører oss på. Derfor er vi hele tiden avhengig av å forstå den kulturelle koden for å forstå kommunikasjonen.

Det er for øvrig ikke alltid så lett å tyde det non-verbale språket hos nordmenn heller!

Verdier, normer og roller

Vi ser på verden, på verdens opphav, på samfunnet og familien på forskjellig måte. «Verdensbildet er en virkelighetsoppfatning som medlemmer av en kultur bekjenner seg til. Verdensbildet brukes til å forme verdier og normer, til å forklare livets hensikt, og menneskets rolle - i forhold til univers, i forhold til overnaturlige makter, og i forhold til andre mennesker.» (Dahl/Habert 86 s. 80). Dette verdensbildet er forskjellig, vår virkelighetsoppfatning er forskjellig. I mange kulturer er for eksempel religion helt integrert i menneskesynet og menneskelivet, i andre - som i den norske - er den noe på siden, bare en del av det. Stilt overfor samme fenomen eller problem, kan en komme fram til helt forskjellig resultater fordi utgangspunktet er forskjellig. En har for eksempel ulike oppfatninger av tid, noe som kan være et stort irritasjonsmoment. En søramerikaner fortalte meg at han kom tre timer for sent til sin første middag hos sine vordende svigerforeldre fordi han fikk besøk av noen venner som han ikke kunne avvise. Tiden er noe som kommer for afrikaneren. Tiden flyr, sier vi ofte.

Mens verdiene er grunnleggende prinsipper for våre valg, er normene reglene for vår atferd; de bestemmer hva vi kan gjøre eller ikke gjøre, hva som er tillatt og ikke. Både verdier og normer varierer fra kultur til kultur. Det samme gjelder status og rolle.

Innvandrerne og flyktningene som kommer til landet vårt, har med seg sin kulturelle bagasje, sin usynlige bagasje. De vet hvordan de skal oppføre seg: de vet hva som er rett og galt; de vet hvordan forholdet mellom kjennene er, hvordan forholdet foreldre og barn er ut i fra sine verdier og normer. De vet hvilken status de har og hvilke rettigheter og plikter og autoritet som følger med deres roller. Men etter en stund i Norge oppdager de at deres kulturelle kart ikke stemmer med terreng-

et. Det de har lært i hjemlandet, gjelder ikke lenger. Da kan en lett bli forvirret og miste forfestet. Det kan lett oppstå kulturelle konflikter. Å kommunisere med hverandre kan da by på problemer. Hva skal en forholde seg til? Hva betyr egentlig det den andre sier? Hvor er min plass i helheten?

Problemområder i et tverrkulturelt ekteskap

Storfamilie kontra kjernefamilie
Synet på mann og kvinne
Rollefordeling i hjemmet
Synet på barn og barneoppdragelse
Kommunikasjon med svigerfamilien
Synet på venner
Økonomi
Konflikter
Forholdet til rett og galt
Sannhet - krav til ærlighet

Samtale

Dette reiser jo de utfordrende spørsmål: Hvordan kan vi/dere best legge til rette kommunikasjonen i ekteskapet? Er det i det hele tatt mulig å kommunisere når en har så forskjellig bakgrunn, så forskjellig virkelighetsoppfatning?
Samtal to og to eller og/eller i plenum.

Hva kan gjøre kommunikasjonen lettere ?

Skape en felles plattform på tross av ulikheter.

Hensikten med kommunikasjon er å oppnå forståelse og fellesskap. Vi kan utveksle informasjon, men det blir ingen forståelse uten felles erfaringsområder. Hvordan kan vi oppnå dette i et ekteskap?

Da må vi prøve å skape muligheter for felles erfaring og tolking, og vi må øve opp evnen til å se tingene også ut fra den andre partens perspektiv, prøve å sette seg inn i den andres situasjon (empati). For å kunne lære å kjenne andre og deres kultur, må vi først kjenne oss selv, vår egen kultur og vår måte å kommunisere på. Ting går begge veier. Utfordringen ligger i å kunne skape noe nytt i fellesskap. *Tålmodighet, ydmykhet og evnen til undring er gode egenskaper i denne prosessen.*

En viktig ting kan være å besøke ektefellen's land, helst bo der en periode, slik at en får oppleve hverdagen.

Det er verst for den som må forlate sitt land og bosette seg i ektefellen's land. En går inn i en sorgprosess. En opplever tap. Det kan være en tung prosess.

Det går an å spørre den andre, be om hjelp. Hva betyr dette for deg? Hva er dine tanker om dette?

Dersom en våger å innrømme: Jeg har et problem. Jeg har bruk for hjelp. Så er det en måte å takle forandringer på.

Det finnes flere modeller for hvordan man kan få to kulturer til å henge sammen på:

En kan velge å dyrke de områder/felter som er felles for begge - og la resten være uprøvd og udyrket

En kan la den enes felt/område dominere, slik at den andre kun dyrker sitt felt alene og i hjørner av tilværelsen.

En kan leve atskilte liv og respektere at hver dyrker sin individualitet og sin sær-egenhet og så møtes om noen felles områder.

Spørsmålet er: Hvor mye frihet kan en gi til hverandre og fremdeles ha noe felles?
Samtale mellom ektefellene.

Dahl/Habert (86) peker på tre årsaker som gjør det mulig å kommunisere med mennesker fra totalt forskjellige kulturer (s.162):

Menneskelig tenkeevne er alt vesentlig den samme uansett kulturelle forskjeller.

Alle mennesker har en rekke behov og erfaringer felles.

Alle mennesker har en viss mulighet for å justere sine kulturfilter i forhold til hverandre.

Dette gir mot til å gå inn i prosessen.

Skape noe nytt sammen

Et ekteskap mellom to personer fra ulike kulturer må bli annerledes enn mellom to fra samme land. Det kan bli mer spennende, mer interessant, mer berikende.

Å være stadig i forandring kan være en ressurs. Det gjelder å møte forandringer ikke som en trussel, men som en mulighet for vekst og personlig utvikling.

Ved å ta det beste fra hver kultur, kan en bygge opp noe nytt, skape noe nytt sammen som ikke har vært før.

Det er sannsynligvis kjærlighet som har ført et to-kulturelt par sammen, og det er den som skal bære igjennom alle spenninger og konflikter som kommer. Kjærlighet = kjær likhet. Det vil si at når en forelsker seg i et annet menneske, er det kanskje noen ukjente sider ved en selv som responderer/gir respons på den andres vesen og kultur. Når en lærer å kjenne den andre bedre, lærer en derfor bedre å kjenne seg selv. I møte med den andres annerledeshet, lærer en alltid ukjente sider ved seg selv og en blir mer klar over hva en selv rommer. En blir mer klar over sin egen identitet. Det er nyttig. Det er lettere å møte andre når en vet litt mer om hvem en selv er.

Noen gode råd

Åpenhet

Det er viktig å være totalt åpne for hverandre når det gjelder alle livets områder. Hvis en skjuler følelser, kan disse tingene bli verre. En må lære å ta opp problemene og snakke om dem. Det gjelder å leve i gjensidig respekt, å leve i lyset 1. Joh. 1, 7

Lære nye ting

Det er viktig å ha en holdning som alltid er åpen for å lære nye ting. Nysgjerrighet er en god egenskap. Det er mange ting en kan berike hverandres liv med. Istedenfor å se på ulikheten som et problem, kan en se på den som noe som beriker ens liv og som en kan lære av, for eksempel mat og folkemusikk.

Akseptere forskjeller

En må akseptere at det er områder hvor forskjellene er store. Det er ting som aldri kan forandres, særlig når det har å gjøre med personligheten til den enkelte. Noen kulturer er veldig åpne, mens andre er svært tilbaketrukkne. En må enten akseptere at sånn er det, ellers vil en stadig komme til å krangle, for vi er alle produkter av

vår tid. En må prøve å leve seg inn i den andres annerledeshet. Samtidig er det viktig å se på likhetene - og ikke fokusere så mye på forskjellene. Hva har vi felles? Det gjelder å bygge på felles verdier.

Forstå barnas situasjon

Når en får barn, hvilken kultur skal de tilhøre? Hvilken oppdragelse skal de få? Hvilken religion eller kirkesamfunn skal de tilhøre, mors eller fars? Det ligger mye konfliktstoff her. Det er viktig at det er barnas beste som må stå i sentrum.

På en måte så er barna produkt av tre kulturer: foreldrenes to kulturer og den kulturen som utvikler seg i det nye tverrkulturelle ekteskapet. Barna begynner å oppfatte verden annerledes enn foreldrene. Så igjen blir det å skape noe nytt sammen, basert på foreldrenes bakgrunn og felles ønsker for fremtiden. Barna vokser opp i et flerkulturelt ekteskap og -miljø. De vil tenke flerkulturelt. De blir tospråklige. Det gjør dem egentlig svært unike. Barna blir en ressurs. De kalles gjerne tredje kulturs barn.

Utvikle god kommunikasjon

Vi må alle snakke fra hjertet, og dette er spesielt viktig i et ekteskap hvor en ikke bare skal dele sinnet, men også skal dele hjertet. Språk er viktig, for det gjør oss i stand til å sette ord på det som er i hjertet vårt. Det er viktig at i hvert fall den ene parten lærer språket til den andre parten helt flytende, så de kan begynne å forstå hjertet. Det tar tid!

Hvordan kan dere skape et Vi på tvers av forskjeller?

Gruppeoppgave.

Eventuelt samtale mellom ekteparene.

Hvilke tilpasninger gjør dere for å skape et vi i ekteskapet?

Hva gjør det vanskelig å skape et vi?

Hva føler dere må til for å skape et vi?

Avslutningsoppgave.

Si det med blomster

Skaff en stor buket med mange forskjellige blomster. La hver enkelt velge den blomsten de liker best. La dem si noe om hvorfor de valgte akkurat denne blomsten og hva den betyr for dem.

La dem gi blomsten til ektefellen og be dem si noe om hva de kan gi til ektefellen og hva de kan bidra med i ekteskapet. La dem ta med blomstene hjem etterpå! Kanskje dette kan bli en ny giv på ekteskapet!

Sagt av to-kulturelle ektepar

(etter boken Kjerlighet over grenser):

Ta vare på og prøv å forene det beste i hverandres kultur
Respekt for hverandre
Vanskelig å møtes på halvveis hele tiden
Den ene sier det er råd, den andre oppfatter det som kritikk
I begynnelsen levde han veldig «norsk»
Hvor skal vi bo?
Han har sluttet å hjelpe meg med barna og husarbeidet
Han hadde besøk nesten hver dag
Mer opptatt av hva foreldrene sier og mener
Redd for slengbemerkinger fra andre
I enkelte tilfeller er det den norske part som forandrer seg mest
Kvinner omstiller seg generelt lettere enn menn
Tror ikke det ville vært så forskjellig om hun var gift med en nordmann
Vanskelig å få felles venner når den ene er utlending. Mange vet ikke hva de skal si. Redd han føler seg utenfor sammen med mine venner
Han tar meg ikke på alvor; jeg er jo kvinne
Kroppspråket vårt er forskjellig. Han syntes i begynnelsen at jeg bød meg fram til alt og alle
Jeg må gå gjennom en trejemann for å ta opp ting med min mann - da først hører han etter
De fikk aldri være alene - venner kom - noen bodde over tid - slekt ...
At vi tilgir hverandre er viktig for å kunne fortsette å leve sammen
Ikke alt norsk er så strålende heller
Alle mennesker er forskjellige og hvert par er to mennesker som må løse sine eventuelle problemer
Man blir sårbar i en kjernefamilie når den ene uteblir ... tider - avtaler ...
Ikke vent for mye av hverandre
Den utenlandske part må akseptere at en del er bra her og en del er mindre bra. Det er opp til deg selv hvor lykkelig du vil være
Mange utlendinger forråder seg selv ved å gi helt inn i det norske samfunnet og den norske levemåten
Synes nordmenn klager for mye
En god dialog er en viktig forutsetning for å leve lykkelig sammen
Vi er blitt tryggere på hverandre slik at vi tør å være mer generøse og forstående
Det er en stor utfordring å hele tiden få satt spørsmålsteget ved holdninger og verdier en selv synes var selvfølgelig. Det er det som skjer når to kulturer møtes. Tanker, vaner, ønsker settes opp i mot hverandre
Hvem er jeg i møte med en ny kultur?
Trygghet på hvem vi er skaper romslighet overfor hverandre

Etterskrift

Etter ønske fra deltagerne (seks par) som var med på seminaret, har Tverrkulturelt Senter/Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA) hatt tre oppfølgingsseminar, lørdags-samlinger, hvor de samme parene har deltatt. Følgende emner har vært behandlet: Kommunikasjon og konflikt, følelser, kommunikasjon og konflikt i parforhold, barn og barneoppdragelse i to-kulturelle familier. Arbeidsmåten har vært en blanding av teori, praktiske øvelser, samtale mellom ekteparene i grupper og plenum. De som ønsker mer informasjon om disse kursene, kan henvende seg til Tverrkulturelt Senter/Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA) ved Jorunn Sundby.

Litteratur

- Dahl, Øyvind og Habert, Kjell (1986): *Møte mellom kulturer. Tverrkulturell kommunikasjon. Universitetsforlaget, Oslo.*
- Dahl, Øyvind (2001): *Møter med mennesker. Interkulturell kommunikasjon. Gyldendal akademiske, Oslo.*
- Jensen, Iben (1998): *Interkulturell kommunikasjon i komplekse samfund. Roskilde universitetsforlag.*
- Heap, Ken (1998): *Gruppeteknikk for helse- og sosialarbeidere. Universitetsforlaget, Oslo.*
- Breger, Rosemary og Hill, Rosanna (1998): *Cross-cultural marriage. Berg, Oxford, New York.*
- Ndure, Liv Ulveng (1991): *Kjerlighet over grenser. Global Kommunikasjon AS.*

Ekteskap mellom muslimer og kristne

- en stabil ramme for barneoppdragelse, der også den videre familiemessige sammenheng deltar
- økonomisk sikring for kvinner i periodene rundt fødsel

Familien blir på denne bakgrunnen en nøkkelinstitusjon i et muslimsk samfunn. Det kan selvstendig være variasjoner i familietradisjoner mellom ulike muslimske kulturer, men over alt finner vi at familien er viktig.

Mange muslimer som bor i Norge, kommer fra slike kulturer som vi har beskrevet. Mange av dem opplever norsk kultur som truende i forhold til de kulturtradisjonene de ønsker å ta vare på. Mange muslimer som vokser opp i Norge, får et nært kjennskap til både norsk kultur og til sine foreldres kulturelle bakgrunn. Når de selv stifter familie og får barn, velger mange å oppdra barna sine mest mulig i pakt med de religiøse og kulturelle verdiene som de selv har fått fra sine foreldre.

For å forstå møtet mellom muslimske familietradisjoner og familieidealer på den ene siden og norske tradisjoner og samfunnsforhold på den andre siden, kan det være nyttig å se på det rammeverket som islamsk tradisjon setter opp for ekteskap og familie.

Generelle bestemmelser

Juridisk grunnlag

Det juridiske grunnlaget for sunnittisk islam er lagt i de fire lovskolene som ble grunnlagt et par hundre år etter Muhammad, nemlig malikiskolen, hanafiskolen, shafiskolen og hanbaliskolen. Disse fire skolene legger de samme kildene til grunn, nemlig:

- Koranen, som er den høyeste autoriteten
- Profetens sedvane (sunna), som er gjengitt i Hadithlitteraturen
- Enighet mellom de troende, i praksis mellom de lærde (ulema)
- Analogiprinsippet, gjelder fra det som er omtalt til det som ikke er omtalt

Innen shia-islam dominerer nå lovtolkningen innen det såkalte imami-retningen, eller de såkalte tolvterne ettersom retningen regner med et antall av tolv imamer. Det er denne retningen som er statsreligion i Iran. En forskjell mellom sunnittisk og sjittisk lovtradisjon er at shia har egne samlinger av Hadith, men at Hadith har mindre formell juridisk vekt innen shia.

Familien i islam

Familien kan beskrives som samfunnets hjørnestein ut fra et islamsk samfunnsyn. Islam gir familien en helt sentral rolle i lovgivning og samfunnsoppbygning. Et slikt syn på familien kan kalles familisme, det vil si at familien får en ideologisk begrunnelse og nøkkelrolle i samfunnet (Brøgger 1993:182ff).

Vi gjør oppmerksom på at i denne artikkelen skjeler vi mellom det som vi kaller islamsk (normativt: det som begrunnes ut fra islam) og det vi kaller muslimsk (beskrivende: slik det faktisk er i en eller annen muslimsk sammenheng). I begge tilfeller kan det være tale om et mangfold: De lærde kan for det første ha forskjellige syn på hva som er rett islamsk lære og praksis, og for det andre byr muslimske samfunn på mange forskjellige tradisjoner og skikker.

I mange tradisjonelle muslimske kulturer har familien mange av de funksjonene som staten ivaretar i Vesten, for eksempel vil eldreomsorg og sosialomsorg ofte skje innen storfamiliens rammer. Samtidig er disse kulturene mer kollektivt innrettet enn de vestlige kulturene, slik at det er mindre rom for den individualismen som står så sterkt i Vesten. Det er et poeng å registrere at også mange ikke-muslimske samfunn er bygd rundt storfamilien og er mer kollektivt innrettet enn vestlige kulturer, slik at dette kulturmønsteret ikke er spesielt for islam. Men det er samtidig verd å notere seg at den islamske lovgivningen vil være med på å støtte opp under og bevare et samfunn med familien som den sentrale byggesteinen.

Ekteskapet står naturlig nok sentralt i et slikt syn på familiens samfunnsmessige rolle. Ekteskapet kan betraktes som en plikt fordi det er en nødvendig forutsetning for det gode samfunnet. Ekteskapet sikrer vesentlige sider ved det sosiale livet som (al Faruqi 1988:65f):

- balanse mellom den enkeltes behov og velferden til den sosiale gruppen som den enkelte hører til
- moralsk og gjensidig regulering av seksuell oppførsel og forplantning

I vår sammenheng er det ikke store forskjeller mellom lovskolene på de fleste punktene, men på enkelte punkter vil vi omtale diskusjoner eller uenighet mellom skolene.

Ekteskapskontrakten

Ekteskapsinngåelsen er etter sharia, den islamske loven, en tinglyst kontrakt mellom to parter. Det forutsettes at begge parter har gitt sitt samtykke til denne kontrakten, selv om det diskuteres mellom de islamske rettskolene hvorvidt taushet kan aksepteres som et samtykke.

I ekteskapskontrakten skal størrelsen på brudegaven (*mahr*) være avtalt. Dette er en gave fra brudgommen til bruden. Det kan være penger eller andre verdier. *Mahr* er kvinnens særeie og tilhører henne ved skilsmisse. Størrelsen på brudegaven er ofte betydelig, men den varierer selvsagt med familienes økonomiske status,

Når ekteskapskontrakten er tinglyst, er paret gift etter islamsk lov. Det kan imidlertid gå en tid mellom tinglysingen og bryllupsfesten. Denne perioden er en forberedelsestid der de to som skal gifte seg, ofte får mer anledning til å treffes og bli kjent enn de har hatt tidligere. Lengden på den perioden kan også henge sammen med at brudgommen trenger tid for å skaffe til veie *mahr*, som strengt tatt skal være utbetalt før det ekteskapelige samlivet kan starte (Stang Dahl 1992:66 og 71).

Ifølge sharia er det tillatt for en mann å være gift med inntil fire kvinner på samme tid, under forutsetning av at

- han kan forsørge dem
- han behandler dem likt

I mange muslimske samfunn er monogami likevel det vanligste. Nazhat Afza mener at monogamiet er islams ideal, mens polygami er en kriseløsning (Afza 1982:21). Slike kriser kan være kriger eller epidemier som fører til mannsunderskudd i samfunnet. En av de vanligste årsakene til polygami er barnløshet i ekteskapet.

Det er ikke uvanlig at det blir tatt inn i ekteskapskontrakten en klausul om at mannen frasier seg sin rett til flergifte, eller at kvinnen har rett til skilsmisse dersom han tar en kone nummer to.

I shia-islam aksepteres det en ordning med et tidsbegrenset ekteskap (*muta*). Varigheten av et slikt ekteskap blir avtalt i forbindelse med ekteskapsinngåelsen. Innen sunnittisk islam blir denne ordningen kritisert og nærmest sidestilt med prostitusjon. For nærmere informasjon om *muta*, se Haeri (Haeri 1989).

Rollene i ekteskapet

Mannen har ansvaret for å forsørge familien. Dersom han ikke oppfyller denne forpliktelsen, kan det være skilsmissegrunn. Dette gjør det også mulig for kvinnen å beholde *mahr* som sitt særeie, hun har ikke noen juridisk forpliktelse til å sette disse verdiene inn i familiens daglige drift.

Kvinnen har oppgaven som familiens forvalter. Det innebærer først og fremst et hovedansvar for oppdragelsen av barna, særlig mens de er små. I formidlingen av religiøse, moralske og kulturelle verdier spiller moren en nøkkelrolle. Kvinnen kan også ha et betydelig økonomisk ansvar for forvaltningen av de midlene som står til familiens disposisjon.

Muslimske kulturer kan i ulik grad være kjønnsdelte. Kjønnsdeling innebærer at kvinner og menn ikke kan ha fri sosial omgang med hverandre. En streng kjønnsdeling betyr at en bare kan ha omgang med personer av det annet kjønn som islamsk lov forbyr ekteskap med (Doi 1984:125). I så fall er det bare i en utvidet kjønnefamiliemilie at menn og kvinner kan omgås.

Der kjønnsdelingen praktiseres strengest, vil kvinnene bli «usynlige» i det offentlige rom. Dersom en kvinne må bevege seg utenfor hjemmet, kler hun seg i en heldekkende kvinnedrakt som skjuler alle deler av kroppen hennes. En heldekkende kvinnedrakt ser noe forskjellig ut og har ulike navn i ulike områder. Drakten kalles burka i Afghanistan, Pakistan og India, den kalles chador i Iran og i Egypt kalles en kvinne som dekker seg helt til for en *munaqqaba*. Der kjønnsdelingen er konsekvent gjennomført, vil det være umulig for unge muslimer å finne sin egen ektefelle, arrangerte ekteskap vil være det eneste alternativet.

Det er et mindretall av muslimske kvinner som lever i samfunn med den strengeste kjønnsdelingen. De fleste lever i kulturer med mindre strenge normer for kvinnens atferd enn de vi har beskrevet ovenfor. I muslimske samfunn med mindre streng kjønnsdeling vil kvinnenes roller og kvinnes rom være utvidet. Det åpner for en større variasjon i roller, både i familien og i samfunnet.

Skilsmisse

Islam tillater, men fraråder skilsmisse. Muhammad skal ha sagt at av alle ting Gud har tillatt, er skilsmisse den han hater mest (Doi 1989:84). Det gjelder forskjellige regler for skilsmisseadgangen for kvinner og menn. Enkelt sagt er det tre måter å oppløse et ekteskap på (Glassé 1989:100):

- ved mannens ensidige initiativ
- ved enighet mellom ektefellene
- ved dom etter krav fra kvinnen

I det første tilfellet uttaler mannen en skilsmissemformel (talaq) som lyder: «Jeg skil-ler meg fra deg.» Denne formelen kan uttales tre ganger, og etter tredje gangen er skilsmis- sen definitiv. Etter den første gangen begynner en separasjons- tid (idda) å løpe, denne er på tre fulle menstruasjons- perioder, altså om lag tre måneder. I denne perioden har mannen fortsatt forsørgeransvar, men ektefellene skal ikke være sam- men seksuelt. Dersom ektefellene har seksuelt samvær, avbrytes skilsmis- sen. Innen talaq er framsagt for tredje gang, har mannen anledning til å stoppe skilsmis- sepros-essen og gjenoppta det ekteskapelige samlivet. Det normale er at talaq uttales i hver enkelt av de tre menstruasjons- periodene som separasjons- tiden varer.

I det andre tilfellet avtales skilsmis- sen og vilkåret for den mellom partene. Dersom de er enige, kan skilsmis- sen iverksettes etter at idda er over.

I det tredje tilfellet ønsker mannen ikke skilsmis- se. Da må kvinnen kreve skilsmis- se ved dom, og det kan hun bare få på bestemte vilkår. Det gjelder for eksempel dersom mannen er sinn- syk, frafallen fra islam, impotent eller på andre måter er helt uskikket til å være ektemann.

Barn og ritualer

En rekke ritualer og skikker er knyttet til fødselen og barneårene i muslimske kul- turer. Det handler om navnegiving og andre fødsels- seremonier, så vel som om omskjæring av gutter. I noen kulturer praktiseres også den omstridte skikken med omskjæring (kjønns- lemløstelse) av jenter.

Navnegiving skjer etter islamsk skikk ofte allerede på den sjuende dagen etter fød- selen. Navnevalget er viktig, mange velger arabiske navn fra islams historie. Noen steder vil familien søke hjelp hos en imam eller andre religiøse ledere i forbindelse med valget. Faren (eller en imam) kunngjør navnet i forbindelse med den rituelle navnegivingen. Da rakes ofte håret av barnet, og vekten av håret i sølv skal gis til de fattige. Det ofres også gjerne en sau i forbindelse med denne markeringen, som kal- les *akika*.

Omskjæring av gutter er svært utbredt i den muslimske verden. Skikken knyttes til at Ibrahim (Abraham) var omskåret, og han regnes som en profet og arabernes stamfar. Viktigere er det at Muhammad selv oppfordret til å følge skikken med omskjæring av gutter.

Omskjæringen skal helst skje så snart som mulig etter fødselen, og gjerne i forbin- delse med navnegivingen. Noen steder er det vanlig at omskjæring skjer i alderen

mellom sju og tolv år, og da gjerne knyttet til andre overgangs- seremonier, som overgangen fra barn til ungdom eller fra barn til voksen.

Omskjæring av kvinner praktiseres i en del afrikanske kulturer, også i noen mus- limske, for eksempel i Somalia, Egypt og Nigeria. Denne skikken kalles helst kjønns- lemløstelse i medisinske og juridiske fagmiljøer, og er svært omstridt i den muslim- ske verden. De fleste muslimer kjenner ikke til skikken og tar avstand fra den selv om noen afrikanske muslimske miljøer har holdt på skikken. Men et lovforbud mot kjønns- lemløstelse fra 1996 tar sikte på å fjerne skikken i Norge.

Barnefordeling

Ved skilsmis- se regner en i de fleste rettskolenes med at barna hører i utgangs- punktet til faren. Dette er også i tråd med farens forsørger- plikt mens ekteskapet varer. Juridisk sett er faren den som var gift med kvinnen når hun ble gravid. Slik sett har *idda* som funksjon å hindre tvil om hvem som er far til et barn som blir unnfanget like før eller etter en skilsmis- se.

Dersom foreldrene blir skilt, er altså den vanligste praksisen at barna følger faren. Men ved skilsmis- se skal en også ta hensyn til barnas beste og deres behov for sin mor. Derfor kan moren få omsorgsrett for små barn inntil de er store nok til å flyt- te til faren. Denne alderen kan variere, og er i noen land fastsatt i lovverket. I Iran ble alderen etter den islamske revolusjonen satt til to år for gutter og sju år for jenter. Ellers kan alderen variere fra fire- femårsalderen til puberteten, men det er vanlig at jenter blir lenger hos moren enn det gutter blir.

Arv

Hovedregelen når det gjelder arv er at en sønn arver dobbelt så mye som en dat- ter. Dette begrunnes gjerne med at voksne barn som arver sine foreldre har ulikt økonomisk ansvar. En gift sønn har forsørgeransvar for sin familie, mens en gift dat- ter kan beholde sin foreldrearv som sitt særreie.

Begravelse

Når en person dør, er det familien som er ansvarlig for begravelsen. En muslimsk begravelse innebærer at liket skal renses i rennende vann og svøpes i et hvitt klede. I muslimske land brukes ikke kiste, men det aksepteres av muslimer i Norge.

På gravplassen er det vanlig at bare mennene deltar. Her blir det bedt bønner for

den avdøde med særlig vekt på bønn om tilgivelse på dommens dag. Den døde blir vanligvis begravd liggende på høyre side i en grav som er vinkelrett på retningen mot Kaba i Mekka, slik at den avdøde har ansiktet vendt mot Kaba.

Ekteskap med ikke-muslimer

Generelle perspektiver

Hovedprinsippet i islam er at begge ektefellene må være muslimer. Et unntak er at noen av de muslimske rettskolene aksepterer at en muslimsk mann kan gifte seg med en jødisk eller kristen kvinne. Dette tillates fordi jøder og kristne er de viktigste gruppene som regnes som «bokens folk» (*dhl al-kitab*). Disse gruppene har også rett til en spesiell status som beskyttede (*dhimmi*) under islamsk lov.

Det grunnleggende prinsippet finner vi i sure 2,220: «Gift dere ikke med hedningekvinner, før de har antatt troen.» I den femte sure handler det om det som er tillatt for de troende: «Likeledes ærbare kvinner blant de troende, og ærbare kvinner blant dem som mottok Skriften før dere,» og dette tyder på at jødisk og kristen tro regnes som såpass beslektet med islam at et ekteskap er mulig, på grunn av sin to på én gud og sin andel i den profet- og åpenbaringstradisjonen som islam legger så stor vekt på.

Når en muslimsk mann gifter seg med en kristen eller jødisk kvinne, må alle vitnene til ekteskapskontrakten være muslimer. To menn eller en mann og to kvinner kan være vitner til kontrakten som er inngått.

For en muslimsk kvinne er regelen at hun bare kan gifte seg med en muslimsk mann. Et ekteskap med en ikke-muslim, selv om det er en kristen eller jødisk mann, vil ikke bli anerkjent etter islamsk rett. Til tross for disse bestemmelsene i islamsk lovgivning, hender det at muslimske kvinner faktisk gifter seg med kristne menn eller menn med en sekularisert bakgrunn. Reaksjonene i hennes familie vil avhenge av hva slags syn de har på denne delen av islamsk ekteskapslovgivning. Det finnes også muslimske miljøer som tar til orde for å akseptere slike ekteskap.

Disse bestemmelsene i ekteskapslovgivningen sikrer at familien blir definert som en muslimsk familie og at barna skal oppdras som muslimer. Barnas muslimske tilhørighet sikres også av farens foreldrerett ved skilsmisse.

Kristne og jødiske kvinner som er gift med muslimske menn, har i utgangspunktet de samme rettigheter og plikter i ekteskapet som muslimske kvinner. Det er viktig

å streke under at islam gir kristne og jødiske kvinner rett til å beholde og praktisere sin tro selv om de lever i ekteskap med muslimske menn.

Reglene for skilsmisse er også jevnt over de samme som når hustruen er muslim. Men muslimske kvinner kan få omsorgsrett for sine barn fram til puberteten. Derimot vil kristne og jødiske kvinner få denne retten bare fram til en regner med at barnet får evne til å skjelve i religiøse spørsmål, dette regner en med skjer når barnet er fra fire til sju år. Dersom en fraskilt kristen eller jødisk kvinne forlater sin tidligere ektemanns innflytelse, faller hennes omsorgsrett bort. Det vil være tilfelle hvis skilsmissen blir iverksatt i hans hjemland, hvorpå hun forlater landet.

Det er imidlertid noen ulikheter mellom de ulike lovskolene når det gjelder kvinnens rett til å praktisere sin egen religion. De to eldste sunnittiske lovskolene, malikiskolen og hanafiskolen hevder at den muslimske ektemannen ikke kan kreve at en kristen ektefelle avstår fra spise og drikke som er forbudt for muslimer, som svinekjøtt og vin. Han har heller ikke rett til å nekte henne å gå i kirken eller kreve at hun overholder islamske renhetsforskrifter. Hanbaliskolen mener at mannen kan nekte sin kristne ektefelle å gå til kristne gudstjenester eller høytider, men at han ikke kan nekte henne å drikke vin. Shafiskolen mener derimot at hun må tilpasse seg muslimske skikker. Shia tillater kun at muslimer inngår tidsbegrensete ekteskap med kvinner av «bokens folk.» I den perioden ekteskapet varer, må ikke kvinnen gjøre noe som ville være forbudt for en muslimsk kvinne. (Lamb 1998:28)

Nasjonale og regionale variasjoner

De klassiske lovskolenes tilrettelegginger av familielovgivningen blir ikke fulgt opp på samme måte i alle muslimske land. Derfor gir vi i det følgende noen eksempler på ulike lands regler og praksis på dette feltet (Lamb 1998:29ff).

Tyrkia

Da det osmanske imperiet gikk til grunne og ble etterfulgt av Atatürks regime i 1920-årene, ble det islamske lovverket avskaffet og erstattet med en familielov etter sveitsisk mønster. Dette er lite endret i mellomtiden.

Likevel har islamsk familielov blitt praktisert på landsbygda i enkelte miljøer. Disse ekteskapene blir kalt *imam nikahi* og blir i utgangspunktet ikke godkjent av myndighetene. Følgen er at tvister knyttet til skilsmisse eller arv er blitt avvist av domstolene. Fra tid til annen er slike ekteskap gitt «amnesti» slik at de også kunne registreres offentlig. I nyere tid er lovgivningen blitt myket opp noe på dette punktet. Det springende punktet i forhold til barna vil være om mannen erkjenner farskapet.

Marokko

Den marokkanske familieleven (*Mudawwana*) fra 1968 gjelder for alle marokkanske borgere untatt jøder. Ifølge loven kan en kristen kvinne få omsorgsrett for barn for en lengre periode enn det *sharia* tillater. Hennes kvinnelige slektninger kan også få omsorgen for barn som er mindre enn fem år.

Pakistan

Pakistans familielov fra 1961 ble kraftig kritisert av konservative muslimske grupper, fordi den ikke var islamsk nok. Islamiseringen av Pakistan fra 1977 og utover i regjeringsperiodene til presidentene Zia ul Haqq og Nawaz Sharif innebar en gradvis tilpasning av lovgivningen til *sharia* på en rekke områder.

Iran

Vi har sett at den iranske lovgivningen tillater kun tidsavgrensede ekteskap (*muta*) mellom muslimske menn og kvinner som hører til «bokens folk.» Den normale ekteskapskontrakten kan bare brukes dersom begge parter er muslimer.

Muta har ingen arverettslige følger dersom dette ikke er uttrykkelig bestemt i kontrakten. Det er heller ikke mulig å forlenge tiden ekteskapet gjelder, men etter at den avtalte tidsperioden er ute, er det mulig å avtale en ny tidsavgrenset kontrakt.

Europa

For muslimer i Europa reiser livet i Vesten en rekke spørsmål om hvordan familieleven skal tilpasses andre juridiske og samfunnsmessige forhold. I enkelte land gir lovverket visse konsesjoner til muslimske tradisjoner, for eksempel i Østerrike og Belgia. Men vanligvis er muslimene forpliktet på et lovverk som ikke tar noen hensyn til islamske lover og regler.

På enkelte punkter er det likevel visse muligheter for tilpasning. Det gjelder for eksempel i forbindelse med arv, hvor adgangen til å disponere en del av arven ved testamentene kan gi mulighet til å justere den faktiske arven i forhold til islamsk arvelov.

Norge godkjenner prinsipielt ikke polygami. Dersom en polygam mann får opphold i landet, er det bare det første ekteskapet som blir legalt anerkjent i Norge, og bare den første konen som får adgang til Norge.

I praksis er dette noe mer komplisert. Et ekteskap inngått etter islamsk lovgivning, kan bli oppløst ved skilsmisse i Norge. Dermed kan ektefelle nummer to komme

til landet. I noen tilfeller fortsetter mannen å leve med begge konene i tråd med islams rettsforståelse, ettersom den norske skilsmissen ikke er gyldig etter islamsk rett. Men dette regner vi ikke som en sentral problemstilling i vår sammenheng, en slik atferd er vanligvis mulig bare dersom begge kvinnene aksepterer den. Det finnes likevel enkelte eksempler på at en mann hatt to koner som ikke har kjent til hverandre og levd sammen med én om gangen.

Litteratur

Afza, Nazhat: *Woman in Islam*, i Kurshid Ahmad (red.), *The Position of Woman in Islam*, Safat Kuwait 1982.

Brøgger, Jan: *Kulturførståelse: En nøkkel til vår internasjonale samtid*. Oslo 1993

Doi, Abdur Rahman I.: *Shari'ah: The Islamic Law*. London 1984.

Doi, Abdur Rahman I.: *Women in Shari'ah (The Islamic Law)*. London 1989

Faruqi, Lameya al: *Women, Muslim Society and Islam*. Indianapolis 1988.

Glassé, Cyril: *The Concise Encyclopædia of Islam*. London 1989

Haeri, Shahla: *Law of Desire. Temporary Marriage in Islam*. London 1989.

Lamb, Christopher: *Marriages between Christians and Muslims. Pastoral Guidelines for Christians and Churches in Europe*. Published by the Council of Churches for Britain and Ireland on behalf of the Islam in Europe Committee of the Conference of European Churches and Council of European Episcopal Conferences. London 1998

Opsal, Jan: *Lydighetens vei*. Islams veier til vår tid. Oslo 1994

Stang Dahl, Tove: *Den muslimske familie*. Oslo 1992

Rådgivning for kristne som er gift med muslimer

Det er ikke arbeidet mye systematisk med spørsmål knyttet til rådgivning for kristne som er gift med muslimer. Stoffet her bygger på skriftlig materiale fra CEC/CCEE (Lamb 1998) som er resultatet av et europeisk arbeid og ProCMuRA som har gitt ut et hefte med råd for en afrikansk kontekst. Det følgende bygger også på erfaringer fra egen og andres rådgivning i forhold til ekteskap mellom kristne og muslimer i Norge. I Midtøsten har palestineren Abe W. Ata undersøkt erfaringene til 120 personer som alle lever i kristen-muslimske ekteskap (Ata 2000).

I Norge har disse spørsmålene vært reist tidligere uten at det har ført til skriftlige resultater. Undertegnede deltok for en del år siden i en arbeidsgruppe under Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke arbeidet med kirkens forhold til andre religioner i Norge. Dette arbeidet resulterte i 1990 i boka *Tro møter tro* (red. Halvor Nordhaug). Ved avslutningen av dette arbeidet ble det notert at spørsmålet om rådgivning i forbindelse med ekteskap mellom kristne og muslimer var et presserende spørsmål for kirken. Det var imidlertid ikke mulig å ta dette opp innen rammen av det igangsatte gruppearbeidet. Det samme spørsmålet ble vurdert i forbindelse med boka *Mellom kors og halvmåne* (red. Jan Opsal og Arild M. Bakke), hvor slike spørsmål på et tidspunkt var tiltenkt en egen hoveddel av boka. Det lyktes imidlertid ikke å finne forfattere som kunne ta på seg å skrive om disse spørsmålene.

Norges Kristne Råd har i flere år ønsket å få fram stoff som kan brukes i rådgivningsammenheng på dette feltet. Spørsmålet har vært drøftet over lengre tid i rådets juridiske utvalg, og dette arbeidet har foranlediget prosjektet «Gift på tvers».

Nytestamentlige perspektiver på interreligiøse ekteskap

Det legges til grunn i Det nye testamente at ektefellene bør ha felles tro. I tekster om ekteskapelig samliv er det lagt vekt på at begge har Kristus-troen felles, som i Ef. 5,31-32. Dette har også følger for forholdet til barna, Ef. 6,1-4.

I Korint var det åpenbart en diskusjon om forholdet til en ektefelle som ikke delte den kristne tro, se 1. Kor. 7,12-16. Bakgrunnen er åpenbart den situasjonen som oppstår når en av ektefellene blir en kristen. Dette var ganske sikkert en vanlig situasjon i Korint. I et slikt tilfelle sier Paulus at dersom den ikke-kristne ektefelle vil skilles, må det aksepteres, men den kristne ektefellen skal ikke ta initiativ til skilsmisse, særlig for barnas skyld.

Denne teksten gir oss ikke noen direkte anbefaling om ekteskapsinngåelse. Indirekte kan vi si at ekteskapsinngåelse frarådes mellom kristne og ikke-kristne, ettersom spørsmålet om skilsmisse er så framtrepende.

Prinsipiell holdning

Det er opp til den enkelte kirkesamfunn om kirkesamfunnet ønsker å ha en prinsipiell oppfatning om ekteskap mellom kristne og muslimer og hvordan samfunnet vil gi uttrykk for en slik holdning.

I denne sammenhengen legger vi til grunn at ekteskap mellom kristne og muslimer før det første bryter med det grunnleggende behovet for å dele Kristus-troen og dernest svært ofte blir oppløst på grunn av problemer ektefellene ikke greier å løse. Derfor kan vi ikke tilrå slike ekteskap, og dette vil komme til uttrykk i de konkrete overveielene som gjøres. Men i mange tilfeller har partene giftet seg uten å ha søkt råd, eller de har giftet seg på tross av de rådene de har fått. Når ekteskapet er et faktum, må rådgivningen søke å gi best mulig hjelp i den situasjonen partet befinner seg i.

Det er partene selv som tar beslutningen om å gifte seg, og denne må respekteres. Vi advarer mot forsøk på å avverge ekteskap mellom kristne og muslimer ved å stille ultimatum i form av utsagn som: «Hvis du gifter deg med en muslim, vil vi ikke lenger vite av deg i menigheten eller som vår venn/sønn/datter.» Slike forsøk på press virker for det første helst mot sin hensikt. Mer alvorlig er det at trusselen også gir uttrykk for at kristent fellesskap, vennskap og familierelasjoner er noe en kan forhandle med.

Når beslutningen først er tatt om ekteskap, må en forholde seg til den, selv om en ville ha frarådd ekteskapet i utgangspunktet. Det må ikke være slik at en ønsker at samlivet skal fungere dårligst mulig, resultatet av det at ektefeller og barn blir maksimalt skadet. Derfor må en som menighet, venner og familie gjøre det en kan for at livet skal bli best mulig for dem det gjelder. Det burde være en naturlig kristen holdning i denne saken.

De to som utgjør et slikt ektepar, har henholdsvis kristen og muslimsk bakgrunn. De vurderingene vi her gjør, vil ofte forutsette at begge parter er troende og søker å praktisere det som er rett ut fra sin egen tro. Dette holder ikke alltid stikk. Både muslimer og den kristne kan handle på tvers av sin egen tro. Det ville imidlertid krevd omfattende undersøkelser for å finne ut hvor utbredt dette er, så vi må nøye oss med å gjøre oppmerksom på dette forholdet. Det innebærer at en alltid må legge til grunn at hvert forhold er unikt, og at rådgiveren må legge vinn på å skaffe seg best mulig kjennskap til det aktuelle paret før en gir råd.

Rådgivning

For de situasjonene der rådgivning er aktuelt, regnes det gjerne med fem faser i kontakten mellom det aktuelle paret og den kristne rådgiveren (beskrivelsene av fasene er bearbeidet på grunnlag av Lamb 1998:35f):

Kontaktfasen
Beslutningsfasen
Forberedelsesfasen
Samlivsfasen
Avslutningsfasen

I det følgende vil vi gå gjennom disse fem fasene og kommentere de spørsmålene som kan stilles eller komme opp. Vi håper dette kan være til hjelp for kristne ledere som står i en rådgivningssituasjon, og også for dem som vurderer å gifte seg med en muslim.

Kontaktfasen

Kontaktfasen dreier seg om etableringen av kontakt mellom den kristne rådgiveren og det paret det gjelder. Noen ganger tar paret selv eller den kristne parten kontakt, andre ganger er det en av foreldrene eller en venn som tar den første kontakten. Her handler det om å bygge den tillit og forståelse som er nødvendig for kommunikasjon og rådgivning i det følgende. Når foreldre eller venner tar kontakt, skjer dette noen ganger etter avtale med paret selv, i andre tilfeller uten at de vet om det.

Her er det viktig at rådgiveren forholder seg ryddig i forhold til den som tar kontakt. Foreldre og venner kan kjenne behov for veiledning for sin egen del. Men rådgiveren bør være tilbakeholden med å forsøke å gi konkret veiledning til det aktu-

elle paret gjennom mellommenn. Faren er stor for at dette kan ødelegge for senere muligheter for rådgivning. En bør heller gi råd om at paret selv eller den kristne parten tar direkte kontakt dersom det er ønskelig.

Forholdet er ofte at paret selv ikke ønsker slik rådgivning fordi de frykter at ekteskap vil bli sterkt frarådd (ProCMuRA 1997:Introduction). De har gjerne opplevd kraftige negative reaksjoner fra familie, venner og folk i sitt trossamfunn. Ofte er den andre parten blitt karikert for at den avskrekkende effekten skal være sterkest mulig. En slik strategi har gjerne den motsatte virkningen av den som var tenkt. Derfor er det viktig at rådgiveren ikke engasjerer seg med å formidle konkrete råd til paret gjennom mellommenn før rådgiveren selv har vært i kontakt med den eller dem som ønsker rådgivning.

Når den kristne rådgiveren kommer i kontakt med paret eller den kristne parten som vurderer ekteskap, er det også viktig å starte med samtale grundig om deres situasjon. Dersom rådene skal bli seriøst vurdert, er det viktig at de er grundig fundert i kunnskap om de utfordringene et slikt samliv innebærer og i kjennskap til det aktuelle paret. Overflatiske råd som også avslører feiloppfatninger om den ikke-kristne parten vil ofte kunne bli oppfattet som rasistiske, og derfor avvist. Mer om rådgivningsprosessen følger nedenfor.

Beslutningsfasen

I dette tilfellet er det opprettet direkte kontakt mellom en kristen rådgiver og det paret som vurderer å gifte seg. Deres situasjon kan variere fra å stille de første famlende spørsmål om ekteskap til kun å mangle den formelle beslutningen om å gifte seg.

De kristne partene i slike par kan også ha ulike holdninger til kristen tro, alt fra et nominelt medlemskap i en kristen kirke til en bevisst og klar kristen bekjennelse.

De tankene en har gjort seg om hva samlivet kommer til å innebære, varierer også. Noen vil allerede ha gjort viktige avtaler som skal regulere de forholdene som kan bli vanskelige i et samliv. Andre regner ikke med at de vil få nevneverdige problemer å hankses med i det hele tatt.

Det er viktig for den kristne rådgiveren å sette seg inn i holdninger og tanker hos det paret eller den parten som søker råd. Rådgiveren skal verken ta beslutningen eller leve med den. Men de råd som blir gitt, vil være bedre fundert hvis rådgiveren har forstått de spørsmål paret selv har til sin framtid.

Samtidig er det viktig at rådgiveren er tydelig når råd skal gis. Mange par ventar ikke at samlivet dem imellom skal by på større vansker. Når problemene kommer uventet, er de desto vanskeligere å løse. Selv om det ikke finnes offisiell statistikk for denne gruppen ekteskap, er det vårt inntrykk at skilsmisseprosenten er svært høy. Derfor må rådgiveren kommunisere tydelig om de problemer med samlivet som andre par i tilsvarende situasjon har hatt, og utfordre paret til å drøfte gjennom disse på forhånd og bli enige om hvordan de ønsker å løse dem. Dersom det ikke er mulig å komme fram til avtaler om disse spørsmålene på forhånd, er sjansen neppe større i selve samlivet.

Det viser seg også ofte at den ene eller begge partene endrer holdning på noen felter med tiden. For eksempel synes ofte religiøse verdier og tradisjoner å bli viktigere når en får barn. Da ser det ut som om mange i sterkere grad søker til sine egne røtter for å finne de verdiene og tradisjonene som en ønsker at skal prege barna. Dersom en ikke har snakket om disse spørsmålene på forhånd, viser de seg å bli vanskeligere å løse i ettertid.

I mange tilfeller vil situasjonen være at beslutningen er tatt før en kristen rådgiver kommer inn i bildet. Et par som har møtt kraftig motstand mot ekteskapsplanene fra sine omgivelser, vil ofte unngå andres synspunkter før avgjørelsen er endelig. Men også i en slik situasjon, kan en rådgiver åpne for en konstruktiv samtale om hvordan en har tenkt at ekteskapet skal fungere. Det er mulig dersom en er nøye med å respektere parets rett til å fatte sin egen beslutning, og at en ikke vil legge noen form for press på dem. Det kan åpne for at en får stille spørsmål om hvorvidt paret har drøftet disse spørsmålene, og eventuelt hvilke avtaler de har kommet fram til. Dersom de ikke har snakket særlig sammen om slike spørsmål, kan rådgiveren gi dem et trygt rom for denne samtalen.

IAfrika har Project for Christian-Muslim Relations in Africa utviklet en rekke spørsmål som bør reises for de to partene innen de gifter seg. Spørsmålene kan stilles til paret samlet eller til den kristne parten som søker kristen rådgivning. Noen av disse spørsmålene hører kanskje mer til i en afrikansk kontekst, men vi gjengir dem likevel her som et utgangspunkt for de refleksjoner et par bør rådes til å gjøre seg:

Om religion

- Hvordan kan dine/deres planer for det ekteskapelige samlivet forenes med din tro og ditt religiøse liv?
- Hva vet du/dere om den andres religion? Del deres syn på den andres religion og på din egen med hverandre.
- Hvilke religiøse verdier og retningslinjer tenker du/dere skal gjelder for hjemmet og familien?

- På hvilken måte tenker du å delta i din ektefelles religiøse høytider og ritualer?

Om familie og fellesskap

- Hvordan ser familie, venner og menighet på det planlagte ekteskapet?
- Hva vil de to familiene forvente av din partner som familiemedlem? Finnes det sosiale, økonomiske eller religiøse forpliktelser?

Om barn

- Hvis Gud vel signer dere med barn, hvilken religiøs tradisjon skal de oppdras i?
- Hvis den kristne hører til en kirke som praktiserer barnedåp, skal barna døpes? Hva med omskjærelse av gutter? Hvordan skal navnegivningen skje?

Om hjemmet

- Har dere delt med hverandre hvilket syn dere har på spørsmål som antall barn, monogami eller polygami, eiendom og økonomi?

Om ekteskapsavtaler

- Hvordan kan den kristne partneren garanteres rett til å arve?
- Kan den kristne partneren sikres foreldrerett i en gift situasjon?
- Er det behov for en ekteskapskontrakt, og eventuelt en advokat til å hjelpe til med denne?

Om vielse

- Hva slags religiøs seremoni synes dere ville være passende for deres vielse?

I en norsk sammenheng kan det være andre spørsmål en også bør tenke over:

- Skal familien ha sitt faste bosted i Norge, eller er det aktuelt å bo i et annet land?
- Hvordan vil en prioritere bosted i forhold til begge parterers familie- og menighetstilknytning?

Forberedelsesfasen

Her er beslutningen om ekteskap tatt, og vielse og bryllup planlegges. Mange par kommer i kontakt med sin kirke først på dette tidspunktet. Spørsmål som presenteres er ofte hvorvidt ekteskapet kan inngås i kirken, og i så fall, hvordan det kan gjennomføres. Den juridiske siden av saken er ulik fra kirke til kirke. I Den norske

kirke er regelen at hvis den ene av partene er medlem av kirken, kan paret ikke nektes vigsel i den sognekirken vedkommende tilhører. Den katolske kirke har utarbeidet detaljerte regler for ekteskapsinngåelse mellom katolske kristne og personer som ikke er medlemmer av den samme kirken. For andre kirker vises det til kirkesamfunnets ledelse.

Et annet spørsmål gjelder inngåelse av ekteskapskontrakt. En ekteskapskontrakt kan tinglyses i Norge og inneholde avtaler mellom partene. Enkelte fraråder at partene gjør avtaler i en slik kontrakt som ikke kan godkjennes av rettsvesenet i den muslimske partens hjemland. Risikoen er at ved skilsmisse kan de to rettssystemene bli spilt ut mot hverandre.

Det er ganske vanlig å inngå en ekteskapskontrakt i den muslimske partens hjemland. Dette vil sikre at ekteskapet er legitimt også i den juridiske tradisjonen den muslimske parten kommer fra. Men ettersom islamsk lov ikke godtar at en muslimsk kvinne gifter seg med en ikke-muslim, vil dette helst være aktuelt når brudgommen er muslim. Dersom den muslimske parten kommer fra et land der muslimene er i minoritet, kan vedkommende ha et helt annet forhold til islamsk lovgivning på dette og på andre områder.

Her må en være oppmerksom på hvilke bestemmelser som kommer med i denne kontrakten. Mange har vært lite oppmerksomme på betydningen av den islamske ekteskapskontrakten, som tilsvarer vielsen hos oss. I brudgommens hjemland vil denne kontrakten være bindende og også innebære at brudgommen kan anvende landets rettsystem i forbindelse med en skilsmisse. Dette kan få stor betydning ved en eventuell tvist om barna.

Den kristne parten bør derfor for det første vurdere nøye om en skal ha en slik dobbel vielse som en islamsk ekteskapskontrakt innebærer. Dersom en kommer til at det er akseptabelt og ønskelig, må en sørge for at det foreligge en skikkelig oversettelse av kontrakten og aller helst også søke juridisk rådgivning. Det kan forebygge vanskelige situasjoner siden.

Det er et moment i denne sammenhengen at dersom det ikke er inngått en islamsk ekteskapskontrakt, vil den muslimske ektefellen kunne argumentere med at ekteskapet ikke er gyldig etter islamsk lov. Dette kan ha følger for spørsmålet om troenskap i forholdet, eller i forbindelse med samlivsbrudd.

Selv om beslutningen om ekteskap er tatt, er det ikke for sent å oppmuntre de to til å skaffe seg best mulig innsikt i hverandres kulturelle bakgrunn. Dette er særlig aktuelt der den muslimske parten har utenlandske røtter. Starten på samlivet vil kunne bli lettere når en kjenner mest mulig til skikken og tradisjoner i ektefellens bakgrunn. Dette bør derfor være en viktig del av forberedelsesfasen.

Samlivsfasen

Vi har allerede pekt på en del spørsmål en bør ha stilt seg før samlivet tar til. Det å ha drøftet gjennom disse spørsmålene på forhånd, vil gjøre samlivet langt enklere.

Når det gjelder religiøs praksis, kommer disse spørsmålene opp på flere nivåer. Det gjelder barnas religiøse oppdragelse og identitet, det gjelder foreldrenes egen praksis i og utenfor hjemmet og dernest også familiens deltagelse i sine respektive slekters høytider.

Barn som vokser opp i et hjem med to religioner, vil være i en krevende situasjon. De lærer om to religiøse tradisjoner fra de er ganske små. Disse tradisjonene setter et skille mellom mor og far. Og hvor skal barna selv høre til?

Det er naturlig å argumentere fra et kristent synspunkt for at en kristen oppdragelse vil være det beste for barna. Men spørsmålet om oppdragelsen må avgjøres av begge foreldrene i fellesskap.

Her bør foreldrene sette hensynet til barna først. I dette tilfellet vil vi råde til å tenke over de følgende momentene:

- Nøytralitet er neppe en mulig løsning, det innebærer at foreldrene ikke skal gjøre noen valg, men utsette dem til barna kan velge selv. En nøytral oppdragelse ville bokstavelig talt blitt en verdi-løs oppdragelse og er neppe gjennomførbart overhodet.
- For det andre tror vi ikke det er rett eller mulig å skape en jevnbyrdig tilhørighet til begge tradisjoner samtidig.
- En muslimsk oppdragelse kan gjøre det vanskeligere for barna selv å velge religion når de vokser til, ettersom islam ikke tillater noen å forlate islam. Er barnet oppdratt som muslim, vil det etter islamsk lov kunne regnes som en frafallen fra islam dersom barnet skulle bestemme seg for å være en kristen. I mange samfunn vil dette kunne skape store problemer for barnet.

Dersom begge har et felles mål om å gjøre det som tar mest hensyn til barna, bør disse synspunktene tas i betraktning.

Selv om en har gjort klare avtaler, finnes alltid den risikoen at den ene parten ombestemmer seg og ikke vil følge sin del av avtalene som er gjort. I et slikt tilfelle oppstår det klart en vanskelig situasjon. Risikoen for at dette skal skje, er mindre hvis en har ført åpne samtaler om de vanskelige spørsmålene på forhånd, og sørget for at de viktigste avtalene også finnes skriftlig.

I forbindelse med de religiøse høytidene blir det ekstra synlig at familien er delt.

Men til en viss grad er det mulig å være «gjester» i hverandres høytider. Da unngår en å gjøre delingen av familien vanskeligere enn den er, og samtidig vise respekt for den andre og hans eller hennes tilhørighet. Det innebærer at en ikke deltar i religiøs praksis som er knyttet til den andre religionen, men at en kan delta i familier og sosiale sider ved høytiden, som måltider og annet som ikke forutsetter at en hører til religionen.

Begge parter må også gi den andre rom til å praktisere sin religion, enten dette skjer hjemme, i kirken eller i moskeen. Her forutsetter den gjensidige respekten for hverandre at begge respekterer den andres rett og behov for en slik praksis.

Det er en selvfølge at begge religioner omtales med respekt i hjemmet, særlig overfor barna. En skal ikke legge skjul på at religionene er forskjellige og på de utfordringene det skaper for familielivet. Men barna må slippe å høre den ene av foreldrene omtale den andres religion på en nedsettende måte, selv om en skulle ha vanskeligheter en periode.

Avslutningsfasen

Spørsmål knyttet til avslutningen av samlivet er alltid vanskelige. I tillegg vil de fleste kvie seg for å ta opp slike spørsmål på forhånd. Men alle samliv tar slutt, ved død eller ved samlivsbrudd. Ekteskap mellom kristne og muslimer ender ofte med samlivsbrudd i form av separasjon og skilsmisse. Smerten knyttet til død eller brudd blir bare vanskeligere å mestre dersom en oppdager at det var viktige ting en skulle avtalt på forhånd.

Erfaringen viser at det er viktig å ta slike ting opp på forhånd. Det blir sjelden noen naturlig anledning til det etter at samlivet har startet, dersom en ikke har kunnet samtale om spørsmålene før en giftet seg. Paret bør avgjort rådes til å drøfte dette gjennom på forhånd.

For en kristen og en muslimsk ektefelle er det flere forhold som de bør ha tatt stilling til før samlivet starter, som for eksempel barn, begravelse og arv.

Spørsmålet om barna er viktigst ved skilsmisse eller en av foreldrenes død mens barna er små. Skal avtaler om barnas religiøse oppdragelse likevel føres videre? Skal den kristne parten sikres rettigheter i forhold til barna? Dette er eksempler på spørsmål som partene bør ha snakket gjennom før de bestemmer seg for å starte samlivet.

Erfaringer fra skilsmisser viser at det ofte oppstår konflikter som fører til at gamle

avtaler blir brutt og nye problemer oppstår. I noen tilfeller har den muslimske faren tatt barna med seg til sitt hjemland og der blitt tilkjent foreldre retten. En kristen mor vil da i mange tilfeller oppleve at hun på grunn av sin religion stiller svakere i forhold til å få omsorg for barna, særlig dersom hun ikke er innstilt på å bo i eksmannens hjemland. I enkelte tilfeller har den kristne moren vurdert å konvertere til islam for å beholde kontakten med barna sine.

Derfor er det klokt å gjøre de viktigste avtalene skriftlig, og vurdere om de skal inngå i en ekteskapskontrakt eller ektepakt. Riktignok vil mange føle at det er uenlig å tenke slik når alt ser rosenrødt ut. Men et godt poeng er at dersom en er i stand til å gjøre slike avtaler på forhånd, øker en også sjansen for at ens eget ekteskap vil holde.

Litteratur

Ata, Abe W: *Intermarriage Between Christians and Muslims: The Case of the West Bank*. Melbourne 2000

Lamb, Christopher: *Marriages between Christians and Muslims. Pastoral Guidelines for Christians and Churches in Europe. Published by the Council of Churches for Britain and Ireland on behalf of the Islam in Europe Committee of the Conference of European Churches and Council of European Episcopal Conferences*. London 1998

Nordhaug, Halvor (red.): *Tro møter tro*, Oslo 1990

Opsal, Jan og Arild M. Bakke: *Mellom kors og halvmåne. Kristne perspektiver på møtet med islam*. Oslo 1994

ProCMuRA: *Christian-Muslim Marriages. What you need to know*. Nairobi 1997

Kirkerettslige sider ved konfesjons og religionsforskjellige ekteskap

INNLEDNING

For de fleste trossamfunn i Norge, særlig utenom Den norske kirke, er konfesjonsforskjellige ekteskap nokså vanlige. Etterhvert har man også sett en økende forekomst av religionsforskjellige ekteskap.

Disse ekteskap, altså når ektefellene ikke tilhører samme trossamfunn, medfører både en pastoral og en kirkejuridisk problematikk. Det er den kirkerettslige side jeg her skal ta opp. Jeg vil ofte forankre mine rettslige betraktninger i den pastorale virkelighet, men det betyr ikke at jeg prøver å si noe utfyllende om de mange pastorale utfordringer som slike ekteskap kan innebære.

Mitt utgangspunkt er katolsk kirkerett. Der skjelnes det mellom ekteskap mellom to katolikker - naturligvis dømte katolikker, mellom katolikk og døpt ikke-katolikk (kalles *matrimonium mixtum*), og ekteskap mellom katolikk og ikke-døpt (der det foreligger *disparitas cultus*).

Den katolske kirkeretts spesialuttrykk *matrimonium mixtum* og *disparitas cultus* er lett å misforstå. Det er derfor hendigere å avstå fra å bruke en direkte oversettelse, og heller tale om «konfesjonsforskjellige» ekteskap og «religionsforskjellige» ekteskap, er «blandede» ekteskap.

Med «konfesjonsforskjellige» ekteskap forstår vi da ekteskap mellom dømte kristne tilhørende forskjellige kristne trossamfunn. Med «religionsforskjellige» ekteskap mener vi ekteskap mellom en døpt kristen og et medlem av et annet trossamfunn.

Dette er en grei inndeling med hensyn til katolsk kirkerett, men det må gjøres oppmerksom på enkelte kanskje overraskende klassifiseringer som blir konsekvensen.

For det første vil ekteskap mellom katolikk og en tidligere katolikk (altså en utmeldt) underlig nok behandles kirkerettslig som «konfesjonsforskjellig», uansett

om vedkommende er blitt medlem av et annet kristent trossamfunn, eller en ikke-kristen trosretning, eller er blitt ateist. Dette gjelder også ekteskap mellom en katolikk og en døpt som er frafalt et annet kristent trossamfunn og er blitt ateist eller medlem av ikke-kristen religion.

For det annet finnes det kristne trossamfunn som har voksendåp, og det kan forekomme blandingsekteskap mellom døpt kristen på den ene side, og en udopt person med tilhørighet til et kristent samfunn som praktiserer voksendåp på den annen side. Slike ekteskap blir å betrakte som «religionsforskjellige»¹⁾.

Alle kristne trossamfunn har i virkeligheten en ekteskapsrett å forholde seg til. Nå er det flere trossamfunn, da på protestantisk side, som ikke har noe de uten videre vil kalle «kirkerett». Men disse samfunn må da, dersom de har pastorer/forstandere med statlig vigselmyndighet, i det minste forholde seg til norsk nasjonal lovgivning om ekteskap.

De kirkesamfunn som har en egen lovgivning foruten den nasjonale å forholde seg til, er primært Den katolske Kirke²⁾ og de ortodokse kirker³⁾. Ettersom mitt særlige fagfelt begrenser seg til katolsk kirkerett, vil jeg befatte meg mer med den enn med de ortodokse kirkers ordninger. I det minste et stykke på vei vil katolsk kirkerett ha et motstykke i ortodoks kirkerett. En annen grunn til at jeg ikke vil gå særlig inn på ortodoks kirkerett, er at det finnes en rekke ortodokse kirker, og kirkelov og lovanvendelse kan på flere punkter variere noe fra den ene ortodokse kirke til den andre⁴⁾.

1) Til samme kategori ville jeg i praksis også regne ekteskap mellom døpt kristen og en katekumen, uavhengig om begge er «knyttet til» det samme kristne trossamfunn, eller forskjellige trossamfunn. Med katekumen forstås jeg en dåpskandidat, en person som mottar dåpsundervisning.

2) Den katolske kirke har i virkeligheten to generelle kirkelover med ekteskapslovgivning. Den latinske kirke (som over 90 prosent av alle katolikker tilhører) har sin - Codex Iuris Canonici (CIC), fra 1983 -, og de katolske kirker av orientalske riter (for eksempel maronittene, melkittene, de bysantinsk-katolske i Øst-Europa) har en annen - Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium (CCEO), fra 1990. Når det gjelder ekteskapsdelen, er det noen mindre avvik mellom de to lovbøker. Dessuten er det innen visse rammer adgang til variasjoner og tilpasninger på lokal kirkenivå. I det følgende vil jeg forholde meg til CIC.

3) Også gammelorientalske (pre-chalkedonske) kirker og kirker av gammelkatolsk type har en egen kirkerett som de forholder seg til i ekteskapsammenheng.

4) Mest aktuelt er da den varierende holdningen til kanon 72 fra synoden in Trullo, som kan - hvis man anser at den har rettskraft i dag - anvendes mot selve gyldigheten av ekteskap mellom ortodokse og ikke-ortodokse.

Norsk ekteskapslov og «blandede» ekteskap

En nøyte gjennomgang av norsk lovgivning som regulerer ekteskap, skal jeg ikke komme med. Det er visse regler som regulerer alle ekteskap, enten de inngås religiøst eller borgerlig, og som binder alle vigslere likt. Disse vil jeg ikke gå inn på.

På visse områder kan det være konflikt mellom verdslig (nasjonal) og kirkelig ekteskapslovgivning.

Et eksempel fra norsk lovgivning er adgangen til gjengifte etter skilsmisse. Men her har kirkene og de kirkelige vigslere naturligvis rett til å nekte.

Et annet eksempel er Nederland, som nå er i ferd med å innføre samkjønnslige ekteskap. Dette vil den katolske kirke og de fleste andre kirkesamfunn aldri kunne akseptere som ekteskap.

Situasjonen kan også være den omvendte, det vil si at det nasjonale samfunnslover setter opp ekteskapshindre som går ut over trossamfunnenes overbevisning, og i hvert fall den katolske kirkelovs bestemmelse om at folk har rett til å gifte seg⁵⁾. De tyske anti-jødiske Nürnberg-lover fra 1930-tallet er ett eksempel.

Norske lover og barns tilhørighet

Ikke bare Den norske kirke, men også andre kristne trossamfunn, opererer - om enn på noe forskjellig grunnlag - med et slags «A- og B-medlemsskap». For de fleste gjelder det at fullt ut medlemmer, eller medlemmer i egentlig forstand, er kun de døpte medlemmer. Men udøpte barn kan ha «tilhørighet» til foreldrenes trossamfunn.

Her er det en forskjell mellom Den norske kirke og de øvrige trossamfunn. Forskjellen skyldes at Norge har statskirkesystem. Ifølge Kirkeloven av 1996 (for Den norske kirke) er det slik at udøpte barn av medlemmer av én eller to Dnk-foreldre regnes som «tilhørende» Den norske kirke. Etter at Den norske kirke nå har et relativt godt datasystem og samarbeid med folkerregistrene, kan denne tilhørighetstilordning skje nokså lett. Dersom barnet ikke blir døpt eller utmeldt, opphører ikke denne tilhørigheten før ved 18 års alder.

⁵⁾Jfr. CIC kanon 1058. Alle kan inngå ekteskap som ikke er hindret av det ved lov (forstått som kanonisk lov). Denne retten til ekteskap anses som «naturrettslig», altså gjelder den generelt, og ikke bare for katolikker eller døpte.

Ved blandede ekteskap der den ene foreldrepart er medlem av Dnk, men foreldrene ønsker at barnet skal være medlem av den andre foreldreparts trossamfunn, må faktisk dette meldes til Den norske kirke.

Omtrent slik har for såvidt lovgivningen vært lenge, men det er først etter at Dnk har fått sitt eget medlemsregister og samarbeid med folkerregistrene at loven faktisk er blitt praktisk gjennomførbar. Tidligere ville et barn av f.eks. en lutheraner og en anglikaner bli «godtatt» som anglikansk etter at det var blitt døpt og registrert i Den Anglikanske Kirke i Norge. I praksis var ingen melding til Dnk nødvendig, ettersom Dnk ikke hadde noe reelt fungerende eget registreringssystem. Men nå ligger det dessverre til rette for at det anglikanske barn av dette ekteparet vil bli dobbeltregistrert, i Dnk som tilhørende og i Den Anglikanske Kirke som medlem, med mindre ikke foreldrene (eventuelt gjennom Den Anglikanske Kirke) melder fra til Dnks menighet om hvordan det skal være.

Når det gjelder barn av *ugifte* foreldre tilhørende Dnk på den ene side, og et annet trossamfunn på den annen, består det i dag en uryddig juridisk situasjon. Det er å håpe at lovgiver snart harmoniserer loverket, og da slik at kirkeloven for Dnk her harmoniseres med Trossamfunnsloven av 1969⁶⁾.

Blandede ekteskap og katolsk ekteskapsrett

Vi forlater med dette de nasjonalrettslige problemstillinger. Det er da naturligst å bruke mest plass på katolsk kirkerett. En grunn til dette er at Den norske kirke og de øvrige protestantiske trossamfunn ikke har så meget av bestemmelser om forhold som ikke allerede er ivare tatt nasjonalrettslig. Det måtte da primært være gjengifte-problematikken. Men der kan vi ikke lenger si at dette er et bibelsk forbud som håndheves konsekvent av samlede trossamfunn; tankegang og praksis varierer i virkeligheten fra prest til prest. En annen grunn til at vi konsentrerer oss om katolsk kirkelov, er at det som allerede nevnt er vanskelig å få en god og noenlunde enhetlig oversikt over hva som gjelder innen de forskjellige ortodokse kirker.

⁶⁾Den lov som trossamfunnene utenfor Dnk skal holde seg til, er Trossamfunnsloven av 1969. Den foreskriver klart at barn av *ugifte* foreldre tilregnes morens trossamfunn. Men Kirkeloven som senere er gitt for Den norske kirke, vil ha det til at dette barnet skal tilregnes Dnk uansett, altså også om det bare er faren som er medlem av Dnk. Dette er etter min mening en unødvendig og urimelig situasjon. Etter det som er blitt kjent, var det ikke press fra hold i Dnk som har ført til denne regelen; det var «tidsriktige» stortingspolitikere som influerte på utkastene for loven ble endelig utformet. Det skulle derfor ikke være noe til hinder for at Dnk støtter at Kirkeloven harmoniseres med den lov som gjelder de øvrige trossamfunn.

Tillatelse for en katolikk til å gifte seg med en ikke-katolikk

Katolsk kirkelov tar som utgangspunkt at katolikker skal gifte seg med katolikker. Ja, det er slik at en katolikk som ønsker å inngå ekteskap med en ikke-katolikk, må ha sin kirkes tillatelse til dette.⁷⁾ Denne tillatelsen er det vanligvis ikke vanskelig å få, og i land som Norge tilhører dette nærmest den kirkelige hverdag.⁸⁾ Men den betinger at den katolske part lover å være trofast mot sin katolske tro og at han/hun lover å gjøre sitt for at ekteparets barn skal bli døpt og oppdratt i den katolske tro.⁹⁾ Dessuten må den ikke-katolske part i god tid før bryllupet være gjort oppmerksom på og blitt forklart de løfter som den katolske part har avgitt.¹⁰⁾ Det stilles også krav til den generelle ekteskapsforberedelse - som i utgangspunktet ikke skiller seg fra de krav som stilles for «vanlige» katolsk-katolske par. Kirkeloven¹¹⁾ gir også overhyrdene (biskopene) anledning til å fastsette mer detaljerte og tilpassede tilleggskrav¹²⁾, men loven gir ikke biskoper eller prester hjemmel til å frafalle noen av de beskrevne krav. For eksempel gir ikke kirkeloven noen rom for at man på den ene eller annen måte kan «frita» den katolske part fra løftet om å gjøre sitt for å sikre barnas katolske dåp og oppdragelse.¹³⁾

Katolsk kirkelov foreskriver at katolikker gifter seg for en katolsk kirkelig vigslar (prest, biskop, i noen land eventuelt utvidet til diakoner eller til og med en katolsk legperson). Dette utelukker ikke at man for eksempel låner en luthersk kirke, og at den katolske prest foretar vielsen der.¹⁴⁾ Også dette vil være å betrakte som en katolsk vielse.¹⁵⁾

7) Når det gjelder konfesyonsforskjellige ekteskap dreier det seg på fagspråket om en tillatelse til å inngå «blandet ekteskap» (de matrimonio mixto), regulert i CIC kan. 1124-1126. Uten denne tillatelse er ekteskapet ulovlig. Når det gjelder religionsforskjellig ekteskap trengs det en dispensasjon fra forskjellig religiøs kultus (de disparitate cultu), regulert sammesteds sammenholdt med CIC kan. 1086 § 2.

8) Dette er så vanlig at biskopene i Oslo katolske Bispedømme og i Trondheim Stift (men ikke i Tromsø Stift) har delegert sogneprestene fullmakt til å tillate konfesyonsforskjellig ekteskap. I utgangspunktet tilligger det biskopen å gi denne tillatelsen. Derimot er det ikke blitt delegert til sogneprestene noen tilsvarende fullmakt til å dispensere fra ekteskapsbinderet som gjelder ved ekteskap mellom døpt og ikke-døpt (religionsforskjellig ekteskap), og hvis en prest vier en katolikk og en ikke-døpt uten at biskopens dispensasjon var innhentet, regnes denne vielsen som kirkerettslig ugyldig. (Det vil dog nesten alltid være mulig for biskopen i ettertid å gyldiggjøre ekteskapet.)

9) Jfr. CIC kan. 1125, 1°.

10) Jfr. CIC kan. 1125, 2°.

11) Jfr. CIC kan. 1126.

12) Det kan for eksempel forordnes at den katolske part avlegger løftene skriftlig og under ed.

13) Dette forhold må det gås nærmere inn på, idet det noen steder er oppstått en rettsusikkerhet på området. Kirkeloven forordner en strikt tolkning av adgangen til dispensasjoner og lignende (CIC kan. 92 og parallelle steder), og det prinsipp som opprettes i CIC kan. 63 om reskripters gyldighet vil tilsa at en tillatelse gitt til tross for at den katolske part nekter å avlegge det løfte som beskrives i CIC kan. 1125, 1° (eller «simulerte» løftet - det vil si løvet), er å betrakte som ugyldig. Imidlertid har en felaktig lesning av vatikandokumentet Det Økumeniske Direktorium (1993) ført til den konklusjon at biskopen kan gi tillatelsen også når den katolske part nekter å avlegge løftet - som handler om å prøve å sikre barns katolske dåp og oppdragelse. Nr. 151 i dette dokument behandler den eventuelthet at det etter vielse og barnedøp skal vises seg at den katolske part ikke lykkes i dette forsett, og beskriver hvordan vedkommende da subsidiært skal støtte opp om den kristne oppdragelse. Bestemmelsen kan ikke tolkes som en anvisning om hvordan man kan omdefinere eller tilsidesette kravet i kan. 1125 i forkant av en ektevelse.

Når dette kravet ikke fravikes, skýldes det at forpliktelser ansees som naturrettlig avledet (cf. Cappello).

Tillatelse for en katolikk til å inngå ekteskap for ikke-katolsk prest

Derimot stiller det seg rettslig annerledes om et katolsk-protestantisk par ønsker å bli viet av en protestantisk vigslsman. I praksis fremsettes slike ønsker vanligvis der den katolske part er utlending (og kanskje ikke en gang bor i Norge), og man ønsker vielsen på den norske protestantiske parts hjemsted, som kanskje er nokså langt fra nærmeste katolske kirke. Kanskje nesten alle bryllupsgjester er fra den ikke-katolske parts side. Det kan også være at det ikke er mulig å oppdrive en katolsk prest som kan foreta vielsen på det ønskede sted (denne katolske prest måtte jo også ha offentlig vigslsfullmakt i Norge, og man kan derfor ikke løse saken med en katolsk prest som reiser med som turist). Og kanskje finner man det uanstendig eller vanskelig å låne den lutherske kirke for seremonien uten å benytte den lokale lutherske prest som vigslar.

For at en katolikk under for eksempel slike omstendigheter skulle kunne gifte seg for ikke-katolsk prest, trenger vedkommende tillatelse fra den katolske biskop for det stedet han/hun er bosatt. Altså: Dersom en katolikk bosatt i Paris vil gifte seg med sin norske forlovede i Valdres (i luthersk kirke og for luthersk prest), er det den katolske erkebiskop av Paris som må gi sitt samtykke på forhånd. Det er helt opp til ham om han vil, eller ikke vil, gi tillatelsen (som kalles «dispensasjon fra formpliktens»).¹⁶⁾ Han må naturligvis forsikre seg om at betingelsene for tillatelse for ekteskap mellom katolikk og ikke-katolikk (se ovenfor) er tilstede, og han bør forhøre seg om den lokale katolske biskops holdning (det bør altså ha vært kontakt mellom de katolske biskoper i Paris og i Oslo om saken)¹⁷⁾.¹⁸⁾

14) Kirkeloven har bestemmelser for katolske ektevielser foretatt annetsteds enn i en katolsk sognekirke. Det er opp til biskopen å tillate bruk av ikke-katolske kirkebygninger i enkelttilfeller. I Norge er slik bruk i de fleste tilfeller uproblematisk fra katolsk side - det er mer hensiktsmessighetshensyn som kan representere hinder for det. Men dette er jo en sak med to sider: Det ikke-katolske trossamfunn har sine egne regler og holdninger, og er ikke forpliktet til å stille sin kirkebygning til disposisjon.

15) Som katolsk vielse skal denne da kirkebokføres i den katolske menighet innen hvis område den aktuelle ikke-katolske kirkebygningen ligger i. Vielsen føres ikke i vertskapsstrossamfunnets kirkebøker. Melding til folkeresteret er likeledes den katolske menighets ansvar.

16) Som katolsk vielse skal denne da kirkebokføres i den katolske menighet innen hvis område den aktuelle ikke-katolske kirkebygningen ligger i. Vielsen føres ikke i vertskapsstrossamfunnets kirkebøker. Melding til folkeresteret er likeledes den katolske menighets ansvar.

17) Den norske kirke stedvis etterleves den politisk at dersom et medlem av Dnk skal gifte seg med et ikke-medlem, og vielsen skjer i en kirke tilhørende Dnk, da må vielsen (den kirkelige vigslaren) være luthersk og vielsen må føres i Dnks kirkebøker.

18) De steder der ordningen er slik, kan det dermed ikke utføres katolske vielser av katolsk-lutherske par.

16) Jfr. CIC kan. 1127 § 2.

Økumeniske vielser

Når det gjelder såkalte økumeniske vielser, er det viktig å holde fast på at dette er et ikke-rettslig begrep. Det dreier seg om enten den ene eller den annen av de beskrevne former. Dersom den som tar i mot partenes ja-ord er en katolsk kirke- lig vigselmann, da er vielsen i rettslig forstand katolsk, uansett hvor den finner sted og uavhengig av hvilke ikke-katolske prester/forstandere som ellers måtte medvir- ke under seremonien. Det samme gjelder naturligvis også omvendt.

Hva er da økumeniske vielser? På én måte kunne man kalle ethvert ekteskap inn- gått mellom kristne fra forskjellige trossamfunn som «økumeniske». Men vanligvis mener man noe annet: Det er vielser der prester/forstandere fra begge parters trossamfunn medvirker under vigselsseremonien.

Ved en «økumenisk vielse» kan det da være f.eks. den katolske prest som tar skrift- lesning og preken, mens den for eksempel baptistiske pastor mottar partenes ekte- skapelige samtykke. Er det slik, er vielsen i rettslig forstand baptistisk. Likeså omvendt.¹⁹⁾

En form der begge de forrettende prester/pastorer sammen mottar samtykke, er ikke tillatt etter norsk lov.

Et lite kjent problem når katolikker gifter seg for protestantisk vigslar

Som nevnt er det den katolske biskop på den katolske parts hjemsted som even- tuelt gir tillatelse til vigsel for ikke-katolsk prest. Med andre ord vil det som oftest dreie seg om en katolsk biskop i utlandet, som ikke kjenner nærmere til luthersk evt. protestantisk ekteskapsforståelse.

Protestantisk ekteskapsforståelse er slik at man også anerkjenner borgerlige ekte- skap som fullgyldige. Dersom et borgerlig gift par henvender seg til den lutherske kirke for kirkelig velsignelse, da er det nettopp dét de får: En velsignelse. Intet mer.

¹⁷⁾Det er ikke slik å forstå at den lokale biskop for det område seremonien skal finne sted, har noen form for veto rett mot at bostedbiskopen gir dispensen. Det dreier seg om en konsultasjon.

¹⁸⁾Som kuriositet kan nevnes at den en sjelden gang gis tillatelse til at to katolikker gifter seg for en ikke-katolsk vigselmann. Ett slikt tilfelle, fra England, involverte datiden til en anglikansk biskop. Datteren hadde konvertert til den katolske tro, og ville gifte seg med en annen katolsk. De ønsket at hennes far skulle foreta vielsen.

¹⁹⁾Det at en katolsk prest deltar aktivt under en økumenisk vielse, men ikke er den som mottar partenes høyt- delige ekteskapsamtykke, opphever ikke den katolske kirkeretts krav om at den katolske part må ha den rele- vante katolske biskops tillatelse til å gifte seg.

Den kirkelige handling som Den norske kirke da gjennomfører, er på ingen måte å forstå som en vielse - paret er jo etter protestantisk forståelse allerede gift.

Annerledes er det på katolsk side. Dersom et par har giftet seg borgerlig, og i det minste én av partene på det tidspunkt var katolsk, da anser ikke Den katolske Kirke dem som gyldig gift i kirkerettslig forstand. (Dette spesialkrav gjelder ekteskap som involverer katolikker - Den katolske Kirke anerkjenner gyldigheten av ikke-katolik- kers borgerlige vigsel).

Dersom dette borgerlig viede krav henvender seg til Den katolske Kirke for «å ordne opp», da skjer gyldiggjøringen ved en katolsk kirkelig vigselsseremoni. I kir- kens øyne er det da den kirkelige vielse, ikke den forutgående borgerlige, som «gjelder».

Det som er problemet, er at langt fra alle katolske biskoper i utlandet er klar over, eller trekker konsekvensene av, den protestantiske forståelse. Vi tar som eksempel et katolsk-luthersk par som er gift borgerlig i Tyskland, og er bosatt der. Den tyske katolske part er klar over at dette er et ugyldig ekteskap i katolsk forstand, og de vil gifte seg kirkelig. De ønsker at dette skjer i Norge, på den norske parts hjem- sted, der det ikke er noen katolsk kirke. Parets anliggende forelegges den katolske biskop på hjemstedet i Tyskland, og han gir dispensasjon fra formplikten, dvs. han gir tillatelse til at paret gifter seg for luthersk prest i Norge.

Men den tyske biskopen er uvitende om at den seremoni som den lutherske kirke vil gjennomføre for dette paret i Norge kun er en velsignelse, og slett ingen vielse. Under denne seremonien utveksles ikke det egentlige ekteskapelige samtykke. Og Den katolske Kirke har naturligvis ingen mulighet til å tilføre denne seremonien en intensjonalitet og kvalitet som den ikke har. Seremonien er ingen vielse.

Dette er dessverre en aktuell problematikk for oss i Norge. Man må si at hoved- ansvaret for det intrufne, som innebærer at den katolske part feilaktig forestiller seg at de er nå er gift i katolsk sakramental forstand, hviler på den katolske uten- landske biskop som har gitt denne tillatelsen. Han burde ha visst bedre, og burde uansett ha fulgt katolsk kirkelovs anbefaling om at han først konsulterte den katol- ske biskop for området der ekteskapsfeiringen skulle finne sted, og slik blitt opp- lyst om problemet. Men dersom protestantiske prester kobles inn i forberedelsen av en slik seremoni som har fått en utenlandsk katolsk biskops tillatelse, hadde det vært fint om de kunne opplyse den katolske part om det vedkommendes biskop ikke visste: «Dette blir ikke hva du tror det blir, det blir ikke en egentlig vielse...» Dermed gir han paret sjansen til å foreta den manglende katolske vielse ved en senere anledning, på annet vis.

Blandede ekteskap, ortodokse problemstillinger

Meget av det jeg har anført i forbindelse med katolsk kirkerett, vil også gjelde i relasjon til de ortodokse. Men jeg vil peke på et element til. I katolsk (og protestantisk) ekteskapsforståelse er det partenes eget ekteskapelige samtykke som innstifter ekteskapet. Andre betingelser, som godkjent vigslers og to vitners nærvær, er også nødvendige, men selve ekteskapet konstitueres i og med samtykket.

Ifølge ortodoks forståelse er det derimot to sentrale elementer som innstifter ekteskapet. Det ene er samtykket, og det andre er den prestelige velsignelse.²⁰ Her er det nødvendig å vite at ortodoks (og for såvidt også katolsk) teologisk forståelse av «prest» er en annen enn den som ligger til grunn innenfor protestantisk tradisjon. Det dreier seg ikke utelukkende om apostolisk suksesjon. En prest er også en *offerprest*, jfr. katolsk og ortodoks forståelse av nattverdens offeraspekt. Dette innebærer kort sagt at en luthersk prests velsignelse ikke holder, og det innebærer videre at et ortodoks par (eller et par der den ene er ortodoks) kun kan inngå ekteskap for en ortodoks prest.

Hvilke konsekvenser dette vil få i praksis, avhenger egentlig mest av de enkelte ortodokse kirkers og menighetenes holdning til og håndhevelse av disse reglene. Man kan kanskje støtte på situasjoner der den ortodokse kirken av praktiske grunner går med på at et «blandet» par gifter seg f.eks. luthersk, slik at dette blir registrert, også i folkeregisteret. Og så vil den ortodokse prest senere ta for seg partet og velsigne deres samtykke.

Ettersom et ekteskap inngått av en ortodoks foran en ikke-ortodoks prest i det minste egentlig ikke kan regnes som helt fullverdig før den prestelige ekteskapsvelsignelse er gitt, vil det være klokt å utvise stor forsiktighet. Slik forsiktighet må også utvises i forhold til katolikker tilhørende orientalske riter, selv om det her stiller seg noe annerledes.

Ekteskap med muslimer og andre ikke-døpte

Fra katolsk side er den vesentligste forskjeller mellom konfesjonsforskjellige og religionsforskjellige ekteskap at de første kan betraktes som sakramenter, men de siste ikke kan være sakramenter. Ettersom dåpens sakrament er inngangsporten til

²⁰) Denne forståelse deles også av de katolske kirker av orientalsk ritus, og er nedfelt i CCEO. Det som her sies om ortodokse, gjelder altså også endel av de katolikker i Norge som har sin bakgrunn i f.eks. Ukraina, Romania, Libanon, Irak, Syria, Etiopia eller Eritrea.

de øvrige sakramentene, og ekteskapet i egentlig forstand meddeles ikke av presten, men av partene, kan et ekteskap mellom døpt og ikke-døpt ikke bli sakrament. En katolikk som vil inngå et slikt ikke-sakramentalt ekteskap, trenger sin biskops dispens.

Betingelsene for at slik dispens gis, er av samme art som betingelsene for tillatelse til konfesjonsforskjellig ekteskap. Men dermed er ikke alt sagt:

Det kan være noe forskjellige ordninger fra land til land, fra bispedømme til bispedømme, hvor lett det er å oppnå dispens for religionsforskjellig ekteskap. Den vil ofte være knyttet til at partet gjennomgår en grundigere pastoral forberedelse enn det som ellers er vanlig. Den kan også avhenge av om den ikke-døpte part tilhører en religion eller kultur som praktiserer eller tolererer polygami, skilsmisse, eller har andre særtrekk som kan stille ekteskapet overfor ekstraordinære utfordringer. Det kan også være at man vil innhente formelle løfter fra den ikke-døpte part utover det vanlige, f.eks. løfte om respekt for den døptes fri utøvelse av sin tro, et tydeliggjort løfte om at ekteskapet ikke betraktes som åpent for flergifte heller ikke dersom partet skulle bosette seg i et land der dette måtte være tillatt.

Etter at ekteskapet er inngått

Protestantiske kirkesamfunn seg imellom har enten etablert en praksis eller inngått avtaler som gjør at det er få problemer som melder seg mens barn av blendede ekteskap vokser til.

De fleste protestantiske kirkesamfunn innbyr nå enhver annen kristen til nattverden. Det finnes også avtaler som muliggjør at en ungdom konfirmeres i et annet protestantisk trossamfunn enn det han eller hun tilhører.

Ved katolsk-protestantiske og ortodoks-protestantiske ektepars barn er det annerledes.

Nattverdsbordet er ikke åpent. Med unntak av tilfeller som er så spesielle at de ikke trenger å nevnes her, kan katolikker kun gå til nattverd i katolske messer, og det er kun katolikker som kan gå til nattverd i Den katolske Kirke. Dette forhold er ikke blitt endret i og med den katolsk-lutherske Felleserklæringen om Rettferdiggjørelseslæren, selv om det er en utbredt misforståelse om dette på endel hold om at skulle være slik. Denne erklæringen dreier seg om helt andre teologiske forhold.

Den samme disiplin gjelder blant de ortodokse.

I Den katolske Kirke er det også vanlig at barn i 8-9-årsalderen forberedes til å gå til «den første hellige kommunion» (første nattverdsgang). En tilsvarende felles menighetsfest kjenner man i regelen ikke på protestantisk side. (I de ortodokse kirke er det litt annerledes idet barn nesten alltid får nattverd, og blir konfirmert, allerede ved dåpen.)

Forut for at katolske barn går til sin første hellige kommunion, må de også lære å avlegge skriftemål. Dette er noe som den protestantiske part i et blandingsekteskap ofte synes høres skummelt ut. Det er greit om man har snakket om dette allerede ved ekteskapsforberedelsen, slik at den ikke-katolske parts frykt for det ukjente ikke overføres på barnet.

Når det gjelder konfirmasjonen, er dette noe ganske annet i Den katolske Kirke enn i Den norske kirke. Katolsk konfirmasjon (eller ferming) er et sakrament. Lutherdommen avskaffet dette sakrament, og den seremoni som ble innført på 1600-tallet under navnet konfirmasjon, er teologisk sett noe ganske annet enn noe som tilsvarer dette katolske sakrament. Den katolske sakramentale ferming kan altså ikke erstattes av noen protestantisk konfirmasjon. Dersom en ung katolikk - kanskje på grunn av ønsket om å være konform med kameratene eller på grunn av press fra den protestantiske foreldrepart - deltar på protestantisk konfirmasjonsundervisning og på konfirmasjonsdagen i den lutherske kirke, er ikke dette noe som med tillatelser på forhånd eller administrative grep i ettertid kan «regnes som» katolsk sakramental ferming.

For at en katolikk skal kunne være fadder ved dåp, og for at han skal kunne gifte seg, må han egentlig være sakramentalt fermet. Dette er kirkelov som i stor grad etterleves.

Det er altså flere grunner til at man fra luthersk side bør la være å inkludere katolske ungdommer i den lutherske konfirmanflok. Motivene hos den lutherske prest eller kateket kan gjerne være de aller beste og økumeniske. Men egentlig bør ikke slikt forekomme.²¹⁾

21) Det samme gjelder etter mitt skjønn også omvendt, om enn av en litt annen grunn. Det er selvfølgelig mulig at en luthersk eller annen protestantisk ungdom følger katolske venners fermingsforberedelse, for undervisnings, for interessens og for det kristne miljøets skyld. Men ved seremonien i kirken vil da vedkommende ikke motta noen katolsk sakramental ferming (som blant innebærer at man blir salvet av biskopen med hellig krisma og derved mottar Den Hellige Ånds særlige styrkende nådegaver), men vil måtte nøye seg med en generell velsignelse. Jeg vil imidlertid påpeke at en slik praksis kan representere en nokså kortsynt form for økumenisk sinnelag. For samtidig ville den katolske Kirke med slik økumenisk åpenhet i virkeligheten ha holdt den unge lutheraner borte fra den lutherske konfirmasjon, som har som ett av sine sentrale og uttrykte mål å innføre sine unge kirkemedlemmer i sin egen menighets fellesskap og tro. Til tross for den økumeniske hensikt, er altså dette etter mitt skjønn i virkeligheten noe uøkumenisk.

Dersom statskirkesystemet bortfaller

Det er nå sterke krefter i sving for å avskaffe statskirkesystemet i Norge. Dersom dette skulle skje, er det tenkelig, kanskje sannsynlig, at Den norske kirke utvikler egne kirkerettslige bestemmelser for ekteskaps vedkommende utover dem som måtte bestå i kraft av gjeldende rett.

Det er vanskelig å forutsi hvilke reelle endringer dette ville innebære. Muligens ville de omfatte en regulering av kirketilhørighetsreglene slik at de ikke lenger kolliderer med trossamfunnsloven, og foreskrive noe andre forholdsregler for vielser der ingen av brudefolkene tilhører Dnk.

En oppløsning av statskirkesystemet kunne også gi en god anledning til et samarbeid mellom de kristne trossamfunn om visse utfordringer som man tidligere ikke kunne forutse ville oppstå. Et område som, da kan peke seg ut, er å formulere formelt en forpliktende økumenisk fellesholdning til gyldigheten av samkjønnslige ekteskap inngått kirkelig i land der slike «ekteskap» måtte være lovlige etter nasjonal rett.

Om tekstforfatterene

Anne Marie Dahl Mustard og W. Gerald Mustard er «gift på tvers». Hun er norsk og prest i Den norske Kirke. Han er amerikansk statsborger og metodistprest.

Anne Marie Dahl Mustard (1941) har vært kateket og lektor i ungdomsskole og gymnas. Hun har vært sokneprest i Fjaler, stiftskapellan i Fana prosti og er nå sokneprest i Romedal. Hun har hatt studieopphold i USA med fokus på sjelsorg og psykiatri. Hun har «Spesialkompetanse i Praktisk Prestetjeneste».

W. Gerald Mustard (1933) var i mange år rektor og førstelektor ved Metodistkirken Studiesenter i Bergen. Han har tidligere vært menighetsprest og sykehusprest i USA. Han har amerikansk Doktor of Ministry grad med hovedfokus på bruk av Bibelen i forkynnelse og sjelsorg med psykiatriske pasienter. Han er godkjent veileder i pastoralteologisk utdanning.

Jan Opsal (1953) er amanuensis i religionsvitenskap ved Misjonshøgskolen i Stavanger. Han har skrevet en introduksjon til islam *Lydligheten vei Islams veier til vår tid* (1994) og vært medredaktør til en bok om kristendommens møte med islam: *Mellom kors og halvmåne. Kristne perspektiver på møtet med islam* (1994). Han er medforfatter til *Muslimske elever i norsk skole. En ressursbok for lærere* (1996). Han er også medforfatter til fire læreverker for religionsfagene i grunnskolen og videregående skole på Aschehoug forlag og har skrevet flere artikler om religionsmøter i skole og samfunn. Han har videre lang erfaring som kursholder og rådgiver i interkulturelle sammenhenger.

Åse Røthing (1970) er stipendiat ved Det teologiske fakultet ved universitetet i Oslo. Hun har hovedfag i kristendomsvitenskap, og hovedoppgaven handlet om seksualitet i kristne ungdomsmiljøer. Den bygget på kvalitative intervjuer med unge kvinner i tyveårene, som alle hadde bakgrunn fra kristne tenåringmiljøer. Oppgaven ble omarbeidet og utgitt som bok med tittelen *Sex, kjønn og kristentro* (1998). Røthings doktorgradsarbeid har arbeidstittelen *Livssynsmøter som arena for par- og kjønnskonsultering*. Hun har intervjuet par som har ulikt livssyn. Intervjuene setter fokus på hvordan livssynsforskjellene kommer til uttrykk, hvilke utfordringer og konflikter ulikhetene eventuelt skaper, og hvordan partene kommer fram til kompromisser og løsninger. Røthings avhandling vil blant annet drøfte informantenes utsagn om hva det vil si å «være»/leve som en kristen, hva det innebærer å være et «vi» og deres forestillinger om kjærlighet og kjønn. Avhandlingen planlegges ferdig våren 2002. I tidsskriftet *Sosiologi i dag* nummer 2/2000 har Røthing skrevet en artikkel kalt «Fleksibel kristenhet. Om parkonsultering på tvers av livssyn». Artikkelen drøfter noen aktuelle temaer fra hennes avhandlingsarbeid og vil kunne interessere lesere av denne teksten.

Jorunn Sundby (1939) er innvandrerkonsulent i Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA). Hun har tidligere arbeidet som lærer i barne- og ungdomsskolen i Norge, på Madagaskar og i Kamerun, vært skolesekretær i Det Norske Misjonsselskap (NMS) og skolekonsulent på Institutt for Kristen Oppseding (IKO). I tillegg til lærer- og dia-konutdanning har hun grunnfag i forming, engelsk, migrasjonspedagogikk og gruppe-teori og metode.

Hun har skrevet boken «Ung i Afrika» (1991), redigert bøkene «Kvinner tar ansvar» (1987) og «Si det videre» i serien Bruk Bibelen i skolen (1992) og gitt bidraget «Det er helt annerledes her - om å være far når en er vokst opp i et annet land» til «Fars bok - om menn, barn og oppdragelse» (1998) - alle gitt ut på IKO-forlaget. Desuten var hun redaktør av bladet «Skolekontakten», et undervisningsopplegg om kultur, religion og misjon for grunnskolen (1979-1996), utgitt av NMS og IKO. Hun har også skrevet oppgavene «Muslimske barn i norsk skole» (Flerkulturell skole nr. 2/95), «Gruppe som metode i forebyggende familiearbeid blant innvandrere og flyktninger» (1999) og «Kommunikasjon i tverrkulturelle kvin-negrupper» (2000).

Claes Tande (1955) er sogneprest i St. Olav katolske domkirke i Oslo, og rettsvi-kar (officialis) for Oslo Katolske Bispedømme. Han har lærerutdannelse fra Trondheim Lærerskole og Universitetet i Trondheim, og teologisk og kirkerettslig utdannelse fra blant annet den filosofisk-teologiske høyskole St. Georgen i Frankfurt am Main og det pavelige universitet Gregoriana i Roma.

Litteratur

Avioliiton solmiminen ekumeenisena kohtamisena. Säästöket ja käytäntö Suomen kirkkoissa ja kristillissä yhteisöissä. Pirjo Työrija Toim og Antti Saalelma. Ekumeniska rådets i Finland publikasjo-ner XU Helsinki - Helsingfors 1994.
Ekumeniska äktenskap. Stockholm katolska stift og Svenska kyrkan. 1999
Svenska kyrkans invandrar- och flyktningsarbeid. Svenska kyrkans församlingsnämnd. Uppsala. Mars 1993.
Interchurch Marriage Services and Baptisms of Children of Interchurch Couples. The Irish Inter-church Meeting. 1995.
Marriages between Christians and Muslims. Pastoral Guidelines for Christians and Churches in Europe. Edited by Christopher Lamb. Islam in Europe Committee of the Conference of European Churches and Council of European Episcopal Conferences. London 1998.
Reflections on Interreligious Marriage. A Joint Study Document. Pontifical Council for Interreligious Dialogue and World Council of Churches. Office on inter-religious reflections. Vatican City 4th april 1997.